

LIETUVOS RESPUBLIKOS
LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

2018 METŲ VEIKLOS ATASKAITA

2019-03-15 NR. BR-40
VILNIUS

TURINYS

IŽANGINIS ŽODIS	3
I. SITUACIJOS ANALIZĖ	4
II. VEIKLOS APŽVALGA	9
2. TYRIMAI	17
2.1. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU	17
2.2. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS RASĖS, TAUTYBĖS, PILIETYBĖS, KALBOS, KILMĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS PAGRINDAIS	23
2.3. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDU	27
2.4. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS TIKĖJIMO, ĮSITIKINIMŲ ARBA PAŽIŪRŲ, RELIGIJOS PAGRINDAIS	30
2.5. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS PAGRINDU	33
2.6. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTINĖS ORIENTACIJOS PAGRINDU	37
2.7. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU	38
2.8. TYRIMAI LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS INICIATYVA	44
2.9. TEISMŲ PRAKTIKA	46
3. LYGIŲ GALIMYBIŲ INTEGRAVIMAS	47
3.1. LYGIOS GALIMYBĖS SAVIVALDYBĖSE IR VALSTYBINĖSE ĮSTAIGOSE	48
3.2. LYGIOS GALIMYBĖS DARBO RINKOJE	49
3.3. LYGIOS GALIMYBĖS ŠVIETIMO IR UGDYMO ĮSTAIGOSE	50
3.4. NACIONALINIS IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	51
4. ŠVIETĖJIŠKA IR PREVENCINĖ VEIKLA	56
4.2. KOVA SU SMURTU PRIEŠ MOTERIS	57
4.3. ŽMONIŲ SU NEGALIA TEISIŲ APSAUGA	61
4.4. TARNYBOS ŽINOMUMO DIDINIMAS	62
4.5. SĄMONINGUMO DIDINIMO KAMPANIJA „UŽ KOMPETENCIJĄ“	64
4.6. SĄMONINGUMO DIDINIMO KAMPANIJA „KAINA NETURI LYTIES“	66
5. LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBOS VALDYMAS	69
5.1. ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI	69
5.2. FINANSINIAI IŠTEKLIAI	72
III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	73
TARNYBOS VEIKLOS PRIORITETAU 2019 METAMS	75

IŽANGINIS ŽODIS

2018 metai pasižymėjo žmogaus teisėms svarbių sukaikių gausa. Tai buvo metai, kai minėjome Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 70-metį, o nuo Lietuvos moterų rinkimų teisės įtvirtinimo buvo praėję lygiai 100 metų – tiek pat, kiek ir nuo Lietuvos valstybės atkūrimo. Minėjome ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo priėmimo 20-metį, jis tapo pirmuoju taip detalai lyčių lygybę įtvirtinančiu teisės aktu. Džiaugiuosi, kad progų prisiminti žmogaus teisių laimėjimus turėjome tikrai daug. Be abejo, praėję metai buvo reikšmingi ir Tarnybai. Pagrindiniai darbai Jums ir pristatomi šioje lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaitoje.

Kartu su profesionalia komanda įgyvendiname išsikeltus strateginius prioritetus: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose surengėme jubiliejinius penktuosius Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus; bendradarbiaujant su Lietuvos statistikos departamentu, pagal parengtą lyčių (ne)lygybės rodiklių savivaldybėse sąrašą, sukūrėme interaktyvų lyties pagrindu išskirtos statistikos žemėlapi; aktyviai vykdėme švietėjišką veiklą apie smurtą prieš moteris ir smurtą šeimoje; dirbome, kad būtų mažinamas skirtingų sąlygų taikymas asmenims dėl lyties paslaugų srityje; ir, be abejo, vienu reikšmingiausių įvykių laikau Seimo priimtas kontrolieriaus įsakymu įsteigtos darbo grupės parengtas Lygių galimybių įstatymo pataisas, kuriomis prie Tarnybos įsteigiama nepriklausoma Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija, nuo 2019 m. liepos 1 d. vykdysianti Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną. Šiais metais iššūkiu tampa finansinių išteklių užtikrinimas tam, kad Komisija galėtų vykdyti įstatymu pavestas veiklas.

Svarbu paminėti ir tai, kad pirmą kartą buvo atlikta nepriklausoma Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano 2018–2021 metams priemonių apžvalga, kuri atskleidė, kad nacionalinę moterų ir vyrų lygybės politiką būtina peržiūrėti, taisyti ir tobulinti. Tikiu, kad teigiami pokyčiai mūsų valstybėje galimi tik tada, kai pripažinsime identifikuotas klaidas ir imsime efektyvių priemonių joms spręsti.

Nuoširdžiai dėkoju Tarnybos komandai, nevyriausybiniams organizacijoms, verslo subjektams už tai, kad savo darbais ir vertybėmis prisideda prie žmogaus teisių ir lygių galimybių įgyvendinimo.

Blanka Žiurienė

I. SITUACIJOS ANALIZĖ

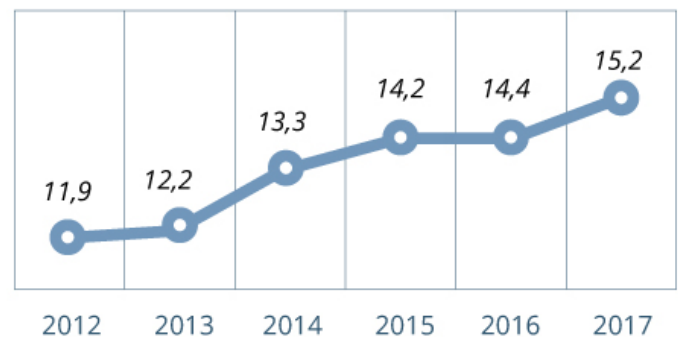
Lietuvos lygių galimybių rodikliai gali padėti suprasti, kioje padėtyje pastaraisiais metais buvo faktinis lygių galimybių ir lygybės užtikrinimas. Šioje apžvalgoje aptarti duomenys bus naudingi tiek politikos formuotojams, tiek įgyvendinantiems lygias galimybes, tiek visiems besidomintiems asmenims, kurie nori suprasti aktualiausias nelygybės problemas. Apžvelgiant pagrindinius rodiklius, bus remiamasi naujausia prieinama statistika. Nesant duomenų apie 2018-uosius, bus naudojami 2017 metų duomenys.

Lietuvos moterų ir vyrų lygybė ES kontekste yra vertinama žemiau nei vidutiniškai. Tai atsispindi Europos lyčių lygybės instituto sudaromame ES šalių Lyčių lygybės indekse. Pirmą kartą indeksas pradėtas skaičiuoti 2005 m., paskutinį kartą – 2015-aisiais. Per dešimties metų laikotarpį Lietuvoje lyčių lygybė pagerėjo tik 1 proc. (nuo 55,8 proc. iki 56,8 proc., kai 100 proc. būtų visiškai lyčių lygybė) ir šiuo metu nesiekia ES vidurkio – 66,2 proc.¹ Statistika, susijusi su moterų ir vyrų padėtimi, yra gausiausia iš visos lygių galimybių rodiklių bazės, todėl galima palyginti lyčių padėtį įvairiose srityse.

Ekonominėje srityje moterys 2017 metais uždirbo vidutiniškai 15 proc. mažiau nei vyrai ir šis atotrūkis auga nuo pat 2012 metų². Didžiausias atotrūkis užfiksuotas finansų ir draudimo veiklos srityje (38,1 proc.). Vienintelė sritis, kurioje moterys uždirba vidutiniškai daugiau nei vyrai, yra transportas ir saugojimas (- 8,2 proc.)³.

Moterų ir vyrų užimtumo lygis 2017 metais buvo panašus. Iš visų 20–64 metų amžiaus moterų užimtų buvo 75,5 proc. (ES – 66,5 proc.). To paties amžiaus vyrų grupėje užimti buvo 76,5 proc. vyrų (ES – 78 proc.)⁴. Tai mažiausias užimtumo lygio tarp lyčių atotrūkis ES⁵.

Bendras moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis, 2012–2017 m.

2017 metais moterys, einančios vadovų pareigas, sudarė 39 proc. (ES – 34 proc.)⁶. Moterų visų lygių vadovų viešajame sektoriuje buvo 58 proc., o privačiame – 34 proc.⁷. Tarp aukščiausio lygio vadovų viešajame sektoriuje moterų buvo 37 proc.⁸. Privačiame sektoriuje moterų dalis gerokai mažesnė: biržinių akcinių bendrovių valdybose 2017 metais moterų buvo 14 proc. (ES – 25 proc.)⁹, o tarp tokių bendrovių generalinių direktorių – 17 proc. (ES – 5 proc.)¹⁰.

¹ Gender Equality Index, European Institute for Gender Equality, 2015. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2015>.

² Moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.

³ Ten pat.

⁴ Užimtumo lygis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.

⁵ Employment rate by sex, Eurostat, 2017. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tesem010&language=en>.

⁶ Employed women being managerial positions by age, Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_wrk_segr_vert_tqoe1c2.

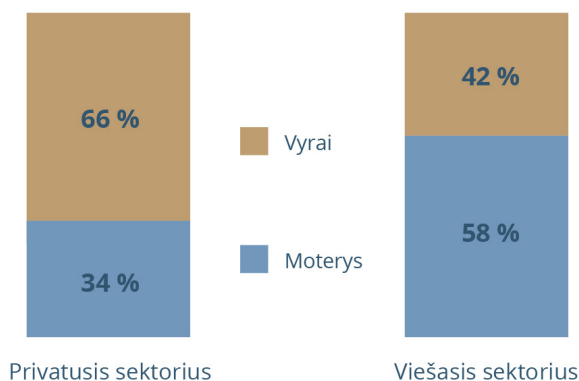
⁷ Užimti gyventojai pagal lytį, pagrindinę profesijų grupę ir sektorių, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#.

⁸ Valstybės tarnautojai, Moterys ir vyrai Lietuvoje 2016, Lietuvos statistikos departamentas, 2017, p. 85. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=27300>.

⁹ Largest listed companies: board members, Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_pwr_bus_bus_wmid_comp_compbm.

¹⁰ Largest listed companies: CEOs, Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_pwr_bus_bus_wmid_comp_compex.

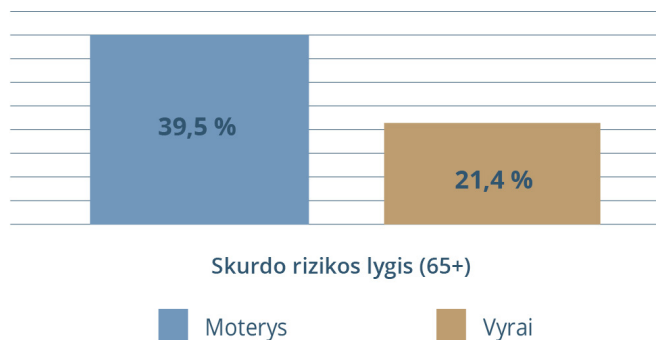
Visų lygių vadovai pagal lytį ir sektorius, 2017 m.

Moterys Lietuvoje dažniau nei vyrai susiduria su skurdu ir nepriteklumi. Moterų, gyvenančių skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, 2017 metais buvo 31 proc. (ES – 23 proc.), vyrų – 28 proc. (ES – 22 proc.)¹¹.

Moterų skurdo rizikos lygis ypač išauga senatvėje, sulaukus 65 metų ir daugiau – tada moterų, kurių pajamos mažesnės už skurdo rizikos ribą, procentas išauga iki 39,5 (ES – 16,6), vyrų – 21,4 proc. (ES – 12 proc.)¹². Su skurdu gerokai labiau

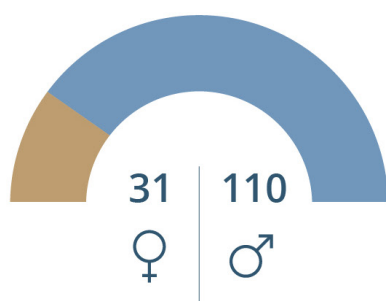
Skurdo rizikos lygis, sulaukus 65 metų ir daugiau pagal lytį

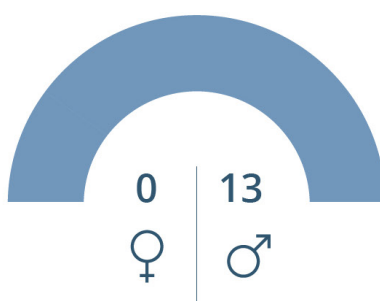
susiduria moterys su negalia, t. y., tos, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo apribota – žemiau skurdo rizikos ribos 2017 metais gyveno 40 proc. tokių moterų ir 27 proc. tokių vyrų¹³.

Politinėje srityje lyčių balansas taip pat nėra pakankamas. Šiuo metu Seime dirba 31 parlamentarė (22 proc.; ES – 30 proc.) ir 110 parlamentarų (78 proc.; ES – 70 proc.)¹⁴. Vyriausybėje visų paskirtų ministrų pareigas eina vyrai¹⁵. Iš 60-ies savivaldybių tik 5 savivaldybės turi moterį merę (8 proc., ES – 15 proc.)¹⁶. Tarp išrinktų ir pareigas einančių savivaldybių tarybų narių moterų yra 25 proc. (ES – 32 proc.)¹⁷.

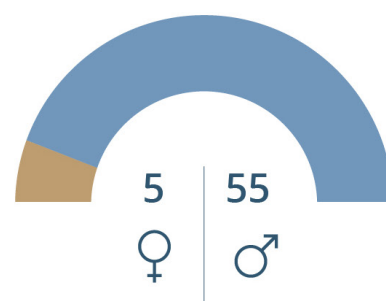
Lietuvos Respublikos Seimo nariai

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariai

Lietuvos Respublikos savivaldybių vadovai

1 Pav. Moterų ir vyrų atstovavimas sprendimų priėmimo srityje

¹¹ Asmenys, gyvenantys skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>; People at risk of poverty or social exclusion by age and sex, Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_fineco_pov_risk_ovrall_ilc_peps01.

¹² Skurdo rizikos lygis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>; At-risk-of-poverty rate of older people by sex and selected age groups (source: SILC), Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_fineco_pov_old_ilc_pnp1.

¹³ Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, skurdo rizikos lygis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁴ Moterų ir vyrų atstovavimas sprendimų priėmimo, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2019. <https://lygybe.lt/lt/lyciu-lygybes-statistika>.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Local/municipal councils: mayors or other leaders and members, Gender Statistics Database, European Institute for Gender Equality, 2017. https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/ta_pwr_pol_parl_wmid_locpol.

¹⁷ Ten pat.

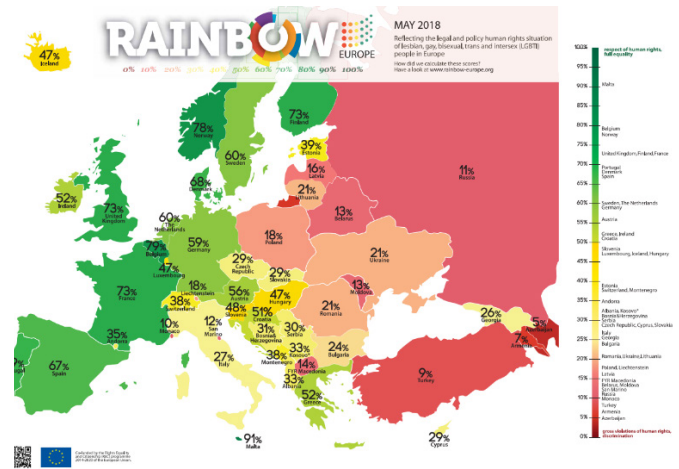
Švietimo srityje moterys lyderiauja labiau nei vyrai. 2017 metais iš visų aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių šalies gyventojų moterys sudarė 62 proc.¹⁸. Tarp absolventų universitetuose moterų buvo 61 proc., kolegijose – 60 proc., profesinėse mokyklose – 49 proc.¹⁹.

Švietimo srityje vis dar pastebima profesinė segregacija, kai moterys ir vyrai pasiskirsto skirtingose studijų srityse, kurios skiriasi savo įsidarbinimo perspektyvomis, darbo užmokesčiu, prestižu ir pan. Labiausiai feminizuotos bakalauro studijų sritys yra sveikatos priežiūra ir socialinė gerovė (77 proc. studentų ir 23 proc. studentų), menai ir humanitariniai mokslai (75 proc. studentų ir 25 proc. studentų)²⁰. Labiausiai maskulinizuotos sritys – informacijos ir ryšių technologijos (13 proc. studentų ir 87 proc. studentų) bei inžinerija, gamyba ir statyba (28 proc. studentų ir 72 proc. studentų)²¹.

Sveikatos srityje lyčių statistika atskleidžia mažiau palankią vyrų padėtį. Vidutinė tikėtina vyrų gyvenimo trukmė 2017-aisiais buvo 70,7 metų, moterų – 80,4 metų²². Tai iš dalies sietina su labiau rizikinga sveikatai vyrų elgsena. Iš visų asmenų, kuriems 2017 metais nustatytos tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusios ligos, vyrų buvo 76 proc. Iš visų 2017-aisiais nusižudžiusių asmenų vyrai sudarė 80 proc.²³.

Smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje vis dar išlieka skaudi problema. ES Pagrindinių teisių agentūros duomenimis, Lietuvoje gyvena 31 proc. moterų, patyrusių fizinį ir (arba) seksualinį smurtą (ES – 33 proc.)²⁴. 2018 metais buvo užregistruota 9 530 nusikalstamų

veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje²⁵. Tarp užregistruotų nukentėjusiųjų 78 proc. sudarė moterys²⁶. Tarp užregistruotų asmenų, kurie yra įtariami dėl smurto artimoje aplinkoje, vyrų buvo 90 proc.²⁷.

2 Pav. Europos LGBT teisių indeksas „ILGA-EUROPE RAINBOW MAP“

Lietuvos LGBT teisių progresas išsamiausiai vertinamas Europos LGBT teisių indekse „ILGA-EUROPE RAINBOW MAP“, kuriame 2018 metais Lietuva užėmė 37 vietą tarp kitų 49 Europos šalių (2017 metais – 39/40 vietą)²⁸. LGBT teisių apsauga įvertinta 21 proc., kai 100 proc. būtų skiriama už visapusišką LGBT teisių įtvirtinimą šalyje. Sudarant indeksą, padėtis valstybėje vertinama pagal tokius kriterijus kaip lygybė ir nediskriminavimas, tos pačios lyties šeimų apsauga, kova su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba, teisinis lyties

¹⁸ Gyventojų išsilavinimas, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

¹⁹ Parengta specialistų universitetuose, Parengta specialistų kolegijose, Parengta specialistų profesinio mokymo įstaigose, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

²⁰ Švietimas 2017, Lietuvos statistikos departamentas, 2018, p. 88. <https://osp.stat.gov.lt/services-portlet/pub-edition-file?id=30220>.

²¹ Ten pat.

²² Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

²³ Asmenų, kuriems užregistruotos tiesiogiai su alkoholio vartojimu susijusios ligos, skaičius, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

²⁴ Smurtas prieš moteris: ES masto apklausa, European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, p. 20. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_lt.pdf.

²⁵ Užregistruota ir ištirta nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje, Informatikos ir ryšių departamentas, 2018. https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7641&datasource=31210.

²⁶ Užregistruota nukentėjusių asmenų nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Iš jų: vyrai, moterys, Informatikos ir ryšių departamentas, 2018. https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7668&datasource=31707.

²⁷ Užregistruota asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius nusikalstamas veikas, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje. Iš jų: vyrai, moterys, informatikos ir ryšių departamentas, 2018. https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7641&datasource=31215.

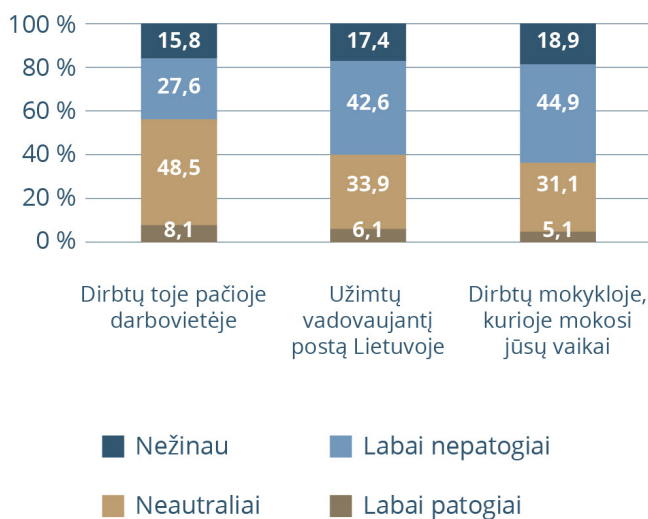
²⁸ Rainbow Europe 2018, ILGA-Europe, <https://rainbow-europe.org/>.

keitimo pripažinimas, susirinkimų ir saviraiškos laisvė, prieglobsčio politika. Prasčiausiai Lietuvos indekse įvertinta tos pačios lyties šeimų apsauga.

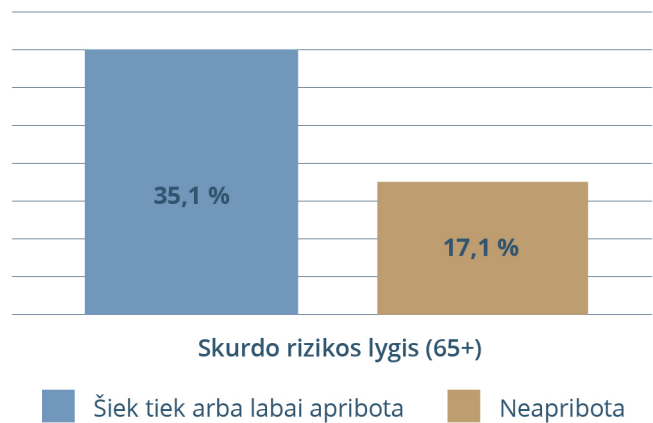
2018 metais Tarnybos užsakymu buvo atlikta visuomenės nuomonės apklausa apie gyventojų nuostatas translyčių asmenų atžvilgiu²⁹. Duomenys atskleidė, kad mažiau nei 10 proc. respondentų jaustųsi patogiai, jei translyčiams asmenims būtų prieinamos vienodos sąlygos su kitais dalyvauti darbinėje, politinėje, socialinėje veikloje. 28 proc. respondentų jaustųsi nepatogiai, dirbdami su translyčiais asmenimis vienoje darbovietėje. Jei translytis asmuo užimtų vadovaujantį postą valstybėje arba dirbtų mokykloje, kurioje mokosi respondentų vaikai, nepatogiai jaustųsi jau daugiau nei 40 proc. respondentų. 64 proc. respondentų sutiktų dirbti vienoje darbovietėje su translyčiu asmeniu, gyventi kaimynystėje sutiktų 51 proc. respondentų, o išnuomoti būstą tokiam asmeniui – 38 proc.

Lygių galimybių statistikos, kuri atskleistų žmonių su negalia padėtį, Lietuvoje renkama nepakankamai. Tačiau pagal sukauptus duomenis nustatyta, kad žmonės su negalia dažniau susiduria su įvairiomis skurdo problemomis, palyginti su asmenimis, neturinčiais negalios. 2017 metais žmonių su negalia (asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo apribota) skurdo rizikos lygis siekė 35 proc., žmonių be negalios – 17 proc.³⁰. Asmenų su negalia aprūpinimo būstu nepritekliaus lygis 2017 metais buvo 6,6 proc., asmenų be negalios – 7,4 proc.³¹. Žmonės su negalia dažniau susiduria su tokiomis būsto problemomis kaip varvantis stogas, drėgnos sienos, supuvę langai ar grindys (atitinkamai 22 proc., palyginti su 12 proc.).³² Jie taip pat gerokai dažniau patiria ekonominius sunkumus, pavyzdžiui, neturi galimybės praleisti bent savaitę atostogų ne namuose (63 proc., palyginti su 34 proc.), negalėtų apmokėti nenumatytų išlaidų iš savo lėšų (68 proc., palyginti su 44 proc.).³³

Kaip jaustumėtes jei translytis asmuo:

Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo arba nebuvo apribota, skurdo rizikos lygis, 2017 m.

²⁹Tyrimo ataskaita rengiama spaudai ir bus pasiekama interneto svetainėje www.lygybe.lt.

³⁰Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, skurdo rizikos lygis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

³¹Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, aprūpinimo būstu nepritekliaus lygis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

³²Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, susiduriantys su būsto problemomis, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

³³Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota, susiduriantys su ekonominiais sunkumais, Lietuvos statistikos departamentas, 2017. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/>.

Lietuvos neįgaliųjų draugija, 2018 metais atlikusi išsamią neįgalių moterų ir mergaičių nuomonės apklausą, atskleidė, kad 41 proc. tokių moterų ir 53 proc. mergaičių teigia patiriančios diskriminaciją³⁴. Trečdalis apklaustų moterų teigė, kad patiria diskriminaciją siekiant gauti mobilumą gerinančias paslaugas arba priemones. 19 proc. moterų ir 24 proc. mergaičių teigė patiriančios diskriminaciją gaunant sveikatos priežiūros, reabilitacijos arba slaugos priemones ir paslaugas. 17 proc. moterų tikino patyrusios diskriminaciją darbo ir užimtumo srityje.

9 proc. moterų tvirtino, kad dėl negalios joms teko susidurti su atkalbinėjimu gimdyti, sterilizacija, prievartine kontracepcija arba abortu. Moterys ir mergaitės taip pat teigė patyrusios fizinį smurtą (21 proc. ir 23 proc.), psichologinį smurtą (32 proc. ir 39 proc.), seksualinį smurtą arba priekabiavimą (6 proc. ir 4 proc.).

Šie ir kiti lygybės rodikliai atskleidžia, kad lygių galimybių situacija Lietuvoje negali būti laikoma pavyzdine, ypač ES šalių kontekste. Daugeliu atvejų duomenys išryškina skirtingas nelygybės problemas, kurias būtina analizuoti ir atrasti tinkamiausius jų sprendimus.

³⁴ *Neįgaliųjų moterų padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje*, Lietuvos neįgaliųjų draugija, 2018. <http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/Ne%C4%AFgali%C5%B3j%C5%B3-moter%C5%B3-ir-mergai%C4%8Di%C5%B3-ataskaita-Galutin%C4%97-2018.12.17-1.pdf>.

II. VEIKLOS APŽVALGA

Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierius (toliau vadinama ir Kontrolierius) yra nepriklausomas, Lietuvos Respublikos Seimui tiesiogiai atskaitingas valstybės pareigūnas. Vadovaudamasis teisėtumo, nešališkumo ir teisingumo principais, pagal Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 17 straipsnyje apibrėžtą kompetenciją, Kontrolierius tiria skundus, atlieka tyrimus savo iniciatyva ir teikia konsultacijas dėl paklausimų, atlieka nepriklausomus tyrimus, susijusius su diskriminacijos atvejais, ir nepriklausomas diskriminacijos padėties apžvalgas, skelbia nepriklausomas ataskaitas, teikia išvadas ir rekomendacijas, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų, vykdo prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą³⁵. Nuo 2015 m. birželio 18 d. Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus pareigas eina Agneta Skardžiuvienė (toliau vadinama ir Kontroliere).

Kontrolieriaus darbui užtikrinti, remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 73 straipsniu, nuo 1999 metų (iki 2003 metų – Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba) įsteigta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (toliau vadinama ir Tarnyba). Tarnyba yra nacionalinė lygybės institucija, kurios paskirtis yra ne tik nagrinėti individualius skundus dėl galimos diskriminacijos Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu ir Lygių galimybių įstatymu Kontrolieriui priskirtos kompetencijos ribose, bet ir užtikrinti, kad visi teisės aktai, viešosios politikos priemonės ir valstybės ar savivaldos lygmeniu priimami sprendimai užtikrintų efektyvų nediskriminavimo ir lygių galimybių principų taikymą praktikoje. Iš esmės tai reiškia, kad Tarnyba yra mišraus tipo lygybės

institucija, paraleliai vykdanči kvaziteisminę ir lygybės sklaidos veiklą. Žemiau pateikiama trumpa 2018 metų veiklos apžvalga.

2018 m. balandžio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo pataisos, kuriomis buvo įtvirtintas draudimas žiniasklaidoje kurstyti neapykantą, patyčias, diskriminaciją, smurtą bei fizinį susidorojimą su žmonių grupe ar jai priklausančiu asmeniu, be kita ko, ir dėl negalios³⁶. Ši nuostata į įstatymą įtraukta po to, kai tokį siūlymą Seimo Kultūros komitetui ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai pateikė Kontrolierė. Teisės akto papildymas inicijuotas po to, kai Tarnyboje buvo gautas skundas dėl žmonių su negalia žeminimo televizijos laidoje.

Balandžio mėnesį Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija įregistravo naujos redakcijos Paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo projektą. Nors didelė jo dalis skirta žmonių su negalia padėčiai gerinti, Kontrolierė, įvertinusi projektą, konstatavo, kad teisės aktas Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvenciją (toliau vadinama ir Neįgaliųjų konvencija) atitinka tik iš dalies. Kontrolierės vertinimu, dėl atsižvelgimo į individualius poreikius stokos, žmonėms su negalia ne iki galo užtikrinama teisė dalyvauti valstybės aprūpinimo būstu programose. Pakoreguotas įstatymo projektas, kuriuo pagerintos paramos teikimo asmenims su negalia ir jų šeimoms sąlygos, Seime priimtas 2019 m. vasario 12 d.³⁷

Liepos mėnesį registruotas įstatymo dėl amnestijos akto projektas, kuriuo siūloma nuo neatliktosios laisvės atėmimo bausmės dalies atleisti nepilnamečius, nėščias moteris, motinas, auginančias nepilnamečių vaiką, vyresnius nei 65 metų vyrus bei vidutinę arba sunkią negalią

³⁵ Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 pakeitimo įstatymas, Nr. XII-2768, 2016 m. lapkričio 8 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/196bcda2a74b11e68987e8320e9a5185>.

³⁶ Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo Nr. I-1418 17, 19, 22, 24, 49, 50 ir 52 straipsnių pakeitimo įstatymas, Nr. XIII-983, 2018 m. sausio 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=ef2e2030003e11e88bcec397524184ce>.

³⁷ Lietuvos Respublikos paramos būstui įsigyti ar išsinuomoti įstatymo Nr. XII-1215 pakeitimo įstatymas, Nr. XIII-1959, 2019 m. vasario 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/673dbcc230f911e9a505bd13c24940c9?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=6470966a-a771-4923-94fa-72137ff75c72>.

turinčius asmenis³⁸. Įvertinusi teisės akto projektą, Kontrolierė konstatavo, jog projektu teikiamos nepagrįstai susiaurintos privilegijos dėl lyties, amžiaus bei negalios. Projektu nėra pagrindžiama, kodėl tėvo ir vaiko tarpusavio ryšys yra mažiau svarbus nei motinos ir vaiko, kodėl nuo bausmės turėtų būti atleisti tik pagyvenę vyrai; susirūpinimą kelia ir vyresnių bei negalią turinčių kalinių teisės į sveikatą užtikrinimas pačiose įstaigose, kuriose jie atlieka bausmę. Atsižvelgus į išsakytas pastabas, buvo parengtas antrasis įstatymo projektas, kuris ir buvo priimtas 2018 m. lapkričio 15 d.³⁹

Gruodžio mėnesį Seimas priėmė Kontrolierės iniciatyvą⁴⁰ sudarytos darbo grupės pateiktas Lygių galimybių įstatymo pataisas, kuriomis prie Tarnybos įsteigiama Nepriklausoma žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija (toliau – Komisija)⁴¹. Nuo 2019 m. vasaros Komisija vykdys Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių konvencijos stebėseną Lietuvoje. Tokiu būdu Lietuva įgyvendino Jungtinių Tautų neįgalųjų teisių komiteto rekomendaciją sukurti nepriklausomą Neįgalųjų teisių konvencijos priežiūros mechanizmą. Komisija ne tik tikrins, kaip Lietuvoje įgyvendinamos Neįgalųjų teisių konvencijos nuostatos, bet ir teiks rekomendacijas įvairiems suinteresuotiems asmenims. Ji taip pat rengs Neįgalųjų teisių konvencijos stebėsenos ataskaitas, Kontrolieriui siūlys atlikti tyrimus bei sudaryti darbo grupes. Komisijos, sudarytos iš penkių ekspertų, sudėtį tvirtins Kontrolierius. Keturis kandidatus ketverių metų kadencijai bendru sutarimu siūlys žmonių su negalia organizacijos, vienas narys atstovaus Tarnybai. Nauja Lygių galimybių įstatymo redakcija įsigalios 2019 m. liepos 1 dieną.

Spalio mėnesį Kontrolierė atliko Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano 2018–2021 metams priemonių nepriklausomą apžvalgą. Nepriklausoma

apžvalga atskleidė, kad nacionalinę moterų ir vyrų lygybės politiką būtina peržiūrėti, taisyti ir tobulinti⁴². Apžvalgoje keliamos abejonės dėl veiksmų plano rengimo ir priėmimo proceso skaidrumo bei faktinio Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos vaidmens, taip pat nevyriausybinų organizacijų dalyvavimo komisijos veiklose. Pateikiamos rekomendacijos laikytis teisės aktuose numatyto reguliavimo, o jeigu jis nėra iki galo aiškus – išgryninti visų veikiančių šalių funkcijas ir atsakomybes, skelbti atvirus kvietimus ir užtikrinti skaidrų jų įgyvendinimą bei apibrėžti nevyriausybinų organizacijų atstovų atrankos į Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos narius kriterijus ir procedūrą. Aptarus plane numatytas konkrečias poveikio priemones, prieita prie išvadų, kad didelė dalis priemonių yra fragmentiškos ir formalios, jų įgyvendinimo mastai nėra ambicingi arba reikšmingi. Pastebėta, kad ministerijos, kaip atsakingieji veiksmų plano vykdytojai, nėra kaip lygiaverčiai partneriai įsitraukusios į plano rengimo ir įgyvendinimo procesą. Nepriklausoma apžvalga išsiųsta visiems atsakingiems lyčių lygybės politikos formuotojams ir vykdytojams.

2018 metais Tarnyba iš viso įgyvendino 6 valstybės ir tarptautinius projektus⁴³. Tarnybos darbuotojų gebėjimas pritraukti ir tinkamai administruoti projektinį finansavimą leidžia užtikrinti efektyvų prevencinės ir švietėjiškos veiklos vykdymą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą. Tarnybos vykdomi projektai apima smurto artimoje aplinkoje prevencijos, diskriminacijos mažinimo darbo rinkoje, lyčių lygybės aspekto integravimo savivaldos lygmeniu, LGBT asmenų žmogaus teisių užtikrinimo, kovos su lyčių stereotipais švietimo procese ir trečiųjų šalių institucijų gebėjimų stiprinimo temas. Šalia jau įgyvendinamų projektų, 2018 metais pateiktos dar 4 projektinės paraiškos finansavimui iš Europos Komisijos administruojamų programų gauti.

³⁸Įstatymo dėl amnestijos akto projektas, reg. Nr. XIII P-2400, 2018 m. liepos 5 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/b57f9950804411e89188e16a6495e98c>.

³⁹Įstatymo dėl amnestijos akto projektas, reg. Nr. XIII P-2400(2), 2018 m. spalio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/eef68000d39511e8a82fc67610e51066?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=6470966a-a771-4923-94fa-72137ff75c72>.

⁴⁰„Tarnyba stiprina žmonių su negalia teisių apsaugą“, *lygybe.lt*, 2017 m. rugsėjo 27 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/tarnyba-stiprina-zmoniu-su-negalia-teisiu-apsauga/803>.

⁴¹Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 1, 16 ir 17 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15-1 straipsniu įstatymas, Nr. XIII-1760, 2018 m. gruodžio 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/77e85e12ff6f11e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=-470ljc7q>.

⁴²Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Nepriklausoma apžvalga apie Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015-2021 m. programos veiksmų plano 2018-2021 m. priemones“, 2018, <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/12/nepriklausoma-apzvalga-2018.pdf>.

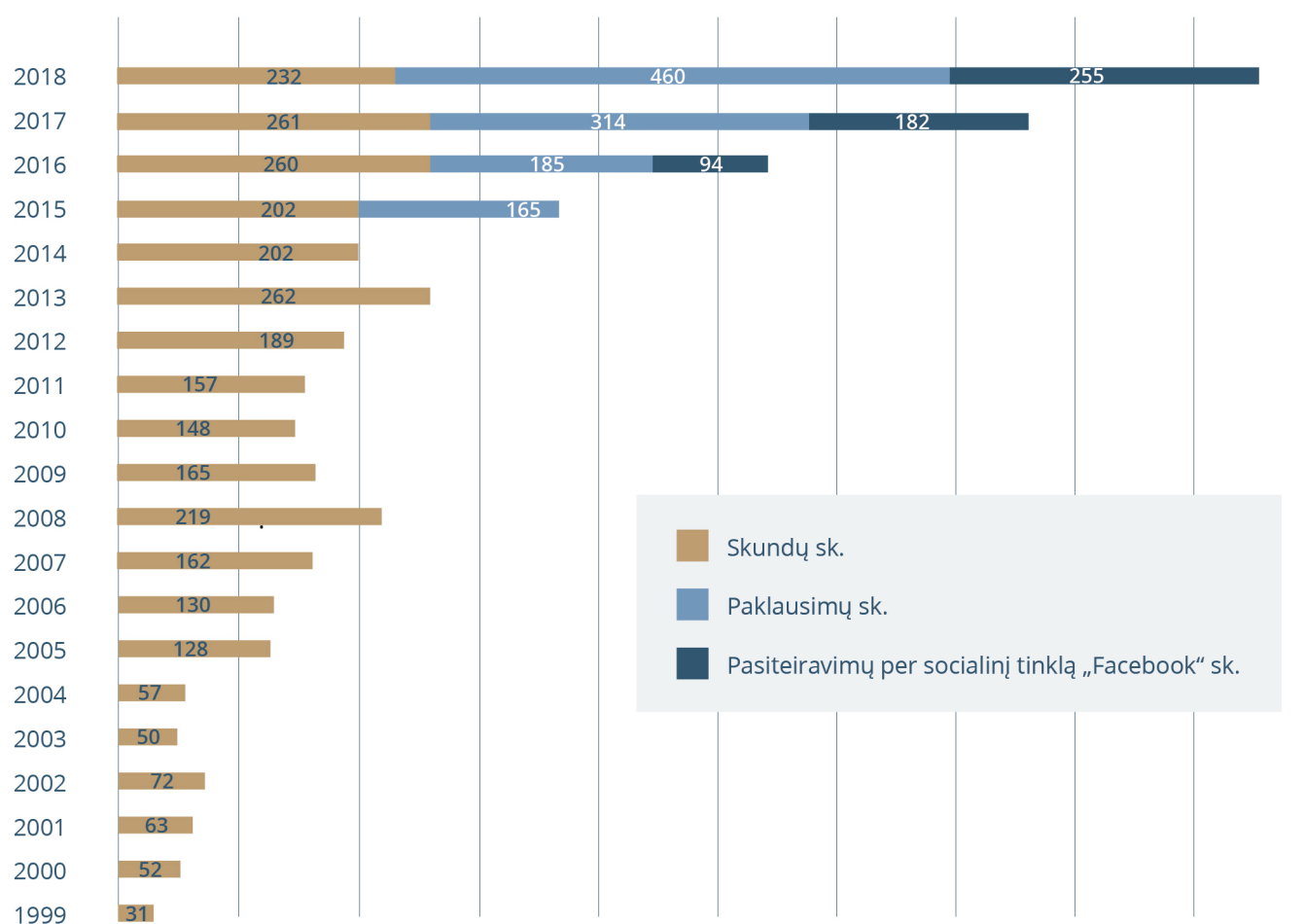
⁴³Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/lt/projektaipjektai>.

Vykdydami švietėjišką ir prevencinę veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą, Tarnybos darbuotojai organizavo mokymus lygių galimybių temomis, viešus renginius, atstovavo Tarnybai partnerių renginiuose ir susitikimuose, rengė publikacijas ir pranešimus spaudai, dalyvavo televizijos ir radijo laidose, teikė komentarus žiniasklaidai. Kartu su partneriais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmuose buvo surengti jubiliejiniai penktieji Nacionaliniai lygybės ir įvairovės apdovanojimai.

Tarnybos darbuotojai pagal atliekamas funkcijas 2018 metais dalyvavo įvairiuose mokymuose, kvalifikacijos kėlimo kursuose bei Tarnyboje periodiškai organizuojamuose susitikimuose su žmogaus teisių ir lygių galimybių specialistais, mokslininkais ir ekspertais. Dirbdami su pažeidžiamomis visuomenės grupėmis, Tarnybos darbuotojai supranta, kad švietimas ir ugdymas(-is) žmogaus teisių srityje – niekada nesibaigiantis procesas. Dėl šios priežasties Tarnyboje periodiškai vyksta komandinio darbo tobulinimo ir teminiai užsiėmimai, leidžiantys Tarnybos darbuotojams būti mūsų visuomenėje vykstančių pokyčių priekyje. Keldami profesionalumo, efektyvumo, nešališkumo ir atvirumo reikalavimus kitiems, šias vertybes kiekvieną dieną ugdome ir Tarnybos viduje.

1. BENDRA 2018 METAIS ATLIKTŲ TYRIMŲ STATISTIKA

2018 metais Tarnyboje dėl galimos diskriminacijos buvo gauti 232 skundai⁴⁴, 460 paklausimų⁴⁵ ir 255 pasiteiravimai⁴⁶ per socialinį tinklą „Facebook“. Lyginant su 2017 metais, ataskaitiniu laikotarpiu Tarnyboje sulaukta 25 proc. daugiau kreipimusių⁴⁷ (žr. 3 pav.). Bendras kreipimusių skaičius yra 947, t.y. 190 kreipimusių daugiau nei 2017 metais.

3 pav. Kreipimusių dinamika

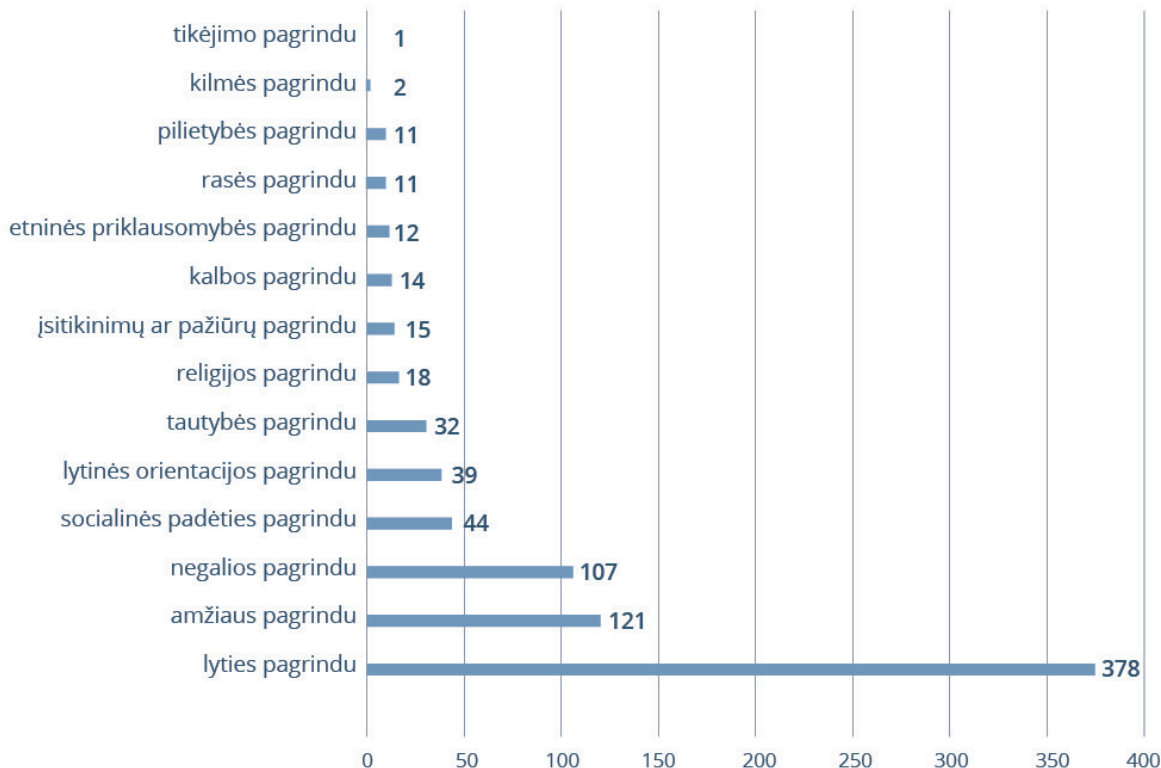
⁴⁴Skundas – rašytine forma pateiktas fizinio ar juridinio asmens (gali būti anoniminis) kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių arba Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, kuriame nurodomas skundžiamas asmuo (asmenys), jo veiksmai ar neveikimas arba priimtas skundžiamas administracinis aktas ar sprendimas bei aiškiai išreiškiamas prašymas (reikalavimas) lygių galimybių kontrolieriui atlikti tam tikras administracines procedūras skundžiamo subjekto atžvilgiu.

⁴⁵Paklausimas – rašytine forma pateiktas fizinio ar juridinio asmens kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių arba Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, kuriame prašoma pateikti paaiškinimą dėl Lygių galimybių įstatymo bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo taikymo atitinkamoje situacijoje, tam tikros situacijos įvertinimo dėl galimo lygių galimybių pažeidimo, teisės akto projekto vertinimo dėl atitikimo Lygių galimybių įstatymui bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui, taip pat prašymas pateikti patarimą ar konsultaciją lygių galimybių įgyvendinimo klausimu, tačiau kuriame nėra reiškiamas prašymas ar reikalavimas atlikti tam tikras administracines procedūras.

⁴⁶Pasiteiravimai dėl lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai priskirtų klausimų, pateikti per socialinio tinklo „Facebook“ Tarnybos paskyrą.

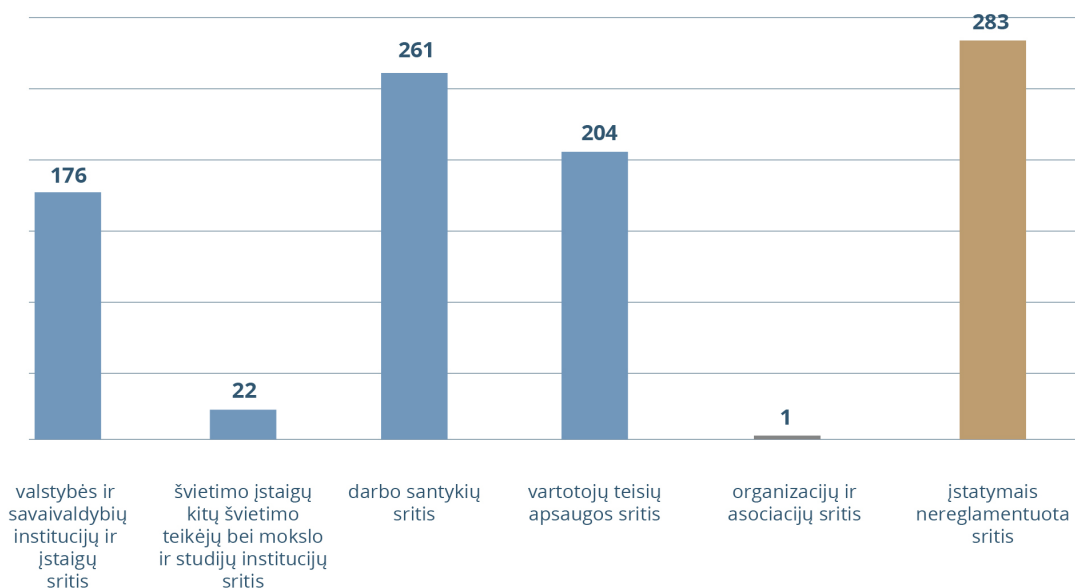
⁴⁷Kreipimasis – bet koks kreipimasis į lygių galimybių kontrolierių arba Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, priskirtinas skundo, paklausimo arba pasiteiravimo sąvokai.

2018 metais daugiausia buvo kreiptasi dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu – 378, kas sudaro 40 proc. visų kreipimųsi, amžiaus pagrindu – 121 (13 proc.), negalios pagrindu – 107 (11 proc.). Dėl galimos diskriminacijos kitais pagrindais kreiptasi gerokai mažiau: dėl socialinės padėties – 44 kartus, dėl lytinės orientacijos – 39 kartus, dėl tautybės – 32 kartus, (žr. 4 pav.).

4 pav. 2018 m. gautų kreipimųsi skaičius pagal galimus diskriminacijos pagrindus

Į Kontrolierių pareiškėjai dažniausiai kreipėsi dėl galimos diskriminacijos darbo santykių (261 kreipimasis), vartotojų teisių apsaugos (204 kreipimaisi), valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų (176 kreipimaisi) veiklos srityse (žr. 5 pav.).

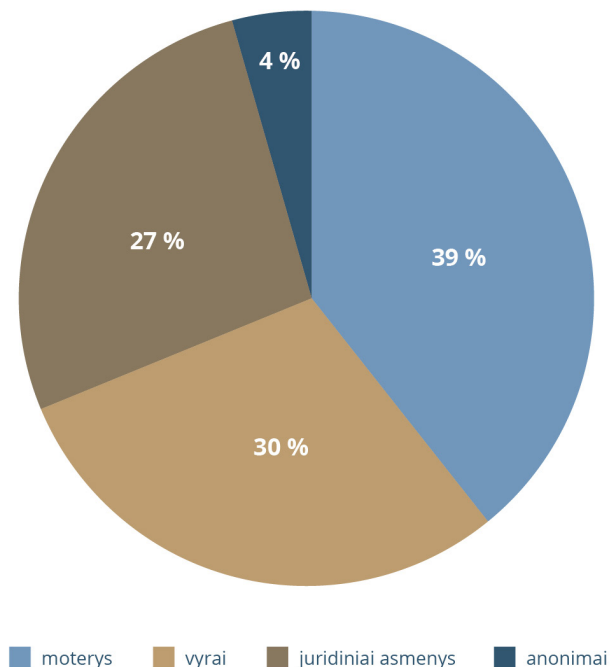
5 pav. 2018 m. kreipimųsi skaičius pagal veiklos sritis

2018 metais į Tarnybą dažniausiai kreipėsi fiziniai asmenys: 39 proc. pareiškėjų buvo moterys, 30 proc. – vyrai, juridiniai asmenys sudarė 27 proc. pareiškėjų, anoniminiai pareiškėjai – 4 proc. (žr. 6 pav.).

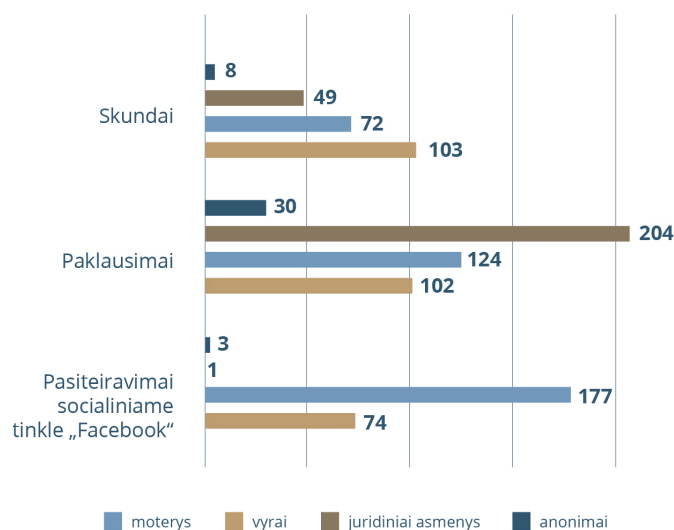
2018 metais į Tarnybą su skundais dėl galimos diskriminacijos šiek tiek dažniau kreipdavosi vyrai (103 skundai) nei moterys (72 skundai), juridiniai asmenys pateikė 49 skundus, 8 skundai pateikti anonimiškai. Norėdami gauti informaciją, su paklausimais dažniau kreipdavosi moterys (124 paklausimai) nei vyrai (102 paklausimai), juridiniai asmenys pateikė net 204 paklausimus; 30 paklausimų – anoniminiai. Per socialinį tinklą „Facebook“ į Kontrolierių dažniausiai kreipėsi moterys – 177 kartus, vyrai – 74 kartus, 3 pasiteiravimai pateikti anonimiškai bei vienas – juridinio asmens pasiteiravimas (žr. 7 pav.).

Skundus pateikusių pareiškėjų duomenų analizė rodo (žr. 8 pav.), kad pažeistas teises dėl galimos diskriminacijos dažniausiai gina Vilniaus regiono gyventojai. 2018 metais iš 100 tūkst. šio regiono gyventojų į Tarnybą kreipėsi beveik 26 pareiškėjai; antroje vietoje Panevėžio regionas – 8,7; trečioje – Kauno – 6,9 pareiškėjo. Kitų regionų gyventojų aktyvumas ginant pažeistas teises buvo itin mažas, o iš Utenos regiono 2018 metais nebuvo gauta nė vieno kreipimosi.

Atlikus tyrimus dėl galimos diskriminacijos, 2018 metais buvo nustatyti 47 lygių galimybių pažeidimo atvejai. Nustačiusi pažeidimus, Kontrolierė 26 kartus siūlė nutraukti lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus, panaikinti arba pakeisti administracinį aktą arba sprendimą, susijusį su lygių galimybių pažeidimu; 19 asmenų buvo įspėti; 2 kartus buvo teiktas įpareigojimas nutraukti neleidžiamą reklamą. 38 atvejais lygias galimybes pažeidžiantys veiksmai buvo nutraukti savanoriškai, dar nebaigus atliekamo tyrimo. Nustačiusi nusikalstamos veikos požymius, septynias tyrimo medžiagas

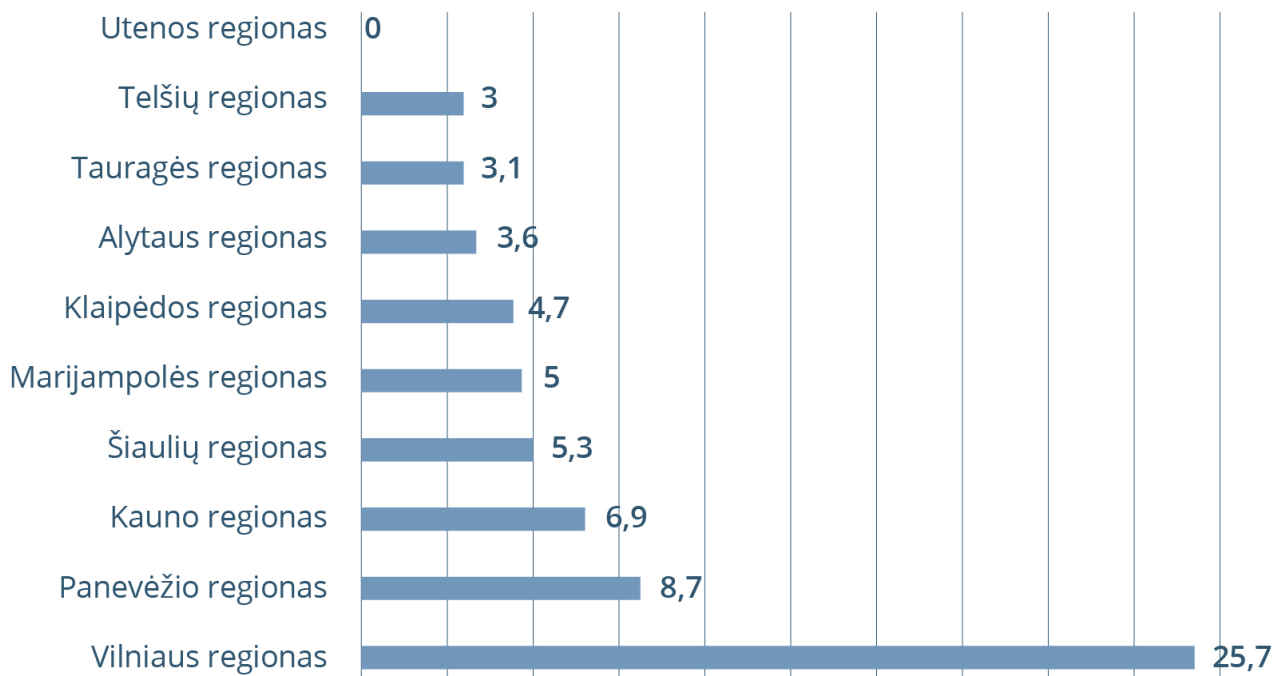

6 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

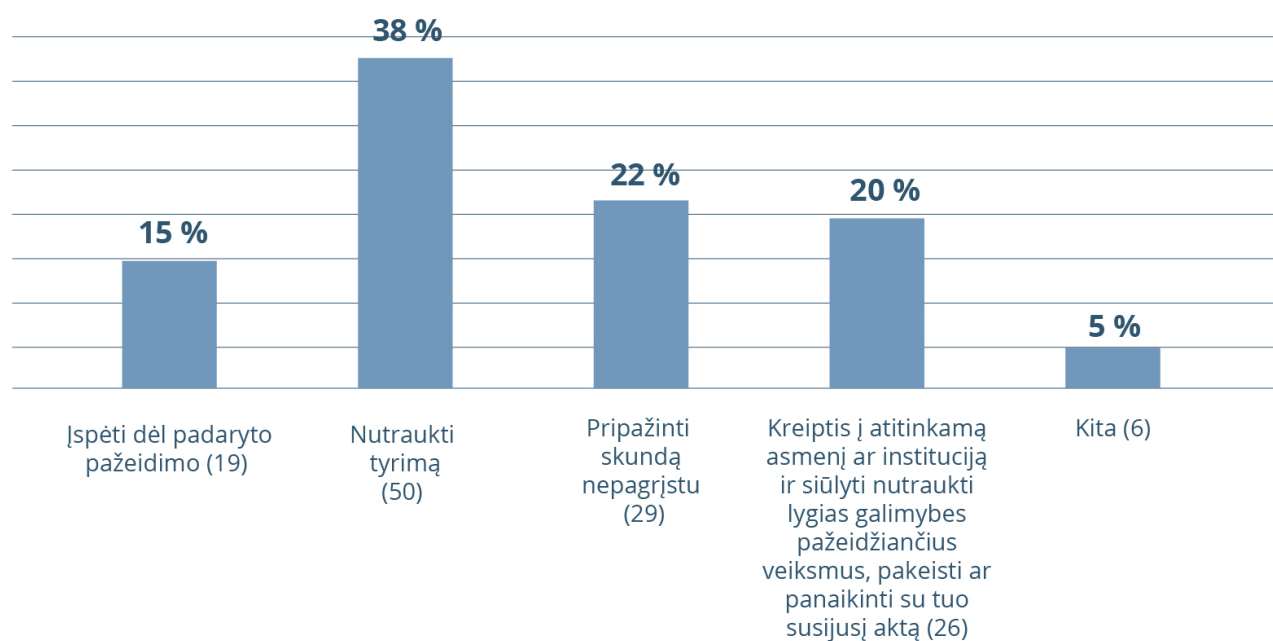
7 pav. Besikreipiančiųjų pasiskirstymas pagal kreipimosi būdą

Kontrolierė perdavė ikiteisminio tyrimo institucijoms. Pagal perduotą informaciją pradėti 5 ikiteisminiai tyrimai.

8 pav. Pareiškėjų skaičius 100 tūkstančių regiono gyventojų⁴⁸

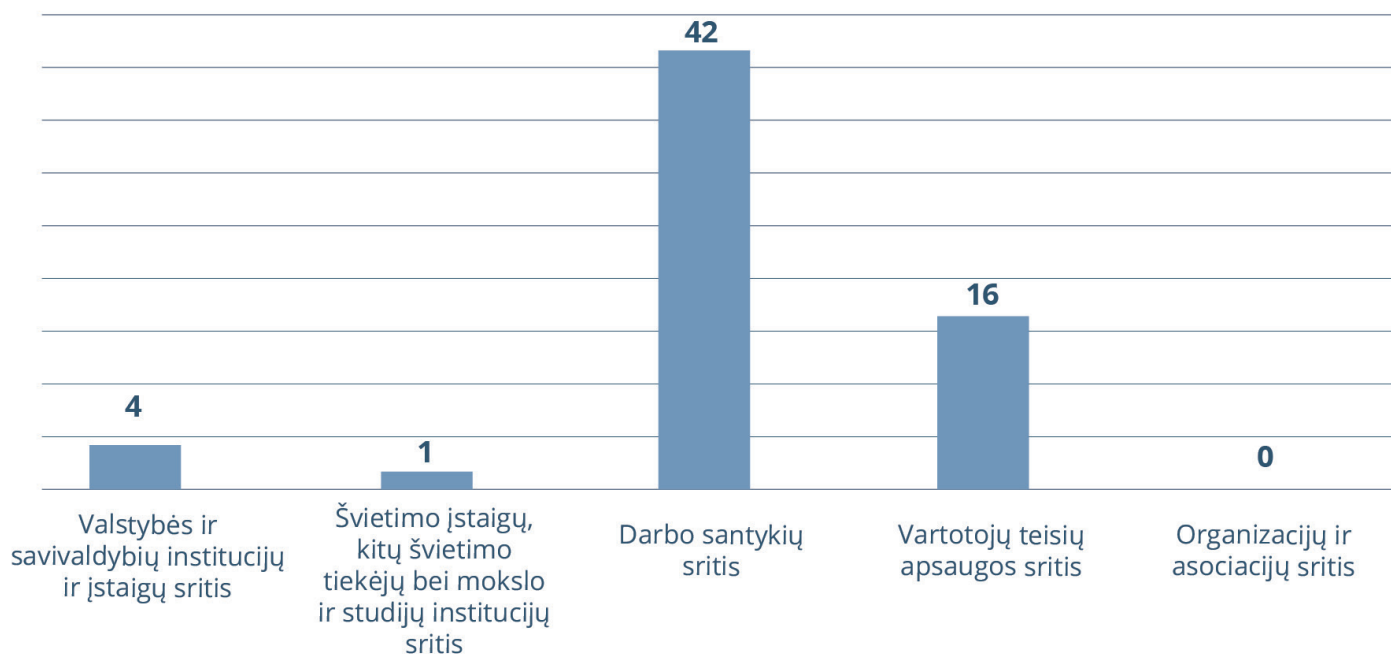
Dėl lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai priskirtų tyrimų 2018 m. priimta 130 sprendimų (9 pav.).

9 pav. 2018 m. Kontrolieriaus priimti sprendimai

⁴⁸Kreipiantis į Tarnybą, pareiškėjui neprivalu teikti duomenis apie jo gyvenamąją vietą. 8 pav. pateikti tik sutikusių nurodyti gyvenamąją vietą asmenų duomenys.

Lygių galimybių kontrolierius atlikęs tyrimus daugiausiai pažeidimų nustatė darbo santykių srityje (10 pav.).

10 pav. 2018 m. Sritys, kuriose nustatyti pažeidimai

2. TYRIMAI

2.1. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU

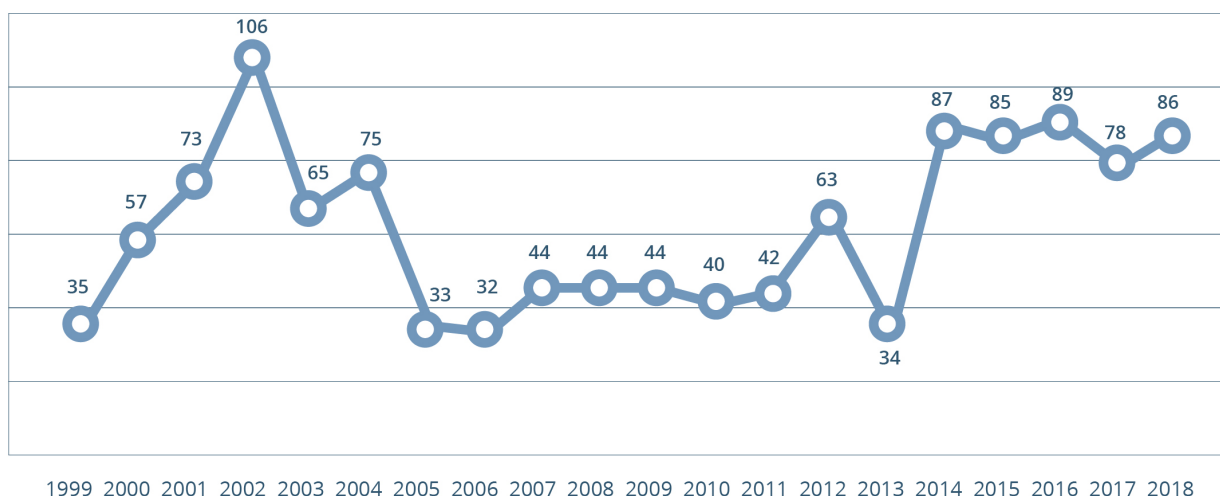
Tyrimų dinamika

Tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu, lyginant su dėl kitų draudžiamų diskriminavimo pagrindų atliekamais tyrimais, jau nuo 1999-ųjų sudaro didžiausią dalį. 2018 metais buvo atlikti 86 tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu (žr. 11 pav.) ir tai sudarė 32 proc. visų Tarnyboje atliktų tyrimų. Dėl galimai mažiau palankaus traktavimo lyties pagrindu buvo gauti 62 skundai. Kontrolierės iniciatyva buvo pradėti 24 tyrimai. Kontrolierės inicijuotų 14 tyrimų buvo pradėti dėl galimo moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo vartotojų teisių apsaugos srityje, tai yra, dėl grožio salonų, kirpyklų vyrams taikomų labiau palankių paslaugų apmokėjimo sąlygų nei moterims; 5 tyrimai Kontrolierės iniciatyva buvo atlikti dėl galimai moteris žeminančios prekių ir paslaugų reklamos.

Tarnyboje taip pat buvo gauti 138 paklausimai, kuriuose prašoma pateikti Kontrolieriaus išvadą, nuomonę arba rekomendacijas moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo klausimais. Galima pastebėti, kad daugiausia paklausimų sulaukta dėl galimo moterų ar vyrų lygių teisių užtikrinimo vartotojų teisių apsaugos srityje (38), 28 paklausimai gauti dėl lyčių lygybės įgyvendinimo užimtumo

srityje. Taip pat gauti 26 paklausimai, kuriuose buvo teiraujamasi, ar valstybės ir savivaldybės institucijos ir įstaigos tinkamai įgyvendina jiems Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu priskirtą pareigą nepažeisti moterų ir vyrų lygių teisių, teikiant administracines ir viešąsias paslaugas, taip pat užtikrinti, kad visuose rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos moterų ir vyrų lygios teisės. Taip pat gauti 8 paklausimai dėl seksualinio priekabiavimo veiksmų, paklausimuose teirautasi, kaip atpažinti seksualinį priekabiavimą, kokių veiksmų imtis siekiant sustabdyti priekabiautoją, kaip informuoti darbdavį apie patirtą seksualinį priekabiavimą.

Per Tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą 2018 metais gauti 178 pasiteiravimai dėl galimo moterų ar vyrų teisių apribojimo. Svarbu pažymėti, kad didžioji dalis besikreipiančiųjų per Tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą pranešė apie galimus moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimus paslaugų teikimo srityje, apie galimai diskriminuojančio pobūdžio prekių ir paslaugų reklamą bei darbo skelbimus, kuriuose darbdaviai siūlo užimti pareigas išskirtinai moterims arba vyrams. Tarnyba nedelsdama reaguodavo į tokio pobūdžio pranešimus, susisiekdavo su paslaugų teikėjais, darbdaviais ir informuodavo apie akivaizdžius moterų ir vyrų

11 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu dinamika

lygių teisių pažeidimus bei siūlydavo pažeidžiančius veiksmus nutraukti. Jeigu pažeidžiantys veiksmai per Tarnybos nurodytą terminą nebūdavo nutraukiami, Kontrolierė inicijuodavo tyrimą.

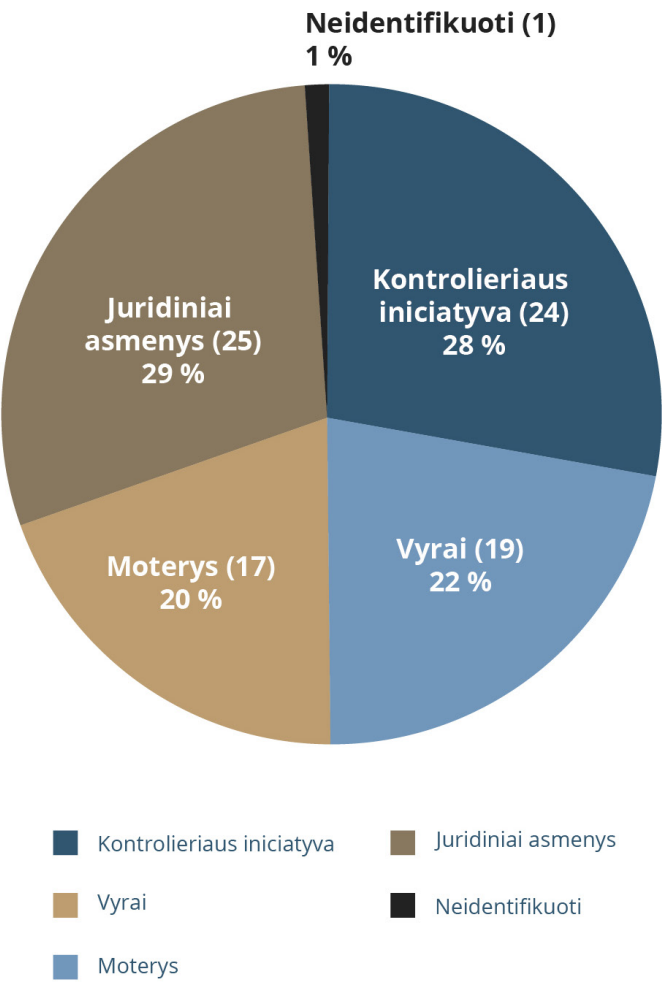
Dalis asmenų dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu kreipėsi į Tarnybą telefonu (sulaukta 81 kreipimosi).

Pareiškėjai

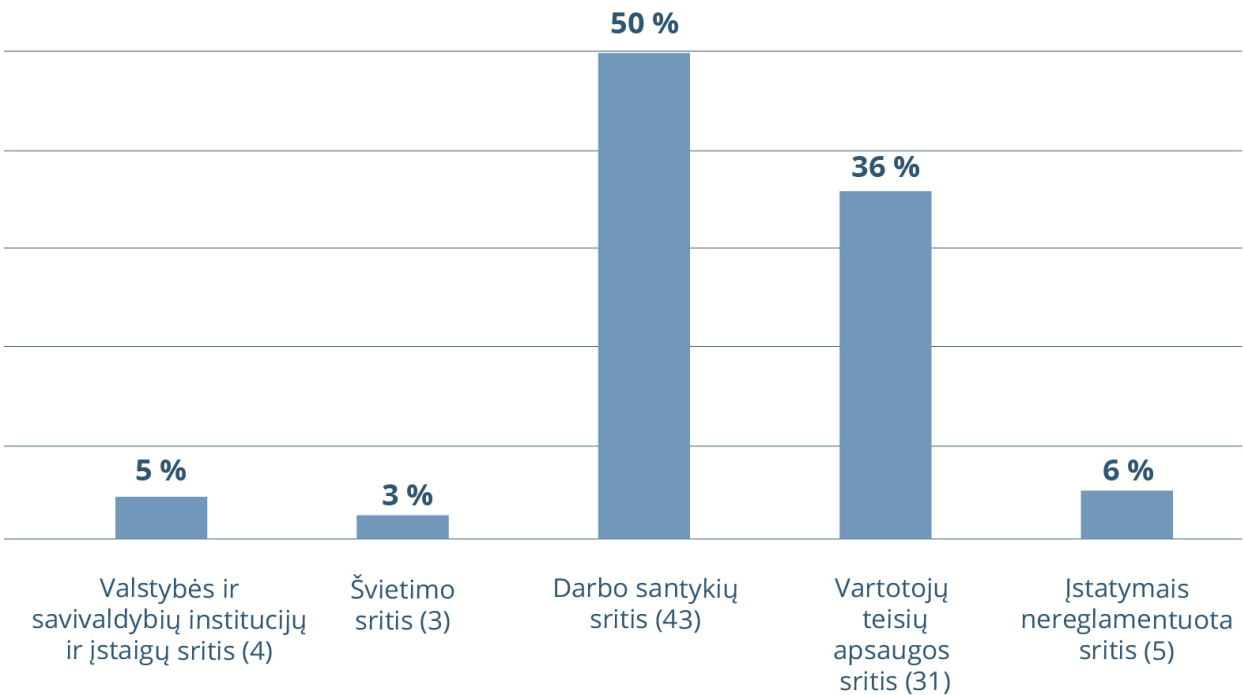
2018-aisiais, priešingai nei ankstesniais metais, dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu į Tarnybą su skundais žymiai aktyviau kreipėsi juridiniai asmenys, tai yra, asociacijos, kurių tikslinė paskirtis yra užtikrinti žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje. Jau ne vieneri metai pastebima tendencija, kad dėl galimo moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo į Tarnybą nežymiai, bet vis dėlto dažniau kreipiasi vyrai nei moterys (žr. 12 pav.).

Sritis

Analizuojant gautų skundų bei Kontrolierės inicijuotų tyrimų pasiskirstymą pagal sritis, pastebima, jog didžioji dalis tyrimų (43) buvo atlikta dėl galimų moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimų darbo santykių srityje (50 proc.) bei vartotojų teisių apsaugos srityje (36 proc.) (žr. 13 pav.).

12 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

13 pav. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu pagal sritis

2018-aisiais didžioji dalis užimtumo srities skundų tyrimų buvo atlikta dėl galimai diskriminuojančių darbo skelbimų, kurie yra publikuojami specializuotose darbo skelbimų interneto svetainėse ir kuriuose darbdaviai pareigybės pavadinimus nurodo moteriškosios giminės daiktavardžiais, tokiais veiksmais patvirtindami, kad atitinkamas pareigas užimti siūlo moterims. Tokiais darbdavių veiksmais apriojamos vyrų galimybės pretenduoti į skelbimuose nurodytas pareigas. Analizuojant darbo skelbimus pastebima, kad tam tikros

pareigos, kurias užimti yra nustatyti žemi kvalifikaciniai reikalavimai ir šios pareigybės tradiciškai priskiriamos moterų dominuojamai sričiai, pareigų pavadinimas nurodomas moteriškosios giminės daiktavardžiu, pavyzdžiui, „pardavėja, valytoja, kambarių tvarkytoja, pagalbininkė, plovėja, padėjėja“. 2018 metais buvo tirti keli atvejai, kuomet darbo skelbimuose pretendentui buvo keliami lyties ir amžiaus reikalavimai.

■ Pardavėja

Pobūdis: Darbas su moteriškais drabužiais parduotuvių šilainiuose 3-4 kartai per savaitę. Ateityje yra galimybė dirbti pilną darbo savaitę. Parduotuvės darbo laikas: Pirmadienis-penktadienis 10.30-18.30 val. Šeštadienis 10.30-15 val.
 Reikalavimai: ieškome pardavėjos nepilnai darbo savaitę moteriškų drabužių parduotuvių.
 Reikalavimai: komunikabili, tvarkinga, domisi mada.
 Atlyginimas priklauso nuo darbo dienų.
 Jeigu jums ne daugiau 24 metų (gali būti studentė) siųskite savo gyvenimo aprašymą: [redacted]@gmail.com

Darbo patirtis: 1 metai
 Atlyginimas: 250 € (su mokesčiais)
 Imonė: [redacted]
 Miestas: Kaunas
 Kreiptis: [redacted]
 Skelbimo data: [redacted]

14 pav. Diskriminuojančio darbo skelbimo pavyzdys

Pagal susiformavusią praktiką, atliekant tyrimus dėl diskriminuojančio pobūdžio darbo skelbimų, jau tyrimo pradžioje susisiekiama su darbdaviu ir informuojama apie diskriminuojančio pobūdžio reikalavimus darbo skelbime, kuriais moterims arba vyrams apriojamos galimybės pretenduoti į pareigas. Tad pastebima tendencija, kad darbdaviai arba jų atstovai jau tyrimo pradžioje geranoriškai nedelsdami pakeičia skelbime nurodytus diskriminuojančio pobūdžio reikalavimus pretendentams, pasiteisindami, kad minėti reikalavimai buvo padaryti dėl techninės klaidos arba įstatymų reikalavimų nežinojimo.

2018 metais buvo gautas skundas ir atliktas tyrimas⁴⁹ dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu darbo skelbime. Pareiškėjas teigė, kad Vilniaus viešojo transporto autobusuose buvo pavaizduota moteris ir skelbiamas užrašas: „Ieškome biuro administratorės“. Skundo tyrimo metu darbdavio atstovas informavo, jog darbo skelbimo tekstas, kuriame pareigybė nurodyta moteriškosios giminės daiktavardžiu, buvo nedelsiant pakeistas ir vaizdo klipo buvo pateikiamas darbo skelbimas, kuriame siūlomos užimti pareigos nurodytos moteriškosios ir vyriškosios giminės daiktavardžiu (kartu

su paaiškinimu darbdavio atstovas pateikė publikuotą ir pakeistą vaizdo klipą). Įvertinus skundo tyrimo metu gautų vaizdo klipų variantus bei atsižvelgiant į tai, jog nurodyti lygias galimybes pažeidžiantys veiksmai buvo nutraukti (darbo skelbimas pakoreguotas), tyrimas dėl galimos diskriminacijos lyties pagrindu darbo skelbime buvo nutrauktas.

2018 metais išryškėjo nauja tendencija – didžioji dauguma Kontrolierės inicijuotų tyrimų buvo atlikti dėl galimo moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo vartotojų teisių apsaugos srityje, tai yra, 14 tyrimų iš 24 inicijuotųjų. 2018 m. kovo mėnesį Tarnyba pradėjo naują socialinę kampaniją „Kaina neturi lyties“. Šia kampanija buvo siekiama atkreipti dėmesį, kad už tas pačias kirpimo, grožio ir laisvalaikio paslaugas moterys ir vyrai vis dar moka skirtingai, nors Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu prekių pardavėjai, gamintojai ir paslaugų teikėjai privalo moterims ir vyrams už tokias pačias ir vienodos vertės paslaugas taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas. Lytis negali būti lemiantis kriterijus nustatant paslaugų kainą. Tarnyba analizavo kirpimo, grožio paslaugų kainas įvairiuose Lietuvos grožio salonuose ir kirpyklose bei nustatė,

⁴⁹Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/sprendimas-nr.-18sn-32sp-20.pdf>.

kad daugumoje kirpyklų paslaugos moterims teikiamos nuo 23 proc. iki 43 proc. brangiau nei vyrams, o manikiūro kainos vyrams daugumoje salonų nustatytos didesnės nei moterims. Socialinės kampanijos metu didžioji dalis kirpyklų bei grožio salonų pakeitė teikiamų paslaugų kainas taip, kad lytis nebūtų lemiantis ir vienintelis kainos nustatymo kriterijus. Tačiau dėl kitų grožio industrijos subjektų, atsisakiusių pakeisti paslaugų kainodarą lytims neutraliu požiūriu, buvo pradėti tyrimai Kontrolierės iniciatyva.

Tarnyboje Kontrolierės iniciatyva buvo pradėtas tyrimas⁵⁰ dėl to, kad grožio salonas „Vizija“, interneto tinklalapyje www.vizijasalonas.lt nurodydamas informaciją apie savo grožio salonuose (17 salonų Vilniuje ir 1 Kaune) teikiamas paslaugas, skirsto kirpimo paslaugas pagal kliento lytį – „moteriškas kirpimas“ ir „vyriškas kirpimas“; minėtų paslaugų kaina visuose „Vizija“ grožio salonuose skiriasi, t. y., „moteriškas kirpimas“ yra brangesnis už „vyrišką kirpimą“.

Vizija
GROŽIO SALONAI

Žirmūnų g. 136

KAINORAŠTIS

„Vyriškas“ kirpimas	9,00 €
„Moteriškas“ kirpimas	12,00 €
„Valkiškas“ kirpimas (iki 10 m.)	8,00 €
„Senjorų“ kirpimas (pateikus pensininko pažymėjimą)	4,00 €
Galvos plovimas	1,00 €
Barzda	4,00 €
Kirpčiukai	6,00 €
Plaukų dažymas	nuo 10,00 €
Sušukavimas	nuo 10,00 €

© 9321. Visos teisės saugomos.

15 pav. Kainų skirstymas pagal lytis

Tyrimo metu konstatuota, kad tiek vyrai, tiek moterys gali turėti tokio paties ilgio plaukus, norėti tokių pačių ar panašių paslaugų (pavyzdžiui, trumpų plaukų šukuosenos), taigi

paslaugų kainų nustatymas pagal lytį (skirtingos kainos už tokias pačias ar panašias paslaugas) negali būti laikomas tikslu ir pakankamai aiškiu vartotojui, o kartu buvo pabrėžta, kad kiekvienos moters (arba vyro) kirpimas galėtų būti laikomas „moterišku“ (arba „vyrišku“) kirpimu; įprasta, kad „moteriškas“ reiškia – skirtas moterims, o „vyriškas“ reiškia – skirtas vyrams. Kontrolierės sprendime konstatuota, jog tai, kad moterų ir vyrų fiziologija skirtinga, nesudaro pagrindo nustatyti skirtingas kainas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas (už sveikatos paslaugas, pvz.: dantų gydymą, vyrai nemoka pigiau nei moterys, kaina nustatoma atsižvelgiant į paslaugų pobūdį). Toks paslaugų kainų diferencijavimas gali būti suprantamas kaip privilegijų teikimas vienai lyčiai, t. y., kirpimo atveju moterys patenka į mažiau palankią padėtį, nes joms kirpimo paslaugos teikiamos didesnėmis kainomis. Rekomenduota paslaugų kainas nustatyti pagal objektyvius kriterijus – paslaugos teikimo trukmę, norimos paslaugos pobūdį ir (arba) sudėtingumą, kliento plaukų ilgį, kirpėjo kvalifikaciją ir pan. Atkreiptinas dėmesys, kad sprendimo surašymo dieną (2018 m. spalio 19 d.) kirpimo paslaugų kainos interneto tinklalapyje www.vizijasalonas.lt buvo nurodytos nepriklausomai nuo kliento lyties, t. y., paslaugos įvardijamos kaip „kirpimas“ ir „modelinis kirpimas“ (pagal paslaugos pobūdį). Sprendime buvo konstatuota, kad paslaugos teikėjas, publikuodamas interneto tinklalapyje www.vizijasalonas.lt skirtingas kirpimo paslaugų kainas pagal kliento lytį, o ne remiantis objektyviais kriterijais (plaukų ilgis, sunaudotų priemonių kiekis, paslaugos teikimo trukmė, specialisto kvalifikacija, paslaugos pobūdis), formavo visuomenės nuostatas, kad viena lytis yra pranašesnė už kitą (jos atstovui taikoma mažesnė kaina), ir taip asmenys buvo diskriminuojami dėl lyties, bei tokiais veiksmais pažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą ir už šį pažeidimą buvo įspėtas.

Kontrolierė inicijavo tyrimą⁵¹, reaguodama į gautą informaciją dėl grožio salono „Beauty Nail Express“ interneto tinklalapyje www.beautynail.lt publikuojamų paslaugų kainų (moterų kirpimas kainuoja 15–20 Eur, vyrų kirpimas – 9–15 Eur; „vyriškas manikiūras“ kainuoja 14 Eur, o „europietiškas manikiūras (be lakavimo)“ – 8 Eur, „manikiūras (be lakavimo)“ – 10 Eur;

⁵⁰Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/10/18si-16sp-108.pdf>.

⁵¹Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/01/18si-31sp-12.pdf>.

„vyriškas pedikiūras“ kainuoja 29 Eur, o „Express Pedikiūras (be pėdų tvarkymo, be lakavimo)“ – 15 Eur, „pedikiūras (su pemza, be lakavimo)“ – 22 Eur, „profesionalus pedikiūras (be lakavimo)“ – 25 Eur, „rūgštinis pedikiūras (be lakavimo)“ – 27 Eur). Tyrimo metu nustatyta, kad paslaugų teikėjas, nustatydamas manikiūro, pedikiūro ir kirpimo paslaugų kainas pagal kliento lytį (skirtingos kainos vyrams ir moterims), o ne remiantis objektyviais kriterijais (plaukų ilgis, nago struktūra, sunaudotų priemonių kiekis, paslaugos trukmė, specialisto kvalifikacija ar pan.), bei šias kainas paskelbdamas interneto svetainėje, formavo nuostatas, kad viena lytis pranašesnė už kitą, ir diskriminavo asmenis dėl jų lyties bei tokiais veiksmais pažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą. Atlikus tyrimą, nuspręsta kreiptis į paslaugos teikėją ir siūlyti nutraukti lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus, tai yra, siūlyti manikiūro, pedikiūro ir kirpimo paslaugų kainas nustatyti remiantis objektyviais kriterijais, o ne lyties kriterijumi.

Skirtingos paslaugų kainos moterims ir vyrams yra nustatomos ir kitose vartotojų teisių apsaugos srityse. Tarnyboje buvo atliktas Kontrolierės inicijuotas tyrimas⁵² dėl to, kad socialinio tinklo *Facebook* paskyroje „MB Workshop – Specializuotas Mercedes-Benz servisas“ buvo paskelbta, kad liepos mėnesį teikiant paslaugas šiame servise merginoms ir moterims bus taikoma PVM dydžio nuolaida, nurodant, kad vienintelė sąlyga yra parodyti įrašą, publikuotą socialinio tinklo *Facebook* paskyroje. Tyrimo metu nustatyta, kad reklaminėje informacijoje apie bendrovės serviso paslaugas yra teikiamos privilegijos vienai lyčiai (moterims, nes joms taikoma išskirtinė nuolaida), o vyrai dėl to patekdavo į mažiau palankią padėtį ir būdavo diskriminuojami lyties pagrindu. Atlikus tyrimą, konstatuotas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimas (formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis yra pranašesnė už kitą), ir taip asmenys yra diskriminuojami dėl lyties, o paslaugos teikėjas įspėtas dėl padaryto pažeidimo.

Būtina pažymėti, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu yra įtvirtinta galimybė tam tikrais atvejais pateisinti prekių pardavimą ar paslaugų teikimą vien tik ar visų pirma vienos lyties asmenims, jeigu tai pateisina teisėtas

tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis. 2018 metais buvo atliktas skundo tyrimas⁵³, kurio metu buvo vertinamas atvejis, kuomet nemokami bilietai į konferenciją „LOGIN“ buvo suteikiami tik moterims, o vyrai privalėjo šiuos bilietus pirkti, o tokiais priemonėmis paslaugos teikėjas esą siekė prisidėti prie jau vykstančių dialogų apie lyčių atskirties technologijų srityje mažinimą, aktyvesnės moterų integracijos technologijų srityje, kuri globaliu požiūriu yra itin vyriška. Skundo tyrimo metu paaiškėjo, kad interneto tinklalapyje www.login.lt pateikiamoje informacijoje apie bilietų kainas nurodyta, jog technologijų konferencijoje yra numatyta 300 specialių nemokamų kvietimų („Diversity Pass“), skirtų tik moterims, siekiant skatinti lyčių įvairovę technologijų ir inovacijos srityse. Pagal pateiktą informaciją nustatyta, kad asmenys, vykstančio išpardavimo („Flash Sale“) metu įsigiję bilietus „Standard Pass“ ir „Premium Pass“, nemokamai gauna ir „Diversity Pass“, kurį gali panaudoti tik moteris (vyrai negali pasinaudoti šiuo kvietimu). Vertinant, ar teisėto tikslo yra siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis, svarbu nustatyti, ar taikomomis priemonėmis įmanoma pasiekti siekiamo tikslo (tinkamumas) ir ar tokių priemonių būtina imtis planuojant pasiekti numatytą tikslą (būtinumas). Taip pat svarbu įvertinti, ar taikoma priemonė asmenų teisės nėra ribojamos labiau, negu yra būtina pasiekti teisėtą ir visuotinai reikšmingą tikslą. Kontrolierės sprendime konstatuota, kad konferencijos metu planuota aptarti su siekiamu tikslu susijusias temas, tačiau nebuvo žinoma, ar moterų dalyvavimas konferencijoje (vienkartiniame renginyje, kuriame būtų kalbama apie egzistuojančią lyčių lygybės problemą) padidintų informacinių ir komunikacinių technologijų sektoriuje dirbančių moterų skaičių.

Atlikus tyrimą buvo padaryta išvada, kad priemonė, kai papildomas nemokamas bilietas suteikiamas įprastinius bilietus perkantiems asmenims, kurie turi patys nuspręsti, kam atiduoti bilietą, laikytina nepagrįsta. Kontrolierės sprendime konstatuota, kad paslaugos teikėjas, perkantiesiems „Standard Pass“ ir „Premium Pass“ bilietus nemokamai duodamas papildomą bilietą, kuriuo suteikiama galimybė į renginį patekti tik moterims, nesudarė vienodų sąlygų

⁵²Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/18si-18sp-70.pdf>.

⁵³Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/02/18sn-223sp-24.pdf>.

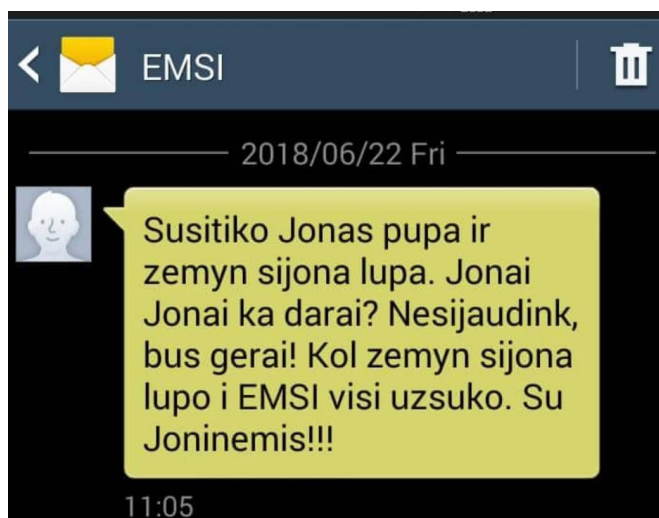
vyrams ir moterims patekti į konferenciją bei pasinaudoti teikiamomis paslaugomis. Konstatuota, kad dėl to vyrai pateko į mažiau palankią padėtį nei moterys, taigi, paslaugos teikėjas diskriminavo asmenis pagal jų lytį ir tokiais veiksmais pažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą. Atlikus tyrimą paslaugos teikėjui buvo pasiūlyta pasirinkti kitas numatyto tikslo siekimo priemones, neribojančias asmenų lygių galimybių pasinaudoti teikiamomis paslaugomis.

2018 metais buvo atlikta 11 tyrimų dėl galimo moterų žeminimo prekių ir paslaugų reklamose (6 tyrimai dėl gautų skundų ir 5 Kontrolinės inicijuoti tyrimai). Būtina pažymėti, kad moters sudaiktinimas prekių ir paslaugų reklamoje, ypač vaizduojant moterį kaip sekso objektą ir taip siekiant skatinti prekių ir paslaugų pardavimą vis dar yra paplitęs viešojoje erdvėje.

Tarnyboje buvo atliktas tyrimas⁵⁴ dėl to, kad socialiniuose tinkluose pasklido informacija apie 2018 m. birželio 22 d. galimai UAB „EMSI“ telefonu siųstą šio turinio žinutę „Susitiko Jonas pupa ir zemyn sijona lupa. Jonai ka darai? Nesijaudink, bus gerai! Kol zemyn sijona lupu i EMSI visi uzsuko. Su Joninemis!!!“ (rašyta ir skyryba šiame tekste netaisyta; toliau vadinama – reklaminė žinutė).

Tyrimo metu pastebėta, kad, net jeigu, UAB „Emsi“ vadovo teigimu, reklaminės žinutės tekstas ir yra lietuvių liaudies folkloro dalis, šio teksto perfrazavimas ir jo naudojimas komercinės reklamos (klientams išsiųstoje sveikinimo Joninių šventės proga žinutėje) tikslais vertintinas kritiškai moterų ir vyrų lygių galimybių įgyvendinimo aspektu. Tyrimo metu konstatuota, kad „pupa“, tai yra, moteriškosios lyties asmuo, aptariamoje reklaminėje žinutėje vaizduojamas kaip fiziškai silpnesnis nei vyras subjektas, kuriuo galima pasinaudoti, pažeminti, fiziškai apnuoginti prieš jo valią. Todėl aptariamam atveju reklaminėje žinutėje vartojama simbolių kalba yra įtvirtinamos nuostatos, kad moteris nėra lygiavertė vyro partnerė, nes ji prieš jos pačios valią pažeminama ir paniekinama „nulupant žemyn sijoną“. Atlikus tyrimą konstatuotas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimas ir paslaugos teikėjas įspėtas dėl padaryto pažeidimo.

Galima pastebėti, kad 2018-aisiais, priešingai nei 2017-aisiais – suaktyvėjusio judėjimo #MeToo metais, gauta kur kas mažiau skundų bei paklausimų dėl galimai patirto seksualinio priekabiavimo veiksmų. Dėl galimai vykdytų seksualinio priekabiavimo veiksmų Tarnyboje buvo gauti 6 skundai, iš kurių 5 buvo perduoti teisėsaugos institucijoms, įtarus esant baudžiamojo nusižengimo požymių. Akivaizdu, kad žmonės vengia pateikti oficialius skundus dėl patirto seksualinio priekabiavimo, bijodami neigiamų pasekmių, susilaukti kolegų pasmerkimo, persekiojimo dėl pateikto skundo arba net galimo atleidimo iš darbo, taip pat dėl įrodymų trūkumo.

16 pav. EMSI žinutė

⁵⁴Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/07/sprendimas-nr.-18sn-119sp-62.pdf>.

2.2. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS RASĖS, TAUTYBĖS, PILIETYBĖS, KALBOS, KILMĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS PAGRINDAIS

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje⁵⁵ pažymėta, jog žmonės gimsta laisvi ir lygūs, kiekvienas žmogus privalo turėti joje numatytas teises ir laisves, nepriklausomai nuo jokių skirtumų, tokių kaip rasė, odos spalva ar nacionalinė kilmė.

Valstybės, pasirašiusios Tarptautinę konvenciją dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo⁵⁶, kurios tikslas – siekti ugdyti visuotinę pagarbą žmonių teisėms ir pagrindinėms laisvėms ir skatinti jų laikytis visus nepriklausomai nuo rasės, lyties, kalbos ar religijos, pripažino, jog žmonių diskriminacija rasės, odos spalvos ar tautybės pagrindu yra kliūtis draugiškiems ir taikiems tautų santykiams, gali sutrikdyti taiką tarp tautų, jų saugumą ir netgi darnų sambūrį žmonių, gyvenančių toje valstybėje. Rasinė diskriminacija, pagal šią konvenciją, reiškia kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje. Toks apibrėžimas suponuoja galimybę teigti, jog rasės, tautybės, kilmės, etninės priklausomybės ir kalbos požymiai yra labai susiję.

Lietuvos Respublikos teisės aktai neapibrėžia minėtų diskriminacijos pagrindų sąvokų, tačiau į Tarnybą besikreipiantys asmenys dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu kartu nurodo kilmės ir etninės priklausomybės pagrindus. O teikdami skundus dėl galimos diskriminacijos kalbos pagrindu taip pat nurodo ir tautybės pagrindą. Identifikuoti pagrindą (-us), kuriam (-iems) esant pradedamas tyrimas dėl galimos diskriminacijos, padeda skunde išdėstytos faktinės aplinkybės.

2017 m. liepos 11 d. priimtas Lygių galimybių įstatymo pakeitimo įstatymas⁵⁷. Šiuo pakeitimu Kontrolieriui pavesta vykdyti 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/54/ES dėl priemonių, kad darbuotojai galėtų lengviau naudotis laisvo darbuotojų judėjimo teisėmis, įgyvendinimo priežiūrą. Lygių galimybių įstatymas papildytas nauju, pilietybės, pagrindu. Remiantis direktyvos nuostatomis, pilietybė apibrėžiama kaip Europos Sąjungos valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės valstybių piliečių ir jų šeimos narių pilietybė. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Lygių galimybių įstatymą, šeimos nariais laikomi tik sutuoktiniai ir tiesioginiai palikuonys, tačiau į šią sąvoką neįeina partneriai, kaip tai numatyta direktyvoje.

Tyrimai pagal pagrindus

2018 metais buvo gauta 20 skundų (kas sudaro 9 proc. visų Tarnyboje gautų skundų), 31 paklausimas bei 15 pasiteiravimų per Tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyrą, suteiktos 34 konsultacijos telefonu dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais. 2018 metais dominavo skundai dėl diskriminavimo tautybės, pilietybės ir kalbos pagrindais. Kaip jau buvo rašyta, pareiškėjai, kreipdamiesi į Tarnybą dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu, jautėsi diskriminuojami ir dėl kalbos (tai yra daugialypė diskriminacija), tačiau, kreipdamiesi dėl diskriminacijos kalbos pagrindu, ne visada identifiko ir tautybės pagrindą. Skundų dėl kilmės ir etninės priklausomybės negauta nė vieno, tiksliau sakant, pareiškėjai besikreipdami į Tarnybą žymėjo šiuos pagrindus, tačiau, tiriant skundą arba atsakant pareiškėjams raštu, šie pagrindai nebuvo identifikuoti kaip atitinkantys galimos diskriminacijos požymius.

⁵⁵Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006-06-17, Nr. 68-2497.

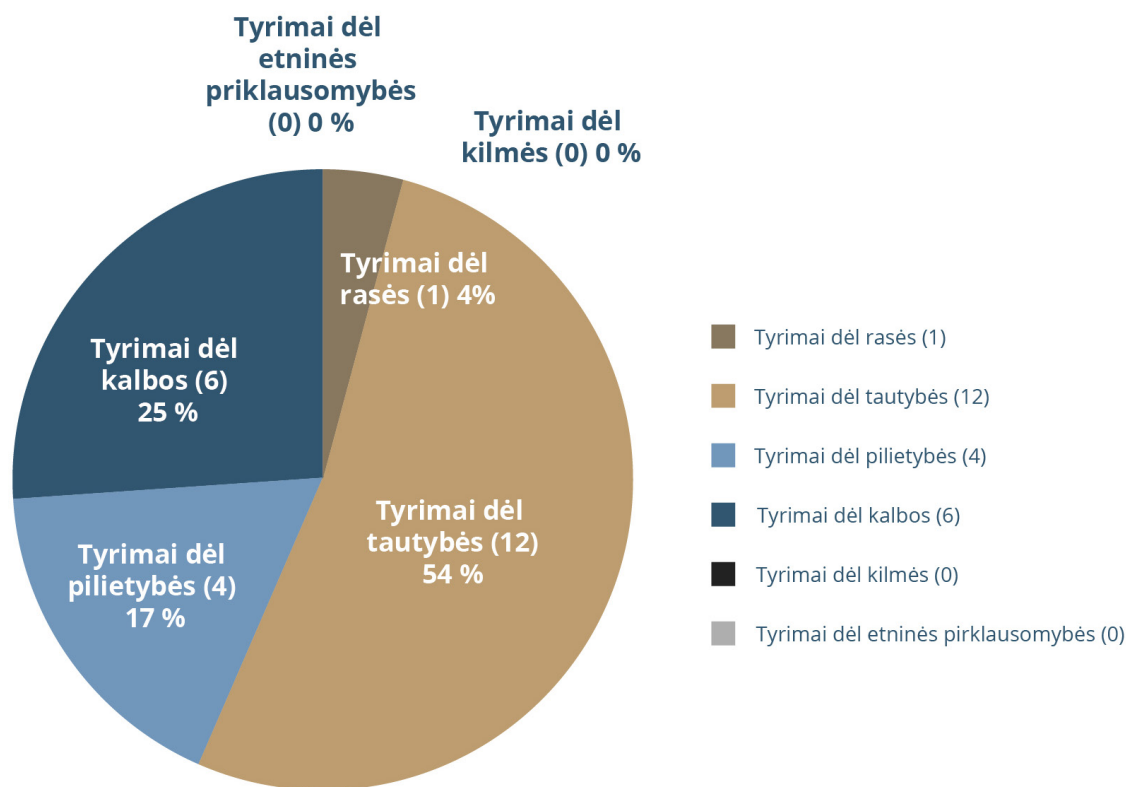
⁵⁶Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo. Valstybės žinios. 1998, Nr. 108-2957.

⁵⁷Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. liepos 11 d. priimtas Lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas.

Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/Odfc3020ac9311e6b844f0f29024f5ac>.

Paklausimų ir konsultacijų telefonu minėtais pagrindais buvo daugiau nei skundų. Galimai todėl, kad žmonės jautėsi esą diskriminuojami, tačiau jų tikslas buvo ne identifikuoti pažeidimą, o tiesiog informuoti Tarnybą apie jų išgyvenimus.

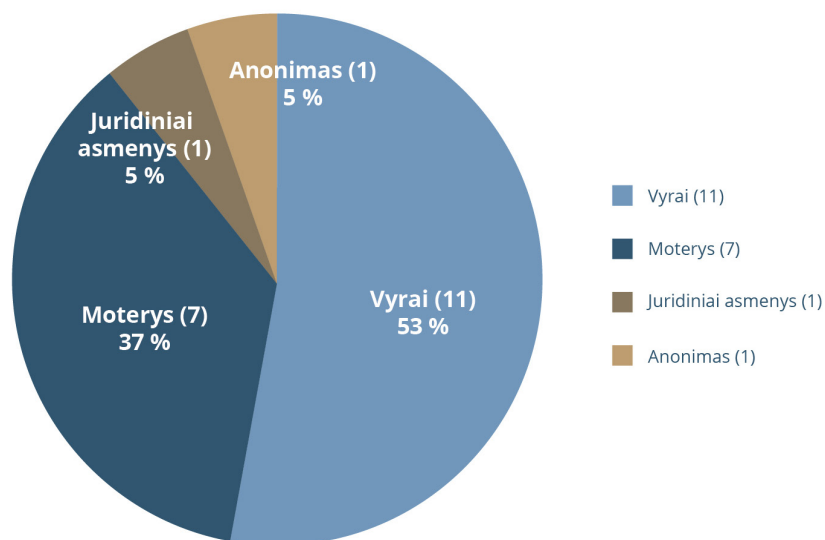
Atsižvelgiant į Lygių galimybių įstatyme pateiktą pilietybės apibrėžimą – Europos Sąjungos valstybių narių ir Europos ekonominės erdvės valstybių piliečių ir jų šeimos narių pilietybė – skundai dėl galimos diskriminacijos pilietybės pagrindu, pateikti trečiųjų šalių piliečių, negalėjo būti tiriami. Trečiųjų šalių piliečiai į Tarnybą dažniausiai kreipdavosi telefonu.

17 pav. Tyrimų pasiskirstymas dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais

Pareiškėjai

2018 metais į Tarnybą dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais vyrai kreipėsi dažniau nei moterys. Gautas 1 juridinio asmens ir 1 anoniminis skundas (žr. 18 pav.). Dėl galimos diskriminacijos pilietybės pagrindu skundus Tarnybai teikė tik vyrai. Dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu – atvirkščiai, dažniausiai dėl to kreipdavosi moterys.

18 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

Kalbant apie skundus dėl diskriminacijos tautybės ir kalbos pagrindais, nesąmoningai formuojasi nuostata, jog dėl galimos diskriminacijos šiais pagrindais į Tarnybą dažniausiai kreipiasi tautinių mažumų atstovai. Taip, didžiąją dalį skundų, paklausimų ir konsultacijų telefonu pateikė būtent jie. Priežasčių manyti, jog asmuo patyrė diskriminaciją šiais pagrindais, būna įvairių: tai ir nesutarimai darbe su vadovu, atleidimas iš darbo, nesantaiką tautybės pagrindu kurstantys pasisakymai, privilegijos, teikiant paslaugas tam tikra kalba.

Tarnyboje gautas pareiškėjos skundas⁵⁸, kuriame teigiama, jog elektroniniu paštu gautas treniruočių studijos (toliau – Studija) kvietimas, kuriame nurodyta, jog treniruotėms lietuvių kalba taikoma 25 proc. nuolaida. Pareiškėja lanko treniruotes rusų kalba, bet joms nėra taikoma nuolaida, todėl ji jaučiasi diskriminuojama tautybės ir kalbos pagrindais. Skundotyrimo metu buvo vertinama, ar Studijos kvietime teikiama informacija nėra diskriminacinio pobūdžio bei nepažeidžia Lygių galimybių įstatymo nuostatos, reglamentuojančios lygių galimybių įgyvendinimą vartotojų teisių apsaugos srityje. Tarnyboje buvo atliktas tyrimas dėl galimos diskriminacijos tautybės ir kalbos pagrindais. Kalbos pagrindas įžvelgtinas todėl, kad kvietime aiškiai nurodyta, jog nuolaida taikoma tik treniruotėms lietuvių kalba; tautybės pagrindas – todėl, kad nuo asmens tautybės priklauso treniruočių tam tikra kalba pasirinkimas. Akivaizdu, jog, taikant nuolaidą tik treniruotėms lietuvių kalba, asmenys, užsiregistravę į tokias treniruotes, atsiduria geresnėje padėtyje, nei asmenys, kurie lanko arba ketina lankyti treniruotes rusų kalba. Tyrimas nutrauktas dėl dviejų priežasčių: kvietime nurodyta informacija neatitiko tiesioginės diskriminacijos apibrėžime nurodytos sąlygos dėl nuostatų formavimo; Studijos vadovė pakeitė kvietimo tekstą, nurodant, jog nuolaida taikoma tik tam tikrų trenerių vedamoms treniruotėms, t. y., nutraukė lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus.

Kalbant apie nesantaiką kurstančius pasisakymus tautybės pagrindu, Tarnyboje gautas skundas, kuriame nurodoma, jog Kernavėje pastebėtas automobilis, ant kurio prilipdytas lipdukas su užrašu: „Gay – stop“ ir „Lietuva – lietuviams“. Kontrolierė nepradėjo

tyrimo dėl galimos diskriminacijos tautybės pagrindu, nes skunde nurodytų faktinių aplinkybių tyrimas nepriklausė Kontrolieriaus kompetencijai, numatytai Lygių galimybių įstatymu. Tačiau skundas perduotas Lietuvos Respublikos generalinei prokuratūrai, nes skunde aprašytose aplinkybėse buvo įžvelgta Baudžiamojo kodekso 170 str. 2 dalyje nustatyto baudžiamojo nusižengimo požymių.

Kaip ir 2017-aisiais, išliko aktualus klausimas – švietimo paslaugų teikimas lietuvių kalba Vilniaus rajono savivaldybėje veikiančiose ugdymo įstaigose. Tokio pobūdžio tyrimai atliekami dėl galimos diskriminacijos tautybės ir kalbos pagrindais.

Sritys

Dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais 2018 metais į Tarnybą daugiausia buvo kreipiamasi su skundais dėl diskriminacijos darbo santykių srityje bei Lygių galimybių įstatymu nereguliuojamose srityse: visuomenės informavimo priemonėse, Lietuvos Respublikos įstatymais ir nutarimais reguliuojamuose teisiniuose santykiuose, teismų sistemoje ir pan. Nemažai skundų minėtais pagrindais pateikta dėl diskriminacijos vartotojų teisių apsaugos srityje, vienas iš jų – pirmiau minėtas skundas dėl galimos diskriminacijos tautybės ir kalbos pagrindais gaunant sporto paslaugas, kiti – dėl informacijos apie gaminius, prekes ir paslaugas, kurioje galimai išreiškiamas pažeminimas, paniekinimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas. Švietimo ir mokslo srities klausimais pareiškėjai kreipėsi dėl sąlygų gauti ugdymo paslaugas tam tikra kalba ir dėl mokymosi rezultatų vertinimo (žr. 19 pav.).

Verta paminėti skundą⁵⁹, kuriame teigiama, jog taksi bendrovės vadovas atsisakė teikti taksi užsakymų paslaugas arba įsidarbinimo paslaugas individualią pažymą turinčiam pareiškėjui dėl to, kad jis neva blogai kalba lietuviškai, ir todėl galimai nesusikalbės su klientais. Pareiškėjas teigė, jog nuo 2014 metų gyvena Lietuvoje, yra susipažinęs su keleivių vežimo taisyklėmis bei neblogai kalba lietuviškai. Po trumpo pokalbio su bendrovės vadovu pareiškėjas išgirdo pastabą, jog negali įsidarbinti, nes nemoka lietuvių kalbos. Tyrimas buvo atliekamas dėl galimos diskriminacijos kilmės,

⁵⁸Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2019/02/sprendimas-nr.-16-2019.pdf>.

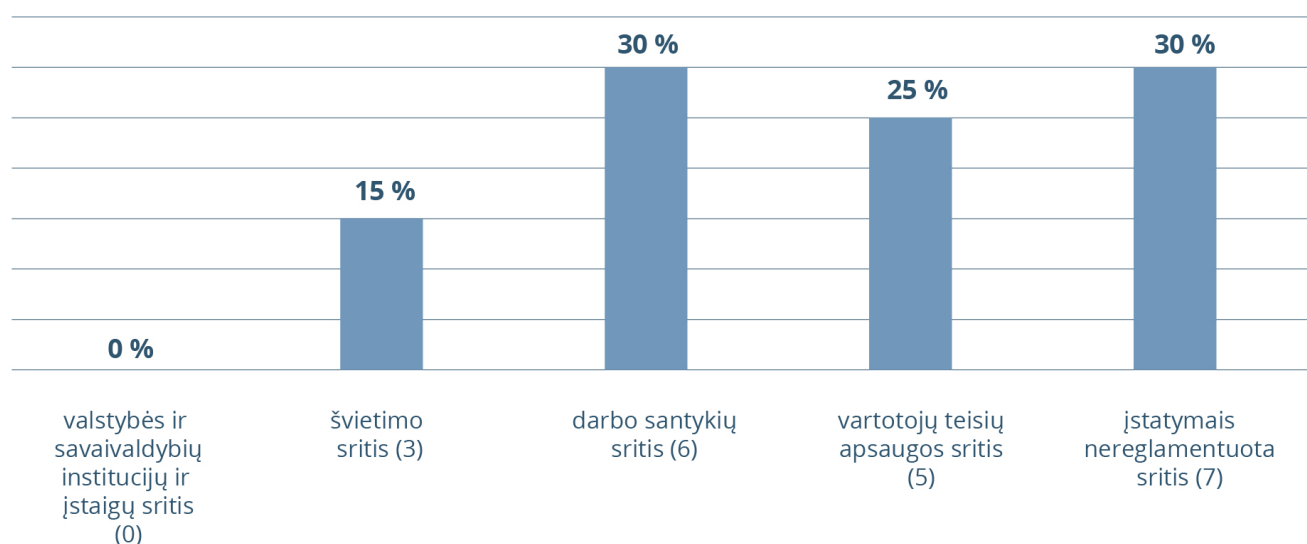
⁵⁹Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/sprendimas-nr.-77.pdf>.

kalbos ir pilietybės pagrindais darbo santykių srityje. Tarnyba raštu kreipėsi į taksi paslaugas teikiančios bendrovės vadovą dėl skunde išdėstytų faktinių aplinkybių paaiškinimo. Savo atsakyme bendrovės vadovas nurodė, jog pusę taksi iškvietimų sudaro aplikacijos, bet nemažai yra sulaukiama ir iškvietimo skambučių. Pagal statistiką, skambinantieji dažniausiai kalba lietuviškai. Bendrovės vadovo teigimu, vairuotojas, kuris nesupranta lietuvių kalbos, negalės tinkamai atlikti savo pareigų. Taip pat jis pažymėjo, kad su taksi vairuotojais yra sudaromos ne darbo, o jungtinės veiklos sutartys. Paaiškėjus aplinkybei, jog tarp bendrovės vadovo ir taksi vairuotojo sudaroma ne darbo, o jungtinės veiklos (partnerystės) sutartis, kuriai galioja sutarties laisvės principas, tyrimas dėl galimos diskriminacijos buvo nutrauktas.

2018 metais gauti keli skundai dėl darbo skelbimų, kuriuose nurodyti reikalavimai mokėti tam tikras užsienio kalbas. Viename iš Tarnyboje gautų skundų⁶⁰ pareiškėjas pateikė nuorodą į interneto svetainėje www.cvbankas.lt tuo metu buvusį darbo skelbimą, kuriame buvo rašoma, kad ieškoma darbuotojo į administratoriaus pareigas, mokančio anglų ir rusų kalbas. Tyrimo metu nustatyta, jog, pagal darbo skelbime aprašomą administratoriaus darbo pobūdį (lankytojų pasitikimas, užsakymų priėmimas,

informacijos teikimas, bendravimas bei aptarnavimas, stresinių ir konfliktinių situacijų sprendimas ir pan.) bei Bendrovės pateikiamas aplinkybes (didžioji dalis klientų yra turistai bei užsienio atlikėjai), užsienio kalbų žinios gali būti laikomos esminiu ir lemiamu profesiniu reikalavimu, o tikslo (klientų aptarnavimo) siekiama tinkamomis ir proporcingomis priemonėmis – reikalaujama anglų ir rusų kalbų žinių t. y., dažniausių užsienio kalbų, kurias vartoja klientai būdami Vilniuje, reikalavimas. Atsižvelgusi į šias aplinkybes, Kontrolierė konstatavo, jog kalbų reikalavimas darbo skelbime yra pagrįstas ir nepažeidžia Lygių galimybių įstatymo nuostatų.

Visi tyrimai, atlikti 2018 metais dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindais, buvo nutraukti, kai lygias galimybes pažeidžiantys veiksmai (neveikimas) buvo nutraukiami arba nustačius, kad skunde išdėstytų aplinkybių tyrimas nepriklauso Kontrolieriaus kompetencijai, arba skundai pripažinti nepagrįstais, nepasitvirtinus juose nurodytiems pažeidimams.

19 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

⁶⁰Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/18sn-134sp-76.pdf>.

2.3. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS SOCIALINĖS PADĖTIES PAGRINDU

Tyrimų dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu 2018 metais iš esmės buvo panašus skaičius kaip ir 2017 metais, t. y., buvo atlikti 23 tyrimai. Deja, didžioji dalis su tuo susijusių klausimų (58 procentai) buvo nepriskirta lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai. Svarbu pabrėžti, kad Kontrolieriaus kompetencijai priskirtinų kreipimųsi dėl diskriminacijos socialinės padėties pagrindu didėja.

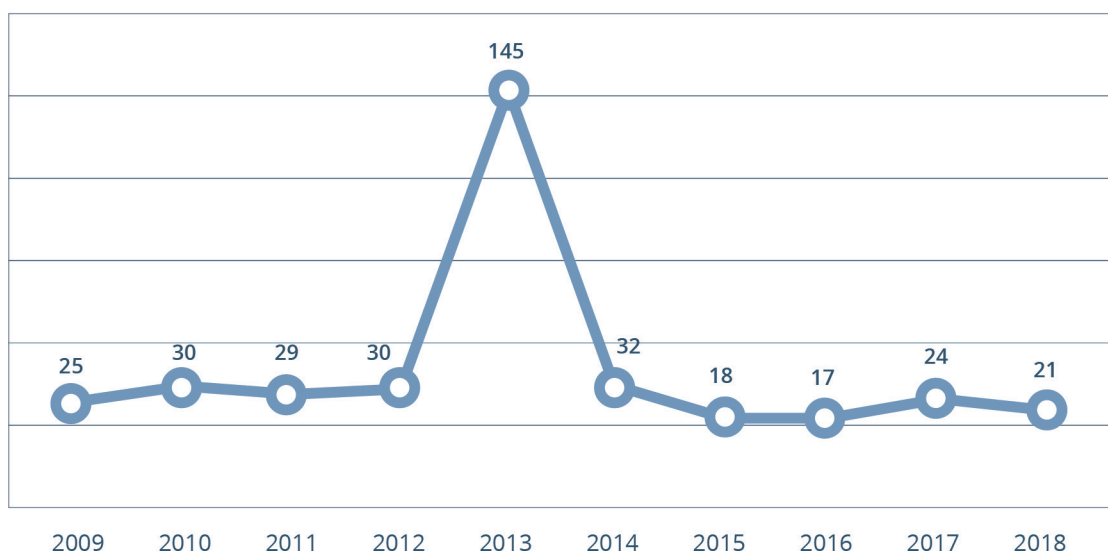
Vis dar pasitaiko, kad į Tarnybą besikreipiantys asmenys socialinės padėties pagrindą suvokia kiek plačiau, nei šis pagrindas apibrėžiamas Lygių galimybių įstatyme (socialinės padėties sąvokai žmonės paprastai priskiria gyvenamąją vietą, profesiją, šeiminių padėtį, vaikų turėjimą ir kt. požymius); tačiau 2008 metais į Lygių galimybių įstatymą įtrauktas socialinės padėties apibrėžimas yra siauresnis – tai fizinio asmens įgytas išsilavinimas, kvalifikacija ar mokymasis ir studijos mokslo ir studijų institucijose, turima nuosavybė, gaunamos pajamos, teisės aktuose nustatytos valstybės paramos poreikis ir (arba) kiti su asmens finansine (ekonomine) padėtimi susiję veiksniai.

Tyrimų dinamika

2018 metais dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu Tarnyboje buvo atlikti 21 tyrimas (žr. 20 pav.), t. y., gauta 20 skundų ir atliktas 1 tyrimas Kontrolieriaus iniciatyva. Tai sudaro 7,9 procento visų Tarnyboje atliktų tyrimų (kiek mažiau negu 2017 metais). Į Tarnybą 49 kartus kreiptasi telefonu ir gauti 6 pasiteiravimai per Tarnybos socialinį tinklą „Facebook“ dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu.

2018 metais Tarnyboje taip pat sulaukta 18 paklausimų, kuriuose kontrolieriaus prašyta pateikti nuomonę arba išvadą su socialinės padėties pagrindu susijusiais klausimais.

Kaip minėta pirmiau, didžioji dalis kreipimųsi su prašymu atlikti tyrimą (58 procentai) nepriklausė Kontrolieriaus kompetencijai; dažniausiai nepriklausydavo dėl to, kad tai buvo prašymai įvertinti įstatymais nustatytą skirtingą asmenų traktavimą (pavyzdžiui, skirtingų rūšių pensijų teikimo ir skaičiavimo tvarkų), arba dėl netikslaus socialinės padėties pagrindo pagal Lygių galimybių įstatymą suvokimo.

20 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu dinamika ⁶¹

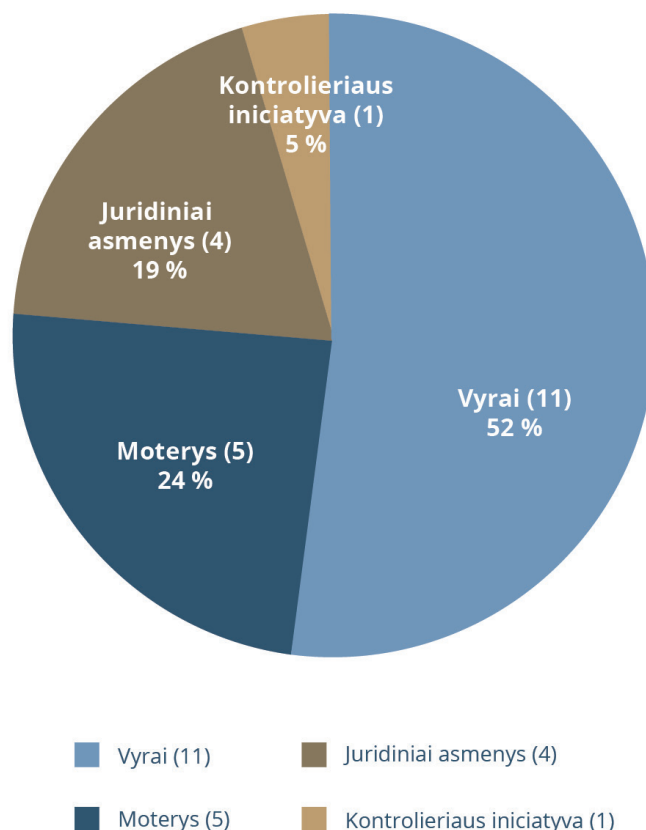
⁶¹ Socialinės padėties pagrindas į Lygių galimybių įstatymą įtrauktas 2008 metais.

Pareiškėjai

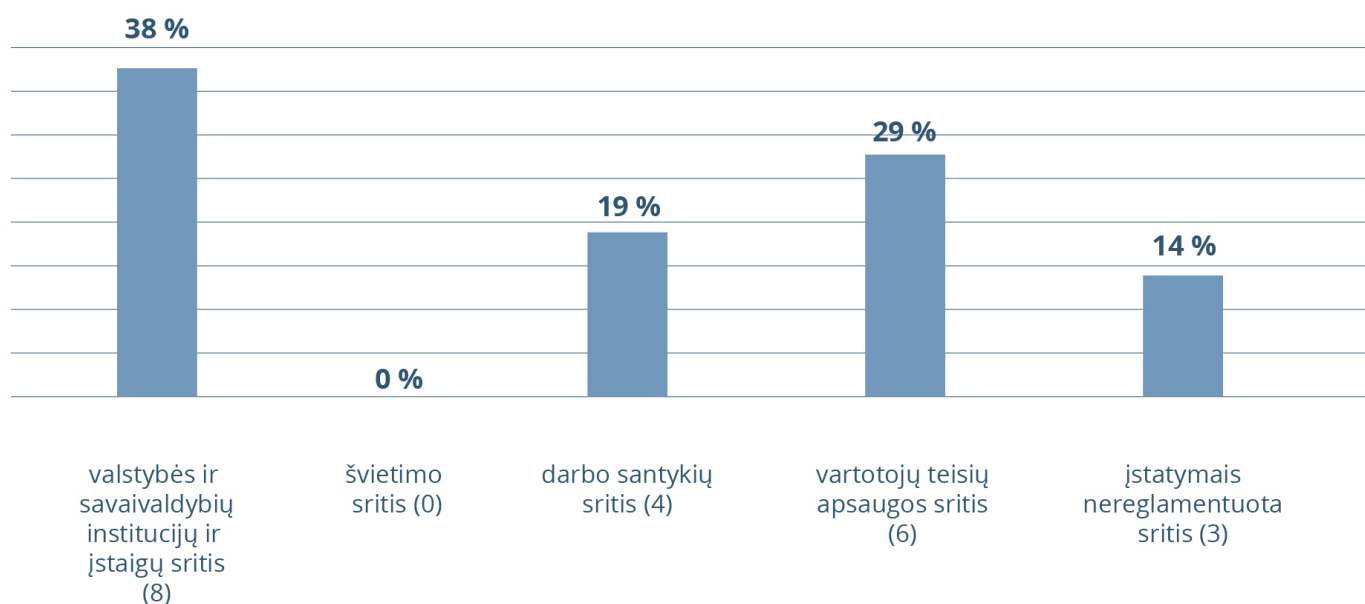
Dėl galimų teisių apribojimų socialinės padėties pagrindu dažniau kreipdavosi vyrai nei moterys (žr. 21 pav.). Moterys Tarnybai pateikė 5, o vyrai 11 skundų. Vienas tyrimas dėl galimos diskriminacijos šiuo pagrindu buvo pradėtas Kontrolieriaus iniciatyva. 2018 metais 4 skundus taip pat pateikė juridiniai asmenys – nevyriausybinių organizacijų, atstovaujančių įvairias asmenų grupės.

Sritys

2018 metais apylygiai tyrimų buvo atlikta dėl diskriminacijos dviejose srityse – valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos srityje bei vartotojų teisių apsaugos srityje (38 ir 29 proc. atitinkamai). 2018 metais, lyginant su ankstesniais metais, buvo atlikta mažiau tyrimų dėl diskriminacijos darbo santykių srityje (19 proc.), o dėl diskriminacijos švietimo srityje nebuvo atliktas nė vienas tyrimas.

21 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

22 pav. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos socialinės padėties pagrindu pagal sritis

Tyrimai dėl galimos diskriminacijos darbo santykių srityje dažniausiai būdavo pradėti dėl viešosiose erdvėse publikuojamų darbo skelbimų, kuriuose būdavo numatyti nepagrįsti reikalavimai, susiję su socialinės padėties pagrindu. Skundžiamuose darbo skelbimuose įprastai būdavo nurodyta, kad ieškoma darbuotojo, kuris turėtų savo automobilį; taip pat pasitaikė atvejų, kad darbas buvo siūlomas tik studentams.

2018 metais buvo kreipiamasi su skundais dėl įvairių situacijų valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veikos srityje, bet įprastai tai būdavo klausimai, susiję su įstatymo nuostatomis, kurių kontrolierius neturi kompetencijos vertinti, t. y., tokia kompetencija suteikta Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui.

Vienas svarbesnių tyrimų⁶² šioje srityje buvo susijęs su Kauno rajono savivaldybės tarybos sprendimu, kuriuo buvo nustatyta pirmumo teisė patekti į darželius vaikams, kurių tėvai atlieka karo tarnybą arba yra statutiniai valstybės tarnautojai. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad asmuo, pageidaujantis dirbti vidaus tarnyboje, privalo būti baigęs vidaus reikalų profesinio mokymo įstaigą, t. y., turėti kvalifikaciją, suteikiančią galimybę įsidarbinti ir dirbti vidaus tarnyboje. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad darbas vidaus tarnyboje pagal vidaus tarnybos statutą laikytinas socialine padėtimi Lygių galimybių įstatyme pateikto socialinės padėties apibrėžimo prasme. Priešingai nei statutinių valstybės tarnautojų, asmenų, atliekančių karo tarnybą, statusas negali būti priskiriamas socialinės padėties pagrindui, nes įstatymais karo prievolinkui, atliekančiam karo tarnybą, nenustatyta pareiga turėti tam tikrą kvalifikaciją, išsilavinimą ar būti baigusiam studijas mokslo ir studijų institucijose. Sprendimu buvo pripažinta buvus diskriminaciją socialinės padėties pagrindu dėl privilegijų taikymo statutiniams valstybės tarnautojams, buvo kreiptasi į Kauno rajono savivaldybę siūlant pakeisti nagrinėtus savivaldybės teisės aktus. Sprendimas buvo įgyvendintas – iš savivaldybės tarybos sprendimo buvo išbrauktos išskirtinės sąlygos, numatytos statutiniams valstybės tarnautojams.

2018 metais gauti skundai dėl vartotojų teisių apsaugos srities pažeidimų dažniausiai būdavo susiję su siūlomų paslaugų kainomis ir sąlygomis, t. y., buvo kreiptasi dėl skirtingų paslaugų kainų, atsižvelgiant į asmens socialinę padėtį, taip pat dėl su asmenų socialine padėtimi susijusio ribojimo arba apsunkinimo pasinaudoti tam tikromis paslaugomis.

Vartotojų teisių apsaugos srityje taip pat buvo atliktas tyrimas⁶³ dėl M. Romerio universiteto atsižvelgiant į asmenų (studentų) socialinę padėtį taikomų skirtingų bakalauro studijų kainų, t. y., kolegijų absolventams buvo taikomos kitokios studijų kainos nei turintiems tos pačios šakos (teisės mokslų) magistro diplomą. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad kolegijų absolventai ir universiteto magistro studijų absolventai mokėjo skirtingai, nes universiteto magistro studijų absolventams, studijuojantiems bakalauro studijose, galėjo būti įskaityti jau ankstesnėse universitetinių studijų metu studijuoti teisės bakalauro programos dalykai, bet kolegijų absolventams šie dalykai negalėjo būti įskaitomi dėl skirtingo kolegijų ir universitetų studijų lygmens⁶⁴. Atsižvelgiant į tai sprendime skundas buvo pripažintas nepagrįstu, nes nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai.

⁶²Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/sprendimas-nr.-72.pdf>.

⁶³Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/10/18sn-130sp-104.pdf>.

⁶⁴Remiantis Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimu <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta486/content>.

2.4. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS TIKĖJIMO, ĮSITIKINIMŲ ARBA PAŽIŪRŲ, RELIGIJOS PAGRINDAIS

Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje pažymima, jog kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę; ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, mokant, praktikuojant tikėjimą, laikant pamaldas ir atliekant apeigas.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 ir 29 straipsnyje nurodyta, jog kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas⁶⁵ nustato, jog Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Kiekvienas žmogus Lietuvos Respublikoje turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą, taip pat pakeisti savo pasirinkimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą ir mokyti jo. Niekas negali kito asmens versti nei būti verčiamas pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą. Žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves.

Tyrimų dinamika

Tarnyboje 2018 metais gauta 10 skundų dėl galimos diskriminacijos tikėjimo, įsitikinimų arba pažiūrų, religijos pagrindais (jų tyrimas sudaro 4 proc. visų Tarnyboje atliktų tyrimų), 19 paklausimų bei suteikta 17 konsultacijų telefonu. Tikėjimo ir religijos pagrindai yra tapatinami, todėl kreipdamiesi į Tarnybą pareiškėjai nurodo tik religijos pagrindą. Kita vertus, skunduose išdėstytos aplinkybės galimai suponuoja

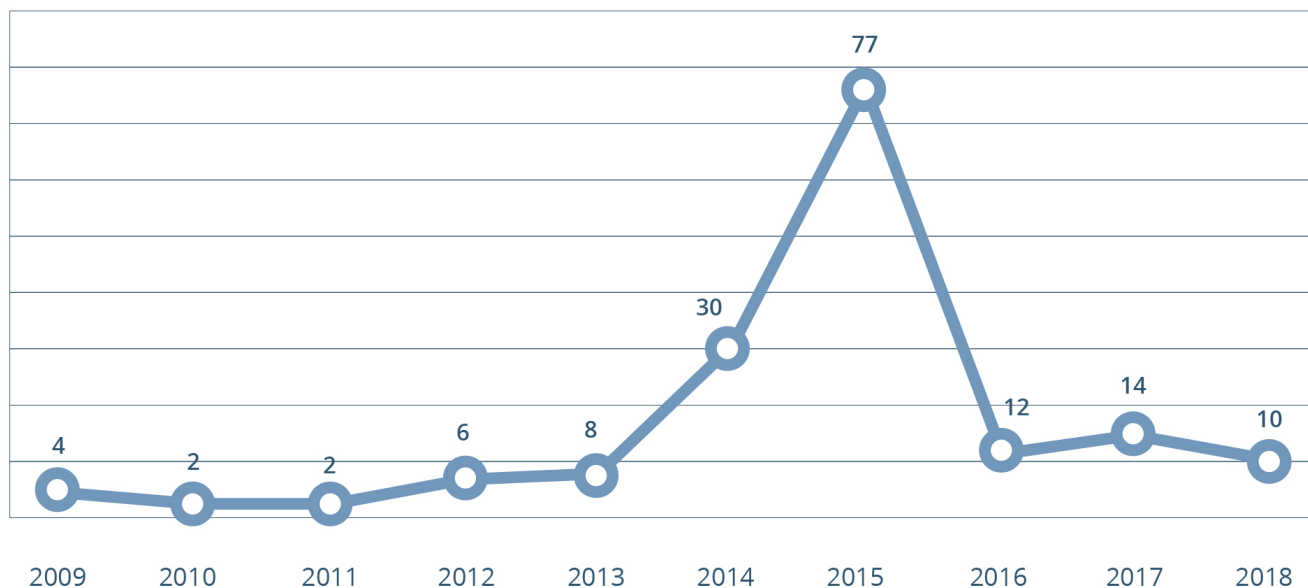
būtinybę teikti Tarnybai skundą dėl galimos diskriminacijos būtent religijos pagrindu.

Pažymėtina, jog iš 10 Tarnyboje gautų skundų minėtais pagrindais keturi buvo pateikti dėl galimos diskriminacijos įsitikinimų arba pažiūrų pagrindu, 6 skundai – religijos pagrindu (žr. 23 pav.).

Kreipdamiesi dėl diskriminacijos įsitikinimų arba pažiūrų pagrindu, dauguma pareiškėjų neakcentuoja, kokios jų pažiūros arba įsitikinimai paskatino galimai diskriminuojančio elgesio jų atžvilgiu atsiradimą. Kai kurie pareiškėjai tikina, jog tokį elgesį išprovokavo jų nuomonė arba tam tikra frazė. Įsitikinimų arba pažiūrų sąvokos nėra apibrėžtos Lygių galimybių įstatyme, tačiau remiantis teisinėje literatūroje⁶⁶ pateiktais šių terminų išaiškinimais: įsitikinimai yra tam tikros pažiūros ir nuostatos, susiformavusios stebėjimo, pažinimo procese. Įsitikinimai gali būti politiniai, religiniai, ekonominiai, estetiški, kultūriniai ir t.t. Jie atspindi tam tikros ideologijos, kultūros, dorovės, etikos ir moralės normų aplinkoje susiformavusias žmogaus pažiūras apie visuomeninio, valstybinio gyvenimo reiškinius ir pan.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, Valstybės žinios, 1995-11-02, Nr. 89-1985. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.21783/SCDBicfug>.

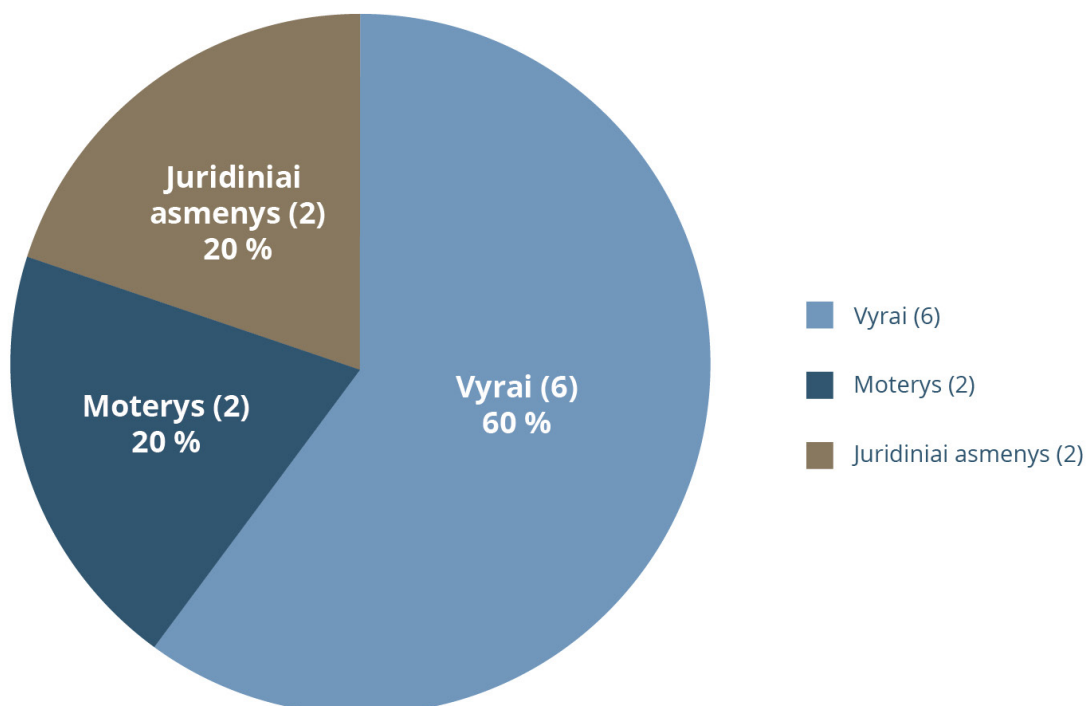
⁶⁶ Teisės problemos 99/1-2. Teisės institutas, 1999 m., p. 94.

23 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, religijos pagrindais dinamika

Pareiškėjai

Kaip ir 2017-aisiais, 2018-aisiais dėl galimos diskriminacijos religijos, įsitikinimų arba pažiūrų pagrindais į Tarnybą dažniau kreipdavosi vyrai nei moterys (žr. 24 pav.).

24 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

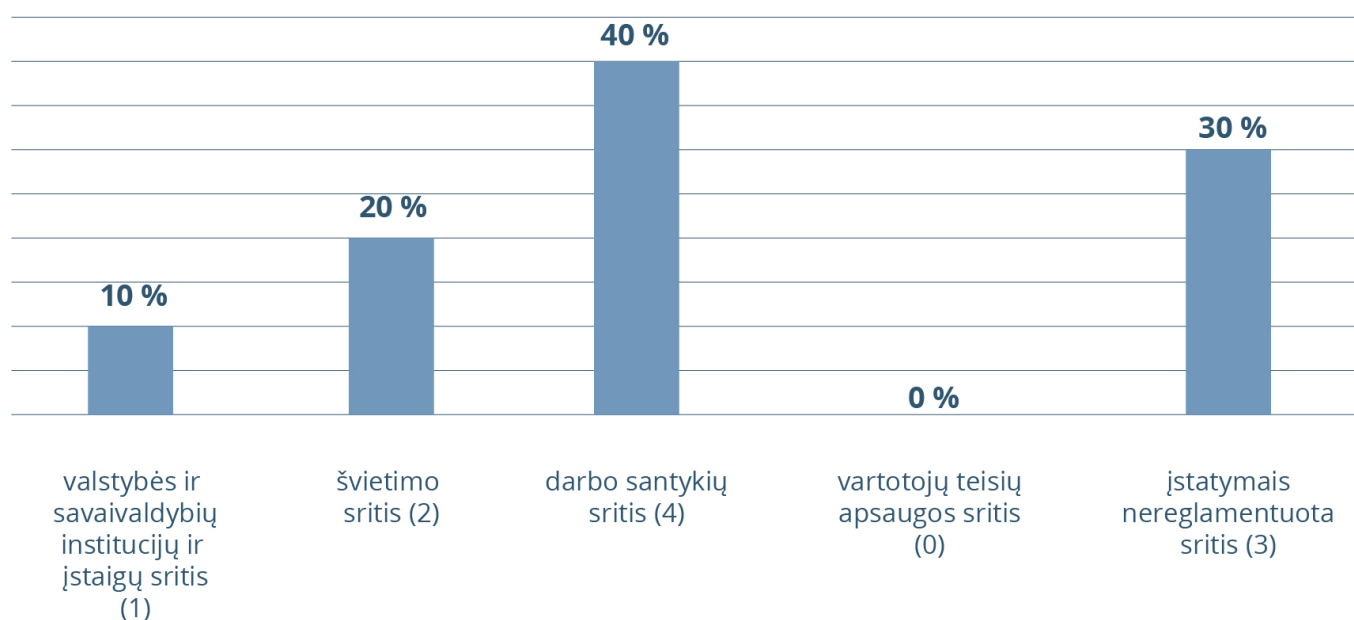
Sritys

2018 metais daugiausia skundų dėl galimos diskriminacijos tikėjimo, įsitikinimų arba pažiūrų ir religijos pagrindais buvo susiję su darbo santykių sritimi. Darbuotojai kreipėsi dėl darbdavio veiksmų, kuriuos, pareiškėjų manymu, būtų galima identifikuoti kaip priekabiavimą.

Į Tarnybą kreipėsi pedagogė, kuri teigė, kad po to, kai ji viešai pasisakė, jog mokyklai, kurioje dirba, būtinas psichologas, mokyklos direktorius jos atžvilgiu ėmėsi neteisėtų veiksmų. Jis stengėsi sukompromituoti pedagogę prieš kolegas, mokinius ir jų tėvus; skleidė tikrovės neatitinkančią, žeminančią informaciją, provokavo ilgalaikius konfliktus: klastojo dokumentus; skirstė darbo krūvį, atsižvelgiant į jo finansinę išraišką; bendraudavo su pareiškėja protokoluodamas pokalbį; kūrė bauginančią bei žeminančią aplinką. Kontrolierė, vertindama skunde pateiktus faktus, nustatė, jog nuomonės pareiškimas ir / arba pritarimas kažkieno pozicijai dėl psichologų būtinumo mokykloje negali būti vertinamas kaip įsitikinimai arba pažiūros. Teismų praktikoje⁶⁷ pabrėžiama, kad asmens pažiūros ir įsitikinimai negali būti sutapatinami su asmens nuomone, kadangi turi gerokai siauresnę prasmę ir yra skirti bei leidžia priskirti konkretų asmenį tam tikrai grupei, kurios narius vienija ir iš kitų grupių išskiria tokių pat pažiūrų ir įsitikinimų turėjimas. Individo pažiūros ir įsitikinimai yra privataus

žmogaus gyvenimo dalis, tokia pat kaip ir individo gyvenimo būdas, šeimyninė padėtis, gyvenamoji aplinka, santykiai su kitais žmonėmis, įpročiai ir kt. (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas). Asmens įsitikinimai gali būti politiniai, religiniai, ekonominiai, estetiniai, kultūriniai, tačiau jie visada yra asmens privatus reikalas, kurio turinio valstybė nereguliuoja ir nekontroliuoja. Įsitikinimai ir pažiūros apibūdina asmenį kaip individą, yra jo asmenybės dalis. Nežinant, dėl kokio pagrindo arba dėl kokių pažiūrų pareiškėja buvo diskriminuojama, nebuvo įmanoma atlikti palyginimo kelių žmonių, kurie skiriasi savo tapatybės požymiais, kitais požymiais, ir įvertinti, ar tokiomis pačiomis arba panašiomis aplinkybėmis jie traktuojami vienodai. Negalint atlikti palyginimo, neįmanoma nustatyti diskriminacijos fakto buvimo. Kontrolierė atsisakė nagrinėti pareiškėjos skundą, nes skunde nurodytų aplinkybių tyrimas nepriklausė lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai. Kontrolierė pasiūlė pareiškėjai kreiptis į Darbo ginčų komisiją dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso nuostatų pažeidimo.

Kaip ir kiekvienais metais, 2018-aisiais sulauktaskundų iš įkalinimo įstaigų dėl netinkamų kalinimo sąlygų. Minėtuose skunduose įprastai nurodomas diskriminacijos pagrindas – religija, tačiau dažniausiai juose nėra pagrindimo, kaip nuteistųjų kalinimo sąlygų galimas pabloginimas yra susijęs su jų išpažįstama religija.

25 pav. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų ir religijos pagrindais pagal sritis

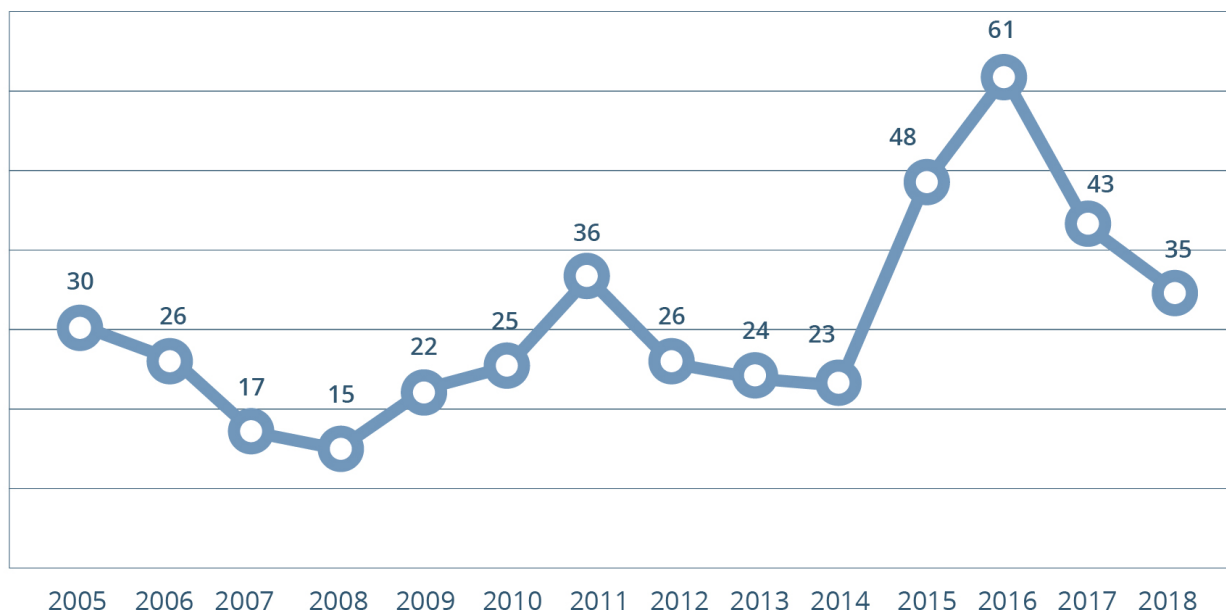
⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-942/2016.

2.5. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS AMŽIAUS PAGRINDU

Diskriminacija dėl amžiaus dažnai asocijuojama tik su vyresnių žmonių diskriminacija. Kokio amžiaus žmogus yra „vyresnio amžiaus“, priklauso nuo daugelio aspektų, tačiau skunduose išdėstytų aplinkybių visuma leidžia teigti, jog mažiau palankesnes sąlygas dėl amžiaus gali patirti tiek jaunesnio, tiek vyresnio amžiaus asmenys. Žmonių skirstymas į tam tikras amžiaus grupes gali būti veikiamas stereotipinių nuostatų, kurios gali riboti žmonių teisių realizavimą.

Tyrimų dinamika

2018 metais Tarnyboje gauti 31 skundas, 62 paklausimai, pradėti 4 tyrimai Kontrolieriaus iniciatyva bei suteiktos 80 konsultacijos telefonu dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu. Taip pat Tarnybos socialinio tinklo „Facebook“ paskyroje gauti 28 pasiteiravimai, susiję su galima diskriminacija amžiaus pagrindu. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu sudaro apie 13 procentų visų Tarnybos tyrimų. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu statistika pateikta 26 pav.

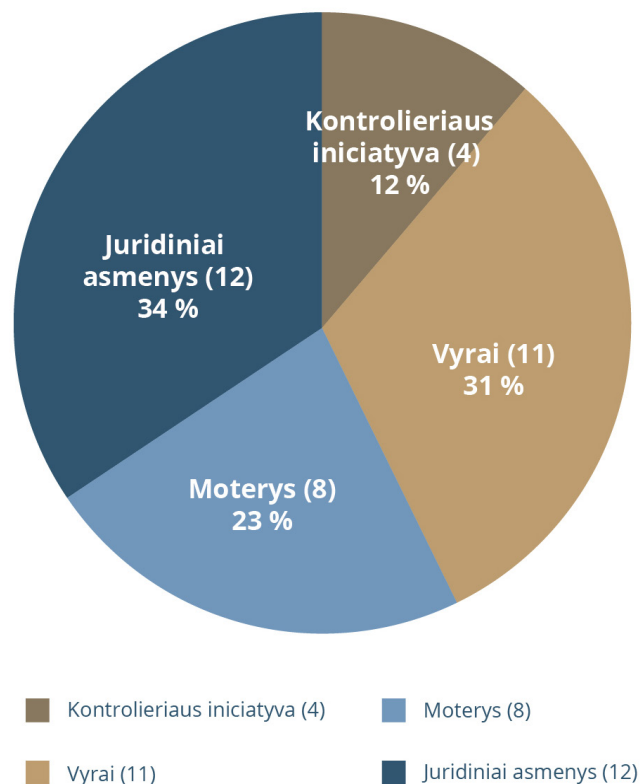
26 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu dinamika⁶⁸

Skundų bei atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu mažėjo ir 2018-ais metais. Tam įtakos turėjo tai, kad vis rečiau pasitaiko darbo skelbimų, kuriuose būtų nurodytas amžiaus kriterijus. Viešojoje erdvėje pamačius tokius darbo skelbimus tyrimai dažniausiai nepradedami, nes, informavus apie darbo skelbime pastebėtus pažeidimus, darbo skelbimo turinys būna nedelsiant pataisomas. Žmonės dažniau kreipėsi į Tarnybą telefonu bei elektroniniu paštu (neprašydami pradėti tyrimo) ir konsultavosi dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu.

⁶⁸ Amžiaus pagrindas prie draudžiamų diskriminacijos pagrindų buvo priskirtas priėmus Lygių galimybių įstatymą 2003 m. pabaigoje. Įstatymas įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d.

Pareiškėjai

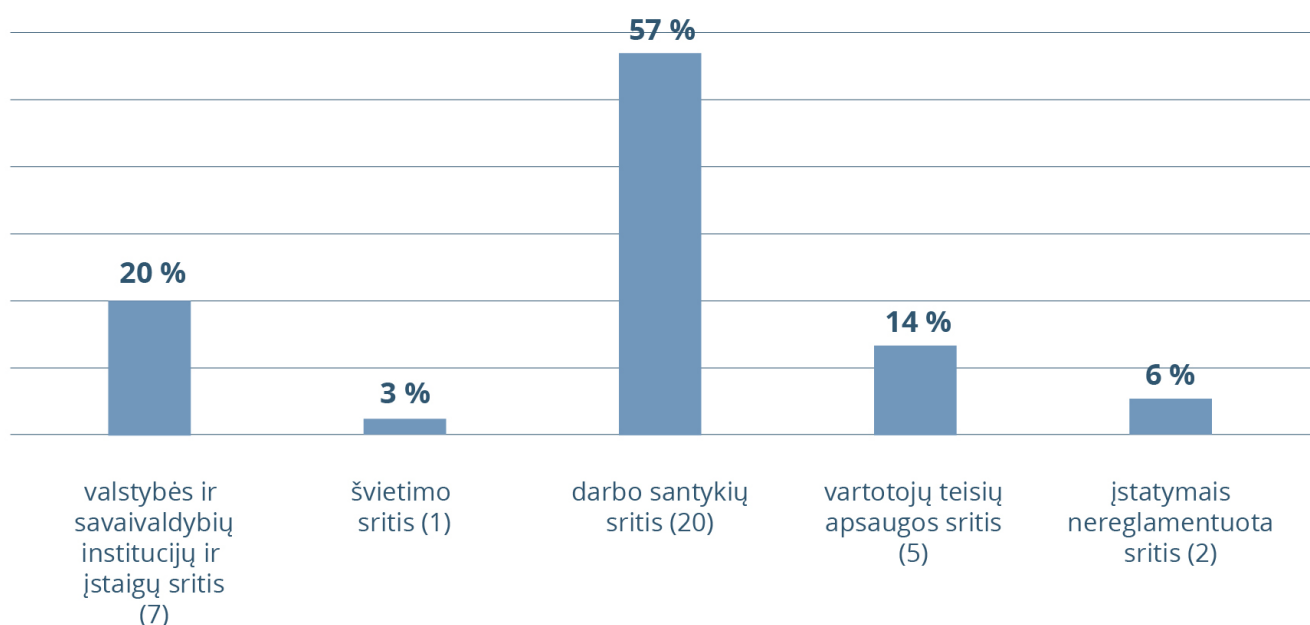
Dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu 2018 metais dažniausiai kreipėsi juridiniai asmenys (12 skundų – 34 proc.; žr. 27 pav.). 10 skundų dėl darbo skelbimų pateikė VŠĮ „Europos žmogaus teisių fondas“ – žmogaus teisių gynimu užsiimanti nevyriausybinių organizacija. 2018 metais vyrai kreipėsi dažniau nei moterys; vyrai pateikė 11 skundų (31 proc.), o moterys – 8 skundus (23 proc.). Kontrolieriaus iniciatyva buvo pradėti 4 skundų tyrimai (12 proc.). Moterys dažniau nei vyrai kreipėsi dėl diskriminacijos amžiaus pagrindu darbo santykių srityje, bet dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos srityje vyrai pateikdavo skundų dažniau nei moterys, skundų pasiskirstymas pagal lytį dėl galimos diskriminacijos kitose srityse daug maž vienodas.

27 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

Sritys

2018 metais didžiąją dalį tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu sudarė tyrimai, susiję su darbo santykių sritimi (57 proc. visų tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu). Skundai dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos srityje sudarė 20 procentų visų tyrimų šiuo pagrindu, o vartotojų teisių apsaugos srityje – 14 procentų visų tyrimų.

28 pav. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu pagal sritis

Didžioji dalis tyrimų, susijusių su darbo santykių sritimi, buvo tyrimai dėl darbo skelbimų (14 iš 20 tyrimų). Darbo skelbimuose įprastai šalia dalykinių arba profesinių reikalavimų būdavo nurodomi ir amžiaus reikalavimai, t. y., darbas siūlomastik tam tikros amžiaus grupės asmenims arba nustatyti tam tikri apribojimai dėl amžiaus. Įprastai ieškoma jaunesnių žmonių, nustatant amžiaus ribas, pavyzdžiui, nuo 18 iki 35 metų, iki 40 metų, iki 29 metų; taip pat pasitaikydavo, kad darbdaviai ieškodavo tik vyresnių nei 21 ar 25 metų amžiaus asmenų. Pasitaikė darbo skelbimų, kuriuose amžiaus reikalavimas buvo slepiamas po žodžiu „jaunas“, taip pat atvejų, kai amžiaus kriterijus buvo slepiamas po nepagrįstai nurodomu darbo stažu („darbo stažas ne didesnis kaip 19 metų“). Darbo santykių srityje taip pat buvo atlikta tyrimų dėl priėmimo (3 atvejai) į darbą arba atleidimo iš darbo (3 atvejai).

2018 metais buvo atlikti 7 tyrimai (gauti 6 skundai ir pradėtas 1 tyrimas Kontrolieriaus iniciatyva) dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos srityje. Skunduose į Tarnybą besikreipiantys asmenys prašė įvertinti savivaldybių priimtus teisės aktus dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu. Taip pat buvo kreipiamasi ir dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu įstatymų nuostatose, bet pabrėžtina, kad tokie klausimai nepriskirti Kontrolieriaus kompetencijai.

Vienas svarbesnių tyrimų⁶⁹ buvo susijęs su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu, kuriuo buvo nustatyta, kad valstybės biudžeto lėšos valstybinių ir savivaldybių mokyklų pedagoginių darbuotojų išeitinių išmokų išlaidoms visiškai ar iš dalies padengti bus skiriamos, kai mokyklos parengtoje paraiškoje valstybės biudžeto lėšoms gauti numatys tam tikras sąlygas, tarp kurių buvo tokios sąlygos: padidinti pedagoginių darbuotojų, kurių pedagoginio darbo stažas iki 20 metų, skaičių; padidinti pradedančiųjų (stažas iki 2 metų) dirbti pedagoginį darbą pedagoginių darbuotojų skaičių, dirbančių toje pačioje pozicijoje kaip darbuotojas, su kuriuo nutraukiama darbo sutartis. Atsižvelgiant į teisės akte numatytas sąlygas, nustatyta, kad mokykloms buvo daroma įtaka ir skatinama į ugdymo įstaigas priimti tik jaunesnius asmenis. Tokiu būdu vyresni nei 50 amžiaus asmenys

(turintys 20 metų arba didesnę darbo stažą) pateko į mažiau palankią padėtį. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija teigė, kad nesiekė atjauninti pedagoginių darbuotojų kolektyvą, bet tikėjosi, kad, nemotyvuotiems pedagogams atsisakius pedagoginės veiklos, jie bus pakeisti motyvuotais profesionalais. Atsižvelgiant į tai, kad tarp visų ministro įsakymu nustatytų sąlygų yra kriterijai, susiję su darbo stažo trukme, darytina išvada, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos nurodytas tikslas yra nesuderinamas su pasirinktomis priemonėmis. Pabrėžtina, kad darbo stažo trukmė negali būti pedagogo motyvacijos ir gero darbo bei profesionalumo įvertinimo rodiklis. Kontrolierės sprendime buvo konstatuota, kad ministro įsakymu patvirtinto teisės akto punktai, nustatantys pirmiau minėtas sąlygas, prieštarauja Lygių galimybių įstatymo nuostatomis. Buvo kreiptasi į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją bei pasiūlyta pakeisti teisės akto nuostatas, kad asmenims (asmenų grupei) nebūtų teikiamos privilegijos amžiaus pagrindu. Ministerija pabrėžė, kad daugiau skirstyti lėšų, taikant nagrinėtą teisės aktą, nenumatoma, o 2019 metais (jei priemonė bus tęsiama) planuojama atsižvelgti į Kontrolieriaus sprendimą ir atsisakyti nuostatų, kurios galėtų sudaryti prielaidas asmenų diskriminacijai amžiaus pagrindu.

Vartotojų teisių apsaugos srityje 2018 metais buvo atlikti 5 tyrimai (gauti 4 skundai ir pradėtas 1 tyrimas Kontrolieriaus iniciatyva). Dažniausiai tai būdavo tyrimai dėl tam tikrų paslaugų (įprastai draudimo arba kitų finansinių paslaugų) įsigijimo sąlygų vyresniems asmenims, taip pat palankesnių sąlygų įsigyti tam tikras paslaugas kuriai nors amžiaus grupei, pavyzdžiui, dėl nuolaidų suteikimo vyresnio amžiaus asmenims pasinaudoti baseinų arba optikos salonų paslaugomis.

Beveik 30 procentų visų tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu buvo susiję ir su kitais pagrindais – socialinės padėties (4 atvejai), lyties (3 atvejai), negalios (3 atvejai), tautybės (1 atvejis), kalbos (1 atvejis). Diskriminacijos lyties pagrindu pasitaiko darbo skelbimuose, kuriuose šalia amžiaus reikalavimų nustatomas ir konkretios lyties (įprastai darbas siūlomas moterims) reikalavimas. Diskriminacijos negalios pagrindu atvejų dažniau pasitaikydavo valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos srityje.

⁶⁹Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/09/sprendimas-86.pdf>.

Vienas tokių tyrimų⁷⁰ buvo susijęs su Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos sprendimo, kuriuo buvo nustatyta lengvata nemokamai pasinaudoti Klaipėdos miesto daugiafunkciosveikatingumocentropaslaugomis senjorams, neįgaliesiems, sportininkams (ne vyresniems kaip 28 metų) ir plaukimo veteranų rinktinei. Klaipėdos miesto savivaldybė teigė, kad sudarė galimybę senjorams ir neįgaliesiems naudotis paslaugomis nemokamai, nes siekė skatinti jų užimtumą, rūpintis sveikata (šioms socialinėms grupėms priklausančys asmenys dažnai turi mažiau galimybių bei negali sau leisti pasinaudoti baseino paslaugomis), o sportininkams ir plaukimo veteranų rinktinei nemokamainaudotispaslaugomisbuvoleidžiama siekiant profesionaliems sportininkams sudaryti galimybes treniruotis ir ruoštis varžyboms. Vertinant išskirtines sąlygas senjorams (pensinio amžiaus asmenims) ir negalią turintiems asmenims naudotis paslaugomis nemokamai, buvo nuspręsta, kad, atsižvelgiant į vyresnio amžiaus asmenų ir negalią turinčių asmenų didesnę sergamumą, labiau ribotas finansines galimybes, šios asmenų grupės yra objektyviai skirtingose aplinkybėse, skirtingoje socialinėje, ekonominėje, finansinėje aplinkoje nei kiti asmenys, taigi, negali būti palyginamos su kitomis asmenų grupėmis, nepasižyminčiomis šiais bruožais (jaunesniais asmenimis ir negalios neturinčiais asmenimis). Atsižvelgiant į tai buvo nustatyta, kad nėra teisinio pagrindo vertinti, ar senatvės pensinio amžiaus sulaukę asmenys ir negalią turinys asmenys yra traktuojami labiau palankiai vartotojų teisių apsaugos srityje. Dėl šios priežasties skundo ši dalis buvo pripažinta nepagrįsta, nes nebuvo patvirtinti skundo dalyje nurodyti pažeidimai.

Vertinant Klaipėdos miesto savivaldybės tarybos sprendimą dėl galimybės nemokamai pasinaudoti paslaugomis sportininkams, buvo nustatyta, kad ši galimybė suteikiama tik asmenims iki 28 metų. Tyrimo metu nebuvo nustatyta pagrįstų aplinkybių, kuriomis remiantis toks amžiaus kriterijus galėtų būti pateisintas, taigi, atsižvelgiant į tai, buvo nustatyta, kad vyresni sportininkai patiria mažiau palankias sąlygas ir yra diskriminuojami amžiaus pagrindu, Klaipėdos miesto savivaldybei buvo pasiūlyta

pašalinti perteklinį amžiaus kriterijų, nustatytą sportininkams. Sprendimas buvo įgyvendintas – iš savivaldybės tarybos sprendimo buvo išbrauktos nepagrįstas sportininkams nustatytas amžiaus kriterijus.

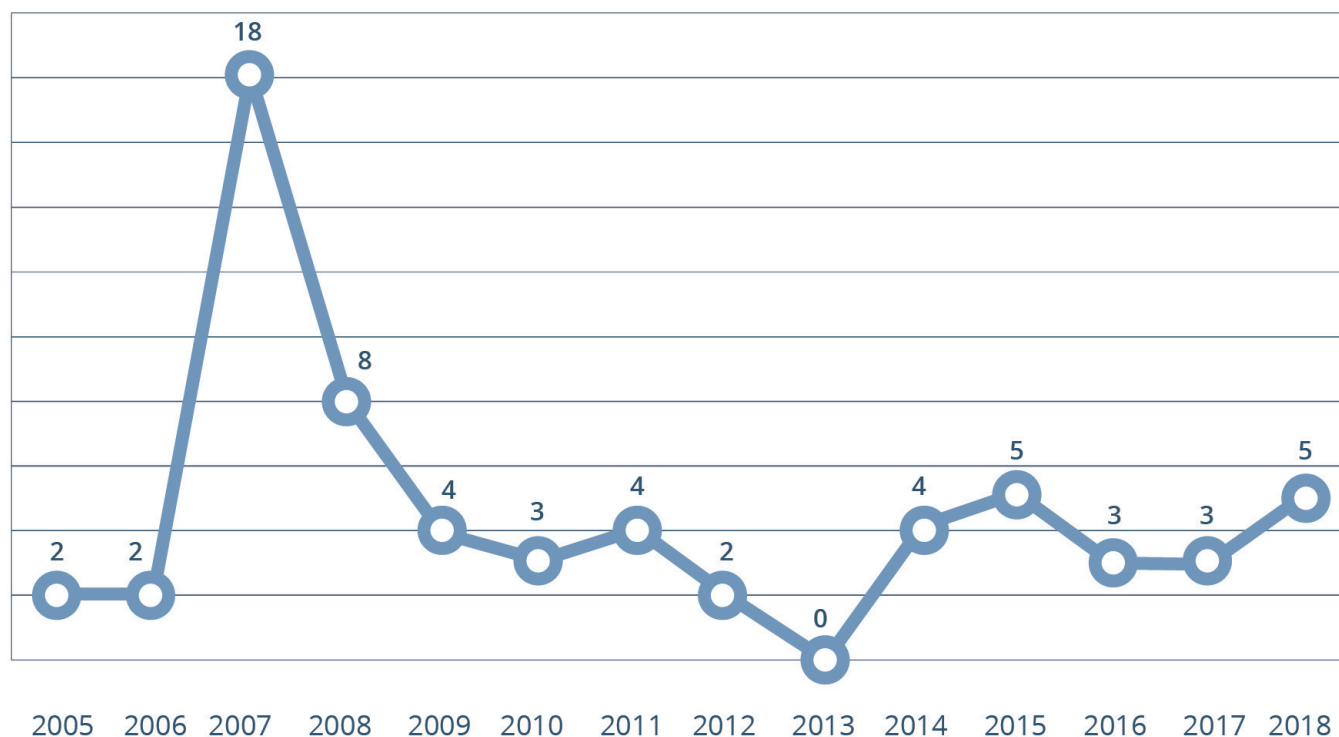
⁷⁰ Daugiau: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/10/18sn-138sp-98.pdf>.

2.6. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTINĖS ORIENTACIJOS PAGRINDU

Tyrimų dinamika

2018 metais buvo gauti 5 skundai dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu – tai sudarė apie 2 proc. visų Tarnyboje gautų skundų skaičiaus (žr. 29 pav.). Taip pat buvo gauti 24 paklausimai, kuriuose dažniausiai būdavo prašoma pateikti Kontrolieriaus išvadą arba nuomonę dėl draudimo diskriminuoti lytinės orientacijos pagrindu teisinio reglamentavimo, 10 pasiteiravimų gauta per Tarnybos paskyrą socialiniame tinkle „Facebook“ – dėl galimo asmenų teisių suvaržymo lytinės orientacijos pagrindu. Paklausimuose bei pasiteiravimuose besikreipiantieji asmenys dažnai keldavo problemas, kurios yra susijusios su švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų veikla, mokymo ir ugdymo programų turiniu, kai neobjektyviai, šališkai, tendencingai vaizduojami homoseksualūs asmenys, taip žeidžiant jų orumą, žeminant bei niekinant homoseksualius asmenis.

Akivaizdu, kad dar vis vengiama viešai kalbėti apie kitokią nei heteroseksuali lytinę orientaciją, kuri visuomenėje vis dar suvokiama kaip netradicinė, išskirtinė lytinė orientacija. Būtent tai yra viena iš priežasčių, kodėl neatskleidžiami galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu paplitimo mastai, nuslepiami galimo diskriminavimo lytinės orientacijos pagrindu atvejai. Taigi gaunamas nedidelis kreipimųsi dėl mažiau palankaus elgesio lytinės orientacijos pagrindu kiekis jokių būdu nepatvirtina fakto, kad Lietuvoje žmonės yra traktuojami vienodai nepaisant lytinės orientacijos.

29 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu dinamika

Pareiškėjai

2018 metais į Tarnybą dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu su skundu kreipėsi dvi moterys, vienas vyras, 2 skundai gauti iš asociacijų. Būtina pastebėti, kad mažas gaunamų skundų dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu skaičius (3–5 per metus) nekinta jau nuo 2009-ųjų.

Sritys

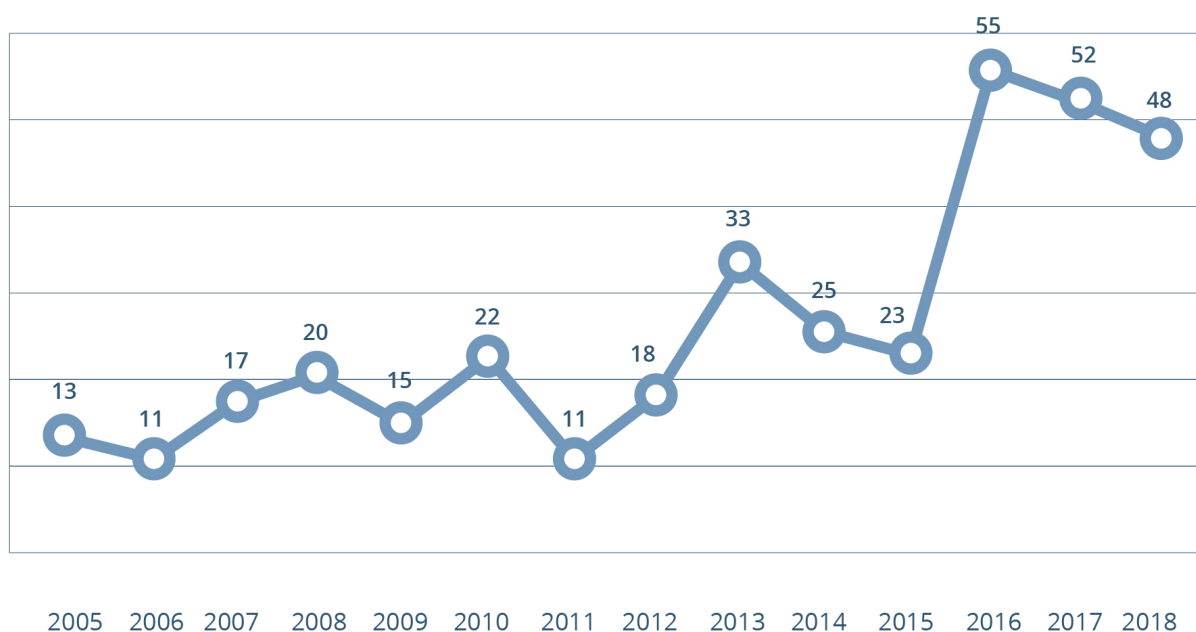
2018 metais dėl galimos diskriminacijos lytinės orientacijos pagrindu buvo atliktas vieno skundo, kuriame buvo skundžiami švietimo paslaugų teikėjo veiksmai, tyrimas, tačiau dėl objektyvių duomenų trūkumo lygių galimybių pažeidimas nebuvo identifikuotas. Keturių skundų atvejais Tarnyba negalėjo pradėti tyrimo, nes skundžiami santykiai nebuvo priskirti Lygių galimybių įstatymu reguliuojamai socialinių santykių sričiai, minėti skundai buvo persiųsti kompetentingoms institucijoms, turinčioms įgaliojimus nagrinėti tokio pobūdžio kreipimusis.

2.7. TYRIMAI DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU

2018-aisiais Tarnyboje atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu skaičius išliko beveik nepakitęs, lyginant su 2017 bei 2016 metais. Dažniausiai su skundais į Tarnybą kreipdavosi asmenys su judėjimo negalia dėl jų teisių suvaržymo paslaugų teikimo srityje. 2018 metais užfiksuotas itin didelis aktyvumas besikreipiančiųjų į Tarnybą telefonu dėl teisių konsultacijų asmenų su negalia teisių gynimo klausimais. Šios srities klausimais dažniausiai kreipiamasi dėl problemų, susijusių su pareiškėjų arba jų atstovaujamų asmenų teisių bei interesų užtikinimu sveikatos, darbo, švietimo, turtinių santykių srityse, turinčiose tiesioginę įtaką asmens arba jo atstovaujamojo gyvenimo kokybei, todėl dažniausiai pasirenkamas betarpiškas bendravimo būdas, t. y., telefonu Tarnybos darbuotojams užduodant rūpimus klausimus.

Tyrimų dinamika

2018 metais Tarnyboje buvo atlikti 48 tyrimai dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu (žr. 30 pav.). Tai sudarė 18 proc. visų atliktų tyrimų: 42 tyrimai buvo atlikti pagal gautus skundus, 6 tyrimai – Kontrolieriaus iniciatyva. Dėl galimo teisių suvaržymo šiuo pagrindu telefonu 2018 metais konsultuoti net 239 asmenys. Į elektroniniu paštu pateiktus paklausimus atsakyta 53 kartus; suteiktos konsultacijos arba pateiktos išvados. Tarnybos „Facebook“ paskyroje dėl konsultacijų negalios pagrindu pernai kreipėsi 12 asmenų.

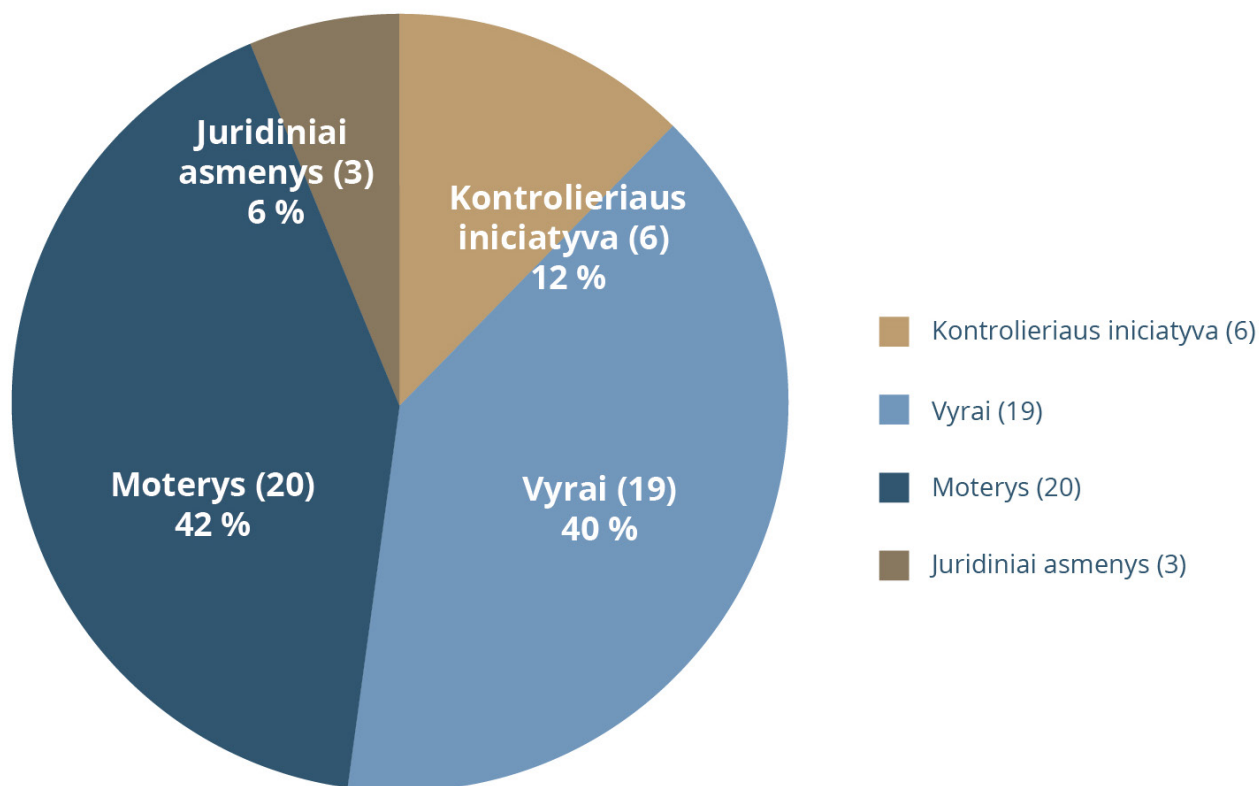
30 pav. Tyrimų dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu dinamika⁷¹

⁷¹ Negalios pagrindas tarp draudžiamų diskriminacijos pagrindų į Lygių galimybių įstatymą įtrauktas 2005 metais.

Pareiškėjai

Dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu į Tarnybą 2018 metais kreipdavosi tiek vyrai, tiek moterys. Vyrai kreipėsi 19 kartų, moterys – 20 kartų (žr. 31 pav.).

2018 metais nevyriausybinės organizacijos, atstovaujančios asmenų su negalia interesams, bei kiti juridiniai asmenys dėl galimų asmenų su negalia teisių pažeidimų Tarnybai pateikė 3 skundus.

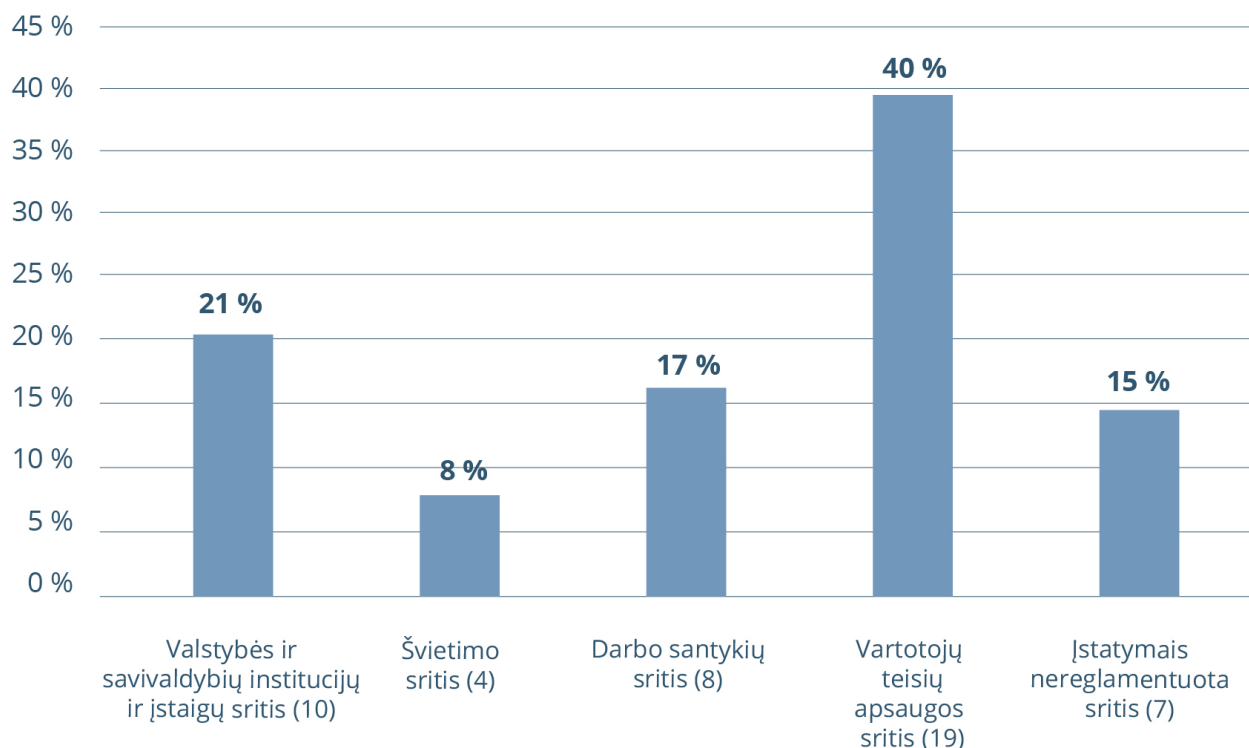
31 pav. Pareiškėjų pasiskirstymas

Sritys

2018 metais daugiausia tyrimų atlikta dėl galimų pažeidimų vartotojų teisių apsaugos srityje (19). Aktyviai kreipėsi asmenys, turintys judėjimo negalią, dėl jų teisių gauti prekes bei paslaugas iš privačių bei viešojo administravimo subjektų apribojimo. Šioje srityje didelę dalį sudarė tyrimai, susiję su pastatų, kuriuose teikiamos visuomenei prieinamos sveikatos ir rehabilitacijos, švietimo, transporto, kultūros, administracinės paslaugos arba parduodamos prekės, nepritaikymo asmenims su negalia. Atlikus tyrimus, skunde nurodytos aplinkybės apie pažeidimus dažniausiai pasitvirtindavo; buvo nustatyti diskriminacijos faktai dėl tinkamų sąlygų asmenims su negalia gauti paslaugas bei prekes nesudarymo.

Su valstybės bei savivaldybių institucijų veiklos sritimi susiję skundai (10) buvo teikiami ir tyrimai 2018 metais dažniausiai buvo atliekami dėl galimai diskriminuojamo pobūdžio teisės aktų. Tik vienu atveju konstatuotas diskriminacijos faktas. Daugeliu kitų atvejų buvo skundžiamasi dėl klausimų, nepriskirtų Kontrolieriaus kompetencijai, pavyzdžiui, dėl pareiškėjų manymu, neteisingų Seimo priimtų įstatymų nuostatų.

Trečią vietą pagal atliktų tyrimų skaičių užima tyrimai dėl diskriminacijos darbo santykių srityje (8). Į Tarnybą kreiptasi dėl apribojimų įsidarbinant, skirtingų darbo sąlygų asmenims su negalia sudarymo, tinkamos darbo vietos neįrengimo, laiko, kitų darbo sąlygų nepritaikymo, priekabiavimo dėl negalios darbovietėje (žr. 32 pav.).

32 pav. Tyrimai dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindų pagal sritis

2018 metais Tarnyboje buvo atliktas vienas reikšmingesnių bei visuomenėje atgarsį sukėlusių tyrimų – dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindų vartotojų teisių apsaugos srityje, tai yra, dėl Kauno „Žalgirio“ arenos nepritaikymo asmenims su judėjimo negalia⁷². Nagrinėjamu atveju Kontrolieriaus tyrimas buvo atliktas gavus informacijos apie tai, jog Kauno „Žalgirio“ arenoje dėl netinkamo arenos vietų išplanavimo asmenims su judėjimo negalia nėra sudarytos galimybės kokybiškai stebėti sporto bei kultūros renginius, kadangi dalis neįgaliesiems skirtų vietų dėl nepakankamo matomumo yra nepritaikytos asmenims, sėdintiems neįgaliojo vežimėlyje, bei apribotos galimybės internetu įsigyti bilietų į norimas neįgaliesiems pritaikytas žiūrovų vietas. Tyrimo metu nustatyta, jog žiūrovai, turintys judėjimo negalią, negalėjo tinkamai stebėti krepšinio varžybų arenos būdami (sėdėdami) pirmajame aukšte, salės kampe esančiose vietose, kadangi matomumą jiems riboja priekyje esantys žiūrovai bei kiti asmenys. Taip pat nustatyta, jog asmenims su judėjimo negalia, įsigyjant bilietus internetu į arenoje organizuojamus renginius, nebuvo užtikrintos galimybės pasirinkti norimas vietas. Priimtu sprendimu Kontrolierė pateikė siūlymą Kauno „Žalgirio“ arenos administracijai užtikrinti, kad arenos salėje būtų pakankamas

negalios pobūdžiui pritaikytas žiūrovų vietų skaičius, o internetu įsigyjant bilietus į arenoje organizuojamus renginius būtų sudarytos galimybės pasirinkti asmenų su judėjimo negalia poreikiams pritaikytas vietas įvairiose arenos vietose; sudarant sutartis su koncertų bei kitų renginių organizatoriais dėl naudojimosi arenos patalpomis nuomos arba kitos sutarties pagrindu, šiose sutartyse būtų įtvirtintas įpareigojimas organizuojamų renginių metu užtikrinti pakankamą asmenims su negalia pritaikytų vietų skaičių.

Pažymėtina, jog viso tyrimo metu Kauno „Žalgirio“ arenos atstovai bendradarbiavo su Tarnyba, atsižvelgė į Tarnybos teiktus siūlymus dėl žiūrovų vietų arenoje išdėstymo. Taip pat paminėtina, jog po galutinio Kontrolierės sprendimo priėmimo, tarpininkaujant Tarnybos atstovams, aktyviai vyko arenos administracijos atstovų bei asmenims su negalia atstovaujančių organizacijų atstovų diskusijos bei susitikimai dėl „Žalgirio“ arenos pritaikymo. Į daugelį pateiktų pasiūlymų arenos administracijos atstovai atsižvelgė bei įdiegė patobulinimus, tiek išdėstant žiūrovų vietas arenos žiūrovų salėje, tiek sudarant galimybę asmenims su negalia, įsigyjant bilietus internetu į sporto bei kultūros renginius, pasirinkti vietas.

⁷² Plačiau skaitykite: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/d2_sprendimas-18si-9sp-80.pdf.

Reikšmingas ir 2018 metais atliktas tyrimas⁷³ dėl Vilniaus televizijos bokšto teikiamų paslaugų prieinamumo asmenims su judėjimo, regos bei proto negalia, gavus informaciją apie tai, jog Vilniaus televizijos bokšto interneto svetainėje skelbta informacija, kad į televizijos bokšto apžvalgos ratą ir kavinę-barą „Paukščių takas“, esančią pastato 19-ame aukšte, asmenys su judėjimo negalia, kai jiems judėti reikia vežimėlio, dėl evakuacijos galimybių nebuvimo, neveikiant liftams, pakilti negali. Asmenys su regos negalia, kai jiems judėti reikia baltos vedlio lazdelės arba vedlio, ir asmenys su proto negalia, kai jiems reikia lydinčio asmens, – įleidžiami tik su lydinčiu asmeniu. Kontrolinės iniciatyva pradėtas tyrimas dėl galimos diskriminacijos vartotojų teisių srityje. Tyrimo metu vyko susitikimai bei diskusijos su bokštą administruojančios įmonės, asmenų su negalia organizacijų, Tarnybos, valstybinių institucijų atstovais, siekiant rasti kompromisą, kaip garantuoti bokšte besilankančių asmenų saugumą, iškilus evakuacijos būtinybei, bei užtikrinti asmenų su negalia teisę lankytis televizijos bokšto apžvalgos aikštelėje. Nutarta iš anksto paskelbti keletą dienų per metus, kuriomis būtų teikiamos lankymosi bokšto kavinėje bei apžvalgos aikštelėje paslaugos asmenims, turintiems judėjimo negalią, kartu užtikrinant bokšte besilankančių asmenų saugumą bei evakuacijos organizavimą, bokšte budint apmokytiems saugos darbuotojams arba Lietuvos šaulių sąjungos savanoriams. Atsižvelgiant į tai, jog tyrimo metu gautais duomenimis buvo patvirtinta, kad dėl bokšto konstrukcijos asmenims su judėjimo negalia kritinių situacijų atvejais evakuacijos galimybės būtų itin apsunkintos, buvo konstatuota, jog toks bokštą administruojančios įmonės pasiūlytas ketinamas organizuoti paslaugos teikimo būdas minimaliai atitiktų įstatymų nustatytą reikalavimą paslaugų teikėjams užtikrinti teisę gauti paslaugas visiems asmenims, nepaisant jų negalios.

2018 metais pažeidimų vartotojų teisių apsaugos srityje, atlikus tyrimus dėl pastatų, kuriuose buvo teikiamos visuomenei prieinamos bei reikšmingos administracinės, sveikatos priežiūros, švietimo organizavimo, kultūros paslaugos ar parduodamos prekės, nepritaikymo, nenustatyta, pavyzdžiui, tyrimus dėl Kretingos rajono savivaldybės, Kauno miesto

poliklinikos, Kauno miesto savivaldybės, Studijų kokybės vertinimo centro pastatų, parduotuvės „Maxima“ pastato Vilniaus Žvėryno mikrorajone. Minimais atvejais konstatuotas paslaugų teikėjų bei prekių pardavėjų pareigos užtikrinti, kad jų teikiamomis paslaugomis galėtų naudotis visi asmenys, nepaisant negalios, pažeidimas, kadangi asmenims su judėjimo negalia nebuvo sudarytos sąlygos patekti į pastatų vidų arba judėti jų viduje dėl neįrengtų arba netinkamai įrengtų pandusų, keltuvų, liftų ir pan.

33 pav. Maxima“ pastatas Vilniaus Žvėryno mikrorajone

Tarnyboje tirtu atveju⁷⁴ (dėl Vilniaus „Spaudos rūmų“ pastato, kuriame teikiamos teatro bei kavinės paslaugos), konstatuota, kad, net ir esant įrengtam keltuvui pastato viduje, tuo atveju, jeigu asmenims, turintiems judėjimo negalią, nėra sudaroma galimybė juo pasinaudoti (bei naudotis antrame pastato

⁷³Plačiau skaitykite: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/06/d1_sprendimas-18si-4sp-56.pdf.

⁷⁴Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/sprendimas-18sn-80sp-52.pdf>.

aukšte teikiamomis paslaugomis) dėl to, jog keltuvus yra sugedęs arba paslaugų teikėjas nesiima priemonių, kad vartotojai, turintys judėjimo negalią, galėtų, esant poreikiui, pasinaudoti kitam savininkui (ne paslaugos teikėjui) priklausančiu keltuvu, pripažinta, kad padarytas pareigos užtikrinti vienodas sąlygas visiems vartotojams gauti paslaugas pažeidimas.

Tarnyboje tirtas Kaišiadorių geležinkelio infrastruktūros nepritaikymo asmenims su judėjimo negalia⁷⁵ atvejis, gavus informaciją, kad per Kaišiadorių miestą eina geležinkelis, dalinantis miestą į dvi dalis. Virš geležinkelio įrengtas tiltas yra vienintelis statinys, skirtas pėstiesiems patekti į kitą miesto dalį arba į peronus, kuriuose sustoja traukiniai. Geležinkelio stoties pastatas yra gerokai toliau nei peronai, todėl keleiviai, ketinantys vykti traukiniais, turi pereiti tiltą du kartus: pirmąjį kartą, kad galėtų įsigyti traukinio bilietą, o antrą – kad patektų į peronus. Tiltą galima pereiti tik prieš tai pakilus ir nuo jo nusileidus laiptais, mechaninių keleivių kėlimo priemonių įrengta nėra, todėl jis yra visiškai nepritaikytas neįgaliųjų asmenų judėjimui. Tyrimo metu konstatuota, jog šiuo metu naudojimas Kaišiadorių geležinkelio stotimi bei keliavimas geležinkeliu iš Kaišiadorių arba per juos yra itin apsunkintas asmenims su judėjimo negalia, kadangi tiltas, kuris yra vienintelis susisiekimo su peronais kelias, visiškai nepritaikytas asmenims su judėjimo negalia, taip pat nesudarytos sąlygos patekti į bilietų kasas, nėra kitų esminių pritaikymų tam, kad Kaišiadorių geležinkelio stotimi bei keliavimo geležinkelio paslauga galėtų tinkami naudotis asmenys su judėjimo negalia. Nutarta siūlyti AB „Lietuvos geležinkeliai“ sudaryti sąlygas asmenims su judėjimo negalia patekti į peronus, bilietų kasas Kaišiadorių geležinkelio stotyje bei sudaryti sąlygas visiems asmenims, nepaisant jų negalios, gauti AB „Lietuvos geležinkeliai“ teikiamas paslaugas.

2018 metais Tarnyboje atlikti su darbo santykių sritimi susiję tyrimai⁷⁶ dėl asmens, pretendavusio užimti kasininko-pardavėjo pareigas dviejų mažmeninės prekybos tinklų parduotuvėse, teisių pažeidimo. Abiem atvejais konstatuoti pažeidimai darbo santykių srityje negalios pagrindu. Į Tarnybą kreipėsi asmuo,

nurodydamas, jog parduotuvė atsisakė jį įdarbinti kasininku-pardavėju, nes asmuo buvo iš dalies darbingas, t. y., turėjo negalią, dėl kurios jam buvo nustatyti medicininiai apribojimai dirbti darbą, susijusį su nuolatiniu stovėjimu, vaikščiojimu, priverstiniais liemens palenkimais. Kontrolinės sprendime konstatuota, jog tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės normos nustato darbdaviui pareigą užtikrinti, kad asmenys su negalia, pretenduojantys į konkrečią darbo vietą, nebūtų diskriminuojami, pritaikant šiems asmenims darbo vietą ir tinkamas darbo sąlygas. Šios pareigos nevykdymas yra neįgaliųjų asmenų diskriminacija darbo santykių srityje.

Sprendime konstatuota, jog įmonė, teigdama, jog neturi galimybės pritaikyti asmeniui darbo vietos ir sąlygų taip, kad jis galėtų dirbti kasininku-pardavėju nekenkdamas savo sveikatai, neteikė įrodymų, kad, nežymiai pakeisdama (esant poreikiui) darbo funkcijas, pritaikydama darbo sąlygas prie asmens poreikių, patirtų neproporcingus apsunkinimus, arba kad toks darbo organizavimas įmonėje neįmanomas. Įrašas asmens medicininėje knygelėje, jog asmuo gali dirbti ribotai, atsižvelgiant į Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos (toliau – NDNT) išvadoje nurodytus pavojingus sveikatai veiksnius, įpareigojo įmonę įvertinti realias asmens galimybes atlikti kasininko-pardavėjo darbo funkcijas, individualizuotai įvertinti šį atvejį, sudaryti realią galimybę išsiaiškinti dėl diferencijuotų darbo sąlygų sudarymo. Atsižvelgus į tyrimo metu surinktą medžiagą, vertinta, jog įrodymų, kad asmuo negalėtų nekenkdamas savo sveikatai dirbti kasininko-pardavėjo darbo, nebuvo pateikta, ypač vertinant asmens Tarnybai pateiktus duomenis, kad iki tol, esant tai pačiai sveikatos būklei, jis dirbo pardavėjo darbą kitoje įmonėje. Būtent individualizuotas asmens galimybės dirbti konkretų darbą įvertinimas yra esminis kriterijus, darbdaviui sprendžiant, ar asmuo galės atlikti jam pavestas darbo funkcijas.

Minėtinas Tarnyboje 2018 metais tirtas atvejis dėl diskriminacijos Nacionaliniame Kauno dramos teatre⁷⁷. Teatro aktorius kreipėsi su skundu į Tarnybą bei nurodė, jog pateikė darbdaviui (teatrui) NDNT išvadą dėl jam nustatyto neįgalumo. Gavęs šiuos duomenis,

⁷⁵Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/12/sprendimas-18sn-177sp-125.pdf>.

⁷⁶Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/11/sprendimas-18sn-175sp-115.pdf>. <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/11/sprendimas-18sn-176sp-116.pdf>.

⁷⁷Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/sprendimas-18sn-110sp-60.pdf>.

darbdavys įteikė asmeniui pasiūlymą pakeisti su pareiškėju sudarytą darbo sutartį, nustatant jam 20 valandų per savaitę darbo trukmę (vietoje buvusių 40 valandų), bei informavo, kad, pagal Darbo kodekso nuostatas, darbuotojo atsisakymas dirbti pakeistomis darbo sąlygomis gali būti laikomas priežastimi nutraukti darbo santykius. Teatras, paaiškindamas tokio elgesio motyvus, teigė, jog negalėjo rizikuoti pareiškėjo sveikata, todėl, reikšdamas susirūpinimą, pasiūlė pareiškėjui sumažinti darbo krūvį perpus. Darbdavys taip pat teigė, jog aktoriaus darbe egzistuoja tam tikros rizikos sveikatai, pavyzdžiui, dulkėtumas, fizinis aktyvumas.

Sprendime nurodyta, jog darbo santykius bei darbuotojų saugą ir sveikatą reglamentuojantys norminiai teisės aktai nenustato tiesioginio ryšio tarp darbuotojui nustatyto darbingumo lygio ir darbo krūvio ir / arba pobūdžio, todėl dėl neįgaliųjų asmenų galimybės dirbti konkretų darbą sprendžia šeimos medicinos paslaugas teikiantis arba darbo medicinos gydytojas. Darbdavys, kuriam kyla abejonių dėl darbuotojo sveikatos būklės, galėjimo tinkamai atlikti darbo funkcijas dėl sveikatos, darbo aplinkos pritaikymo, saugių bei sveikų darbo sąlygų sudarymo, negali priimti vienašališkų sprendimų dėl konkrečių darbo sąlygų pakeitimo, prieš tai negavęs šeimos arba darbo medicinos gydytojo išvados apie tai, kokius konkrečius darbus, užduotis, koku krūviu darbuotojas gali atlikti, nepakenkdamas savo sveikatai. Teatras nepateikė duomenų apie tai, kad, gavęs NDNT išvadą dėl pareiškėjo darbo pobūdžio bei sąlygų, prieš teikdamas pareiškėjui pasiūlymą dėl darbo krūvio sumažinimo, ėmėsi veiksmų, kad teisės aktų nustatyta tvarka gautų patikimus bei tikslius duomenis apie pareiškėjo sveikatą bei galimybę dirbti konkrečius darbus bei galimą darbo krūvį. Be to, NDNT išvadoje darbo laiko trukmė kaip kontraindikacija pareiškėjui dirbti nebuvo nustatyta. Sprendime konstatuota, jog darbdavio veiksmai sukėlė pareiškėjui bauginančią, žeminančią aplinką darbe, netikrumą dėl savo darbo vietos ir darbo sąlygų, apribojo galimybę jaustis saugiai ir oriai darbo vietoje ir laikytini priekabiavimu prie pareiškėjo dėl jo negalios.

2018 m. gruodžio 12 d. Seime priimtas Lygių galimybių įstatymo pakeitimo įstatymas⁷⁸, kuriuo prie Tarnybos įsteigta nuo 2019 m. liepos 1 d. nuolat veikianti Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija, kuri atliks Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną.

⁷⁸Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 1, 16 ir 17 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15-1 straipsniu įstatymas.

Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/77e85e12ff6f11e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=-470ljc7q>.

2.8. TYRIMAI LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS INICIATYVA

Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 17 str. 1 dalimi bei 24 str. 3 dalimi, Kontrolierė savo iniciatyva 2018 metais pradėjo 34 tyrimus dėl galimos diskriminacijos, t.y. 9 tyrimais daugiau nei 2017 metais.

Diskriminacijos pagrindai

Daugiausia tyrimų pradėta dėl galimos diskriminacijos lyties (24), negalios (6) ir amžiaus (4) pagrindu. Vienas tyrimas pradėtas dėl daugialypės diskriminacijos amžiaus ir socialinės padėties pagrindais.

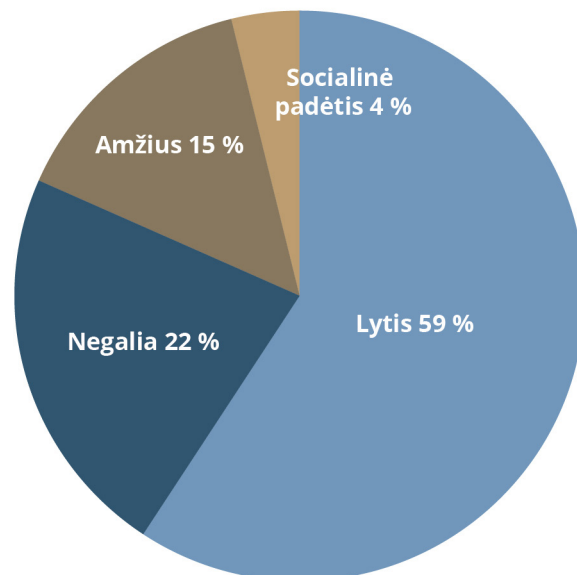
Sritys

2018 metais didžiąją dalį Kontrolierės inicijuotų tyrimų (28) sudarė tyrimai dėl diskriminacijos vartotojų teisių apsaugos srityje (82 proc.). Daugiausia tyrimų (16) buvo pradėta vykdant Tarnybos priemonę „Kaina neturi lyties“, skirtą panaikinti dėl vartotojų lyties nepagrįstai nustatytas skirtingas prekių ir paslaugų kainas; 5 tyrimai buvo pardėti dėl galimos diskriminacijos darbo santykių srityje, 1 tyrimas dėl valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų veiklos.

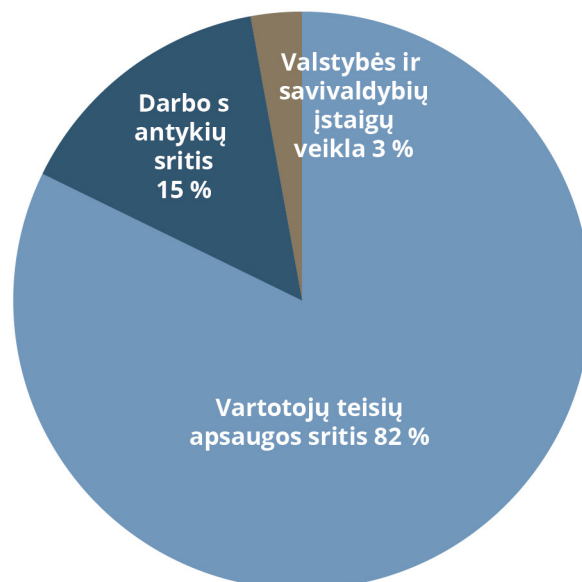
Inicijuotų tyrimų pavyzdžiai

2018 metais pradėtas tyrimas dėl asmenims su negalia taikomų apribojimų lankytis Vilniaus televizijos bokšte esančiame apžvalgos rate ir kavinėje-bare „Paukščių takas“⁷⁹. Atlikus tyrimą buvo pakeistos lankymosi televizijos bokšte taisyklės, sudarytos saugios ir asmenims su negalia tinkamos paslaugų teikimo sąlygos.

Apmaudu, tačiau vis dar pasitaiko savivaldybių administracijų pastatų, kurie nėra pritaikyti asmenų su judėjimo negalia poreikiams ir taip riboja šių asmenų galimybes pasinaudoti teikiamomis viešosiomis paslaugomis. Pradėjusi tyrimą savo iniciatyva Kontrolierė konstatavo,

34 pav. Tyrimai pagal galimos diskriminacijos pagrindus

35 pav. Tyrimai Kontrolieriaus iniciatyva pagal sritis

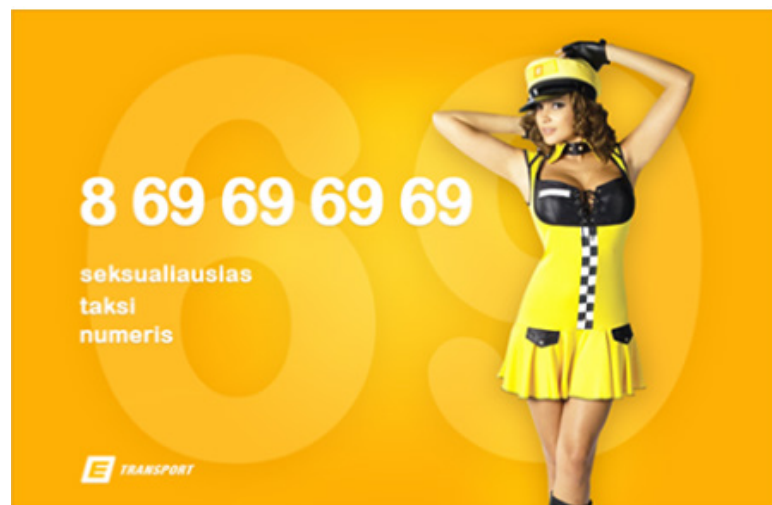
⁷⁹Plačiau skaitykite: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/06/d1_sprendimas-18si-4sp-56.pdf.

jog ir Kretingos rajono savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos skyriaus patalpos neatitinka Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2001 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. 314 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2001 „Statiniai ir teritorijos. Reikalavimai žmonių su negalia reikmėms“ reikalavimų⁸⁰. Džiugu, jog netrukus po atlikto tyrimo nustatytos kliūtys buvo pašalintos.

Nemažai trūkumų buvo nustatyta ir didžiausioje Lietuvoje sporto ir pramogų arenoje⁸¹. Pagal gautą informaciją tyrimą savo iniciatyva pradėjusi Kontrolierė nustatė, jog Kauno Žalgirio arenoje, teikiant renginių bei sporto varžybų organizavimo paslaugas, yra diskriminuojami judėjimo negalią turintys asmenys. Sporto rungtynes norintiems stebėti asmenims su judėjimo negalia vietos buvo skirtos tose arenos zonose, kur matomumą jiems riboja priekyje sėdintys žiūrovai ir kiti asmenys. Bilietus į sporto varžybas įsigyjant internetu (<https://zalgiris.koobin.com>), asmenys su negalia turėjo galimybę įsigyti vietas tik viename Žalgirio arenos salės sektoriuje, nors planuose parodyti keli sektoriai, skirti asmenims, turintiems judėjimo negalią. Kitų kultūros renginių (ne sporto) metu, kuomet nuomos (arba kitu) pagrindu šios arenos patalpos suteikiamos kitam paslaugos teikėjui (renginio organizatoriui), asmenims su negalia vietos apskritai nebūdavo numatomos. Kontrolieriui pateikus rekomendaciją dėl nustatytų pažeidimų šalinimo, Žalgirio arenos administracija nedelsdama pradėjo ją vykdyti. Tinkamai įgyvendinti visus pateiktus siūlymus Žalgirio arena žada ne vėliau kaip iki naujojo krepšinio sezono pradžios, t. y., iki 2019 metų rugsėjo 1 dienos.

Kontrolierė 2018 metais pradėjo kelis tyrimus dėl moteris žeminančios reklamos. Reklamuodami prekes ir paslaugas verslininkai vis dar nevengia pasitelkti itin seksualizuotus vaizdus bei kitą su intymiais santykiais susijusią simboliką. Atlikusi tyrimą dėl UAB „Dallis“ reklamos, Kontrolierė nustatė, jog minėta reklama su priedašu „Seksualiausias taksi numeris“, jos fone nurodyti skaičiai „69“ bei šalia pavaizduota mergina, vilkinti krūtinę išryškinančią, trumpą geltonos spalvos suknelę (žr. 34 pav.), prieštarauja Moterų ir

vyrų lygių galimybių įstatymo 7 str. 2 punktui, įpareigojančiam prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus, suteikiant vartotojams informaciją apie gaminius, prekes ir paslaugas arba jas reklamuojant, užtikrinti, kad joje nebūtų išreiškiamas pažeminimas, paniekinimas arba teisių apribojimas ar privilegijų teikimas dėl asmens lyties bei formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą, ir atitinka Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 13 str. 1 d. 2 punkte nustatytus moterų bei vyrų lygių teisių pažeidimo požymius, t. y. joje formuojamos visuomenės nuostatos, kad viena lytis pranašesnė už kitą⁸².

36 pav. UAB „Dallis“ reklama

⁸⁰Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/sprendimas-18si-5sp-51.pdf>.

⁸¹Plačiau skaitykite: https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/08/d2_sprendimas-18si-9sp-80.pdf.

⁸²Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/03/sprendimas-30.pdf>.

2.9. TEISMŲ PRAKTIKA

2018 metais Tarnyba dalyvavo dvidešimt šešiose administracinėse bylose; tai yra dvylika bylų daugiau nei 2017 metais. 2018 metais dvylika administracinių bylų nagrinėta Vilniaus apygardos administraciniame teisme, keturiolika – Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme. Devyniolikoje administracinių bylų Tarnyba dalyvavo kaip atsakovas, keturiuose – kaip pareiškėjas, trijose – kaip tretysis suinteresuotas asmuo.

Kaip minėta, dėl Kontrolieriaus sprendimų panaikinimo į administracinius teismus kreiptasi devyniolika kartų. Išnagrinėjus dešimt iš šių bylų pareiškėjų skundai arba prašymai buvo atmesti, vienas skundas patenkintas, likusios aštuonios bylos dar neišnagrinėtos.

2018 metais Tarnyba kartu su Lietuvos neįgaliųjų forumu trečiųjų suinteresuotų asmenų teisėmis dalyvavo Vilniaus apygardos administraciniame teisme nagrinėtoje administracinėje byloje pagal pareiškėjų E. B. ir R. Š. pareiškimą atsakovėms Lietuvos valstybei, atstovaujamai Vyriausiosios rinkimų komisijos, Vilniaus miesto savivaldybės administracijai ir Vilniaus rajono savivaldybės administracijai. Pareiškėjai į teismą kreipėsi dėl atsakovių padarytų pažeidimų 2016 m. spalio 9 d. vykusių rinkimų (2016 m. spalio 23 d. vykusių pakartotinai) į Lietuvos Respublikos Seimą metu, kuomet nebuvo užtikrinta asmenų, turinčių judėjimo negalią, teisė visaverčiai dalyvauti rinkimuose, dėl ko asmenys, turintys negalią, patyrė atskirtį ir diskriminaciją. Pirmosios instancijos teismas pripažino pareiškėjų skundą pagrįstu ir priteisė jiems neturtinės žalos atlyginimą solidariai iš Lietuvos valstybės, atstovaujamos Vyriausiosios rinkimų komisijos, ir Vilniaus miesto savivaldybės, atstovaujamos Vilniaus miesto savivaldybės administracijos. Pabrėžtina, jog šis teismo sprendimas dar nėra įsiteisėjęs, kadangi pareiškėjai Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui pateikė apeliacinį skundą, prašydami peržiūrėti priteistos žalos dydį. Atsakovės pirmosios instancijos teismo sprendimo neskundė.

3. LYGIŲ GALIMYBIŲ INTEGRAVIMAS

Lygių galimybių integravimo skyrius (toliau vadinama ir Integravimo skyrius), kaip struktūrinis Tarnybos padalinys, vykdo Kontrolieriaus kompetencijai priskirtas prevencinės ir švietėjiškos veiklos, lygių galimybių užtikrinimo sklaidos funkcijas. Dėl paraleliai vykdomos lygybės sklaidos ir kvaziteisminės veiklos, Tarnyba yra laikoma mišraus tipo nacionaline lygybės institucija. Europos nacionalinių lygybės institucijų tinklo EQUINET vertinimu, tai yra vienas iš efektyvios nacionalinės institucinės architektūros lygių galimybių ir nediskriminavimo užtikrinimo srityje požymių⁸³. Kita vertus, mišraus tipo lygybės institucijoms tenka dideli iššūkiai, užtikrinant pakankamus finansinius ir žmogiškuosius išteklius skirtingoms funkcijoms vykdyti. Kontrolieriaus strateginiams tikslams lygių galimybių integravimo srityje įgyvendinti nėra skiriami pakankami asignavimai iš valstybės biudžeto, o Integravimo skyriaus veiklos prioritetus iš dalies lemia tarptautinių ir nacionalinių institucijų bei fondų finansinė parama projektams lygių galimybių užtikrinimo srityje.

Remiantis Integravimo skyriaus 2019–2021 metų strateginiu veiklos planu, struktūriniam padaliniui keliamas strateginis tikslas vykdyti sistemingą su lygiomis galimybėmis ir nediskriminavimu susijusių klausimų įtraukimą į viešojo ir privataus sektoriaus praktikas. Integravimo skyrius savo veiklą vykdo keturiose srityse: (a) rengia ir įgyvendina lygių galimybių integravimo priemones, (b) didina viešojo ir privataus sektoriaus subjektų gebėjimus ir kompetencijas lygių galimybių užtikrinimo ir nediskriminavimo srityse, (c) užtikrina lygių galimybių integravimą į viešosios politikos procesus nacionaliniu lygmeniu ir (d) vykdo nacionalinį ir tarptautinį bendradarbiavimą ir tinklavedimą. Skyriaus funkcijas šiuo metu atlieka trys valstybės tarnautojai bei du pagal projektinę darbo sutartį dirbantys darbuotojai.

2018 metais Integravimo skyrius vykdė keturis Europos Sąjungos ir valstybės biudžeto lėšomis finansuojamus projektus, tai yra, „Savivaldybės sėkmės kodas – lyčių lygybė“, „Pokytis versle, viešajame sektoriuje, visuomenėje – nauji standartai diskriminacijos mažinimui“, „BREAK! – nugalėkime lyčių stereotipus švietime, pasitelkdami skirtingas medijas“ ir „#LGBT_LT: didinant visuomenės sąmoningumą ir bendruomenės matomumą Lietuvoje“⁸⁴. Projektinės veiklos leido įgyvendinti strateginio poveikio priemones, integruojant lygias galimybes savivaldybėse ir valstybės įstaigose, darbo rinkoje bei švietimo ir ugdymo įstaigose. Skyrius taip pat aktyviai veikė organizuojant nediskriminavimo ir lygių galimybių užtikrinimo mokymus bei vystant nacionalinį ir tarptautinį bendradarbiavimą.

⁸³European Network of Equality Bodies (EQUINET), „The Bigger Picture: Equality Bodies as Part of the National Institutional Architecture for Equality“, 2014, http://www.equineteurope.org/IMG/pdf/institutional_architecture_eng_with_cover.pdf.

⁸⁴Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/projektaipjektai>.

3.1. LYGIOS GALIMYBĖS SAVIVALDYBĖSE IR VALSTYBINĖSE ĮSTAIGOSE

Lygių galimybių integravimo skyrius vykdo iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamą valstybės projektą „Savivaldybės sėkmės kodas – lyčių lygybė“⁸⁵ (toliau – savivaldybių projektas). Savivaldybių projektas vykdomas kartu su partneriais: Lietuvos savivaldybių asociacija, Lietuvos moterų lobistine organizacija ir Lietuvos statistikos departamentu. Projekto tikslas – sistemiškai siekti moterų ir vyrų padėties skirtumų mažinimo savivaldybėse, ugdant viešojo sektoriaus subjektų sąmoningumą lyčių lygybės klausimais, gebėjimus atpažinti moterų ir vyrų (ne)lygybę lemiančius veiksnius, kurti ir diegti tikslines priemones lygioms galimybėms užtikrinti.

Bendradarbiaujant su Lietuvos statistikos departamentu, Tarnyba į Oficialiosios statistikos portalą integravo interaktyvų lyties pagrindu išskirtos statistikos žemėlapi. Žemėlapyje pateikiami įvairūs demografiniai, ekonominės ir socialinės padėties rodikliai, leidžiantys analizuoti savivaldybėse egzistuojančius skirtumus tarp moterų ir vyrų. Pavyzdžiui, Lietuvoje daugiausia darbingo amžiaus moterų (41,6 proc.) ir vyrų (37,5 proc.) gyvena Visagino sav. Mažiausiai darbingo amžiaus moterų (28,9 proc.) gyvena Lazdijų r. sav., o vyrų (30,9 proc.) – Biržų r. sav.

2018 metais Tarnybos užsakymu buvo atliktas kokybinis tyrimas apie tai, kaip savivaldoje vykdoma lyčių lygybės politika. Kokybinio tyrimo rezultatai pristatyti tyrimo ataskaitoje⁸⁶ bei pagrindines tyrimo išvadas ir rekomendacijas apibūdinančiame infografike⁸⁷. Pristatant kokybinio tyrimo rezultatus, 10-je bandomųjų savivaldybių buvo surengtos diskusijos „Gerovės valdymas: lygi visuomenė – laiminga visuomenė?“, kuriose iš viso dalyvavo 122 asmenys⁸⁸. Remiantis kokybinio tyrimo rezultatais, parengtas lyčių lygybės vadovas savivaldybėms „Nuo A iki Z“⁸⁹ ir mokymų „Lyčių lygybės sprendimai sėkmingai savivaldai“ paketas. Pagal parengtą mokymų paketą 2018 metais buvo apmokyti 189 savivaldos atstovai. Pagal parengtą lyčių (ne)lygybės rodiklių savivaldybėse sąrašą, bendradarbiaujant su Lietuvos statistikos departamentu, buvo sukurtas interaktyvus lyties pagrindu išskirtos statistikos žemėlapis⁹⁰, kuriame iki metų pabaigos integruoti 29 lyčių lygybės rodikliai.

Tarnyba ir toliau sėkmingai taikė „Lyčių lygybės linuotės“ įrankį, kurį naudodamos viešojo ir privataus sektoriaus organizacijos gali įvertinti lyčių lygybės padėtį savo darbovietėje⁹¹. 2018 metais įrankis buvo pritaikytas 59 savivaldybėse (išskyrus informacijos nepateikusių Prienų rajono savivaldybę) bei trijose biudžetinėse įstaigose, būtent, Lietuvos automobilių kelių direkcijoje prie Susisiekimo ministerijos, Informatikos ir ryšių departamente prie Vidaus reikalų ministerijos ir Vilniaus miesto savivaldybės įmonėje „Susisiekimo paslaugos“.

⁸⁵ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. lapkričio 28 d. įsakymas Nr. A1-633 „Dėl finansavimo skyrimo projektui, pateiktam pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 07.3.4-ESFA-V-425 „Moterų ir vyrų lygybės skatinimas“.

⁸⁶ VŠĮ „Diversity Development Group“, „Kokybinio tyrimo ataskaita“, 2018 m. balandžio 10 d., <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/kok-tyrimo-ataskaita-2018-04-10-ddg-su-santrauka.pdf>.

⁸⁷ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Infografikas: kodėl savivaldybėse stinga lygybės“, *lygybe.lt*, 2018 m. rugpjūčio 23 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/infografikas-kodel-savivaldybese-stinga-lygybes/963>.

⁸⁸ „Lyčių lygybė jau pasiekta. Kodėl taip mano savivaldybės ir kaip yra iš tiesų?“, *lygybe.lt*, 2018 m. liepos 31 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/lyciu-lygybe-jau-pasiekta-kodel-taip-mano-savivaldybes-ir-kaip-yra-is-tiesu/954>.

⁸⁹ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Lyčių lygybės vadovas savivaldybėms“, Vilnius, 2018, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/09/nuo-a-iki-z-lyciu-lygybes-vadovas-savivaldybems.pdf>.

⁹⁰ Oficialiosios statistikos portalas, „Interaktyvusis atlasas. Lyčių lygybės statistika“, <https://osp.stat.gov.lt/interaktyvus-atlasas>.

⁹¹ Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/lyciu-lygybes-liniuote/781>.

3.2. LYGIOS GALIMYBĖS DARBO RINKOJE

Kitas svarbus Integravimo skyriaus vykdomas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų bendrai finansuojamas valstybės projektas yra „Pokytis versle, viešajame sektoriuje, visuomenėje – nauji standartai diskriminacijos mažinimui“ (toliau – diskriminacijos mažinimo projektas)⁹². Diskriminacijos mažinimo projektas vykdomas kartu su partneriais: Žmogaus teisių stebėjimo institutu ir Nacionaline LGBT* teisių organizacija LGL. Projekto tikslas – sistemiskai didinant verslo, viešojo sektoriaus ir visuomenės sąmoningumą lygių galimybių srityje, mažinti diskriminaciją darbo rinkoje.

Darbdaviams skirtas e-mokymų kursas „Lygybės ir nediskriminavimo ABC darbdaviams“ nagrinėja įvairias galimas diskriminacijos darbo santykiuose situacijas. Mokymų medžiagą rengė daugiau nei 10 savo sričių ekspertų. Išbandykite šį mokymų kursą e-mokymosi platformoje www.be-ribu.lt.

2018 metais sukurti du nuotoliniai mokymosi kursai „Lygybės ir nediskriminavimo ABC darbdaviams“ bei „Lygybės ir nediskriminavimo ABC darbuotojams“. Šie mokymosi kursai patalpinti e-mokymosi

platformoje „be-ribu.lt“⁹³. Įmonių vadovams bei personalo specialistams parengtas „Lygių galimybių įgyvendinimo vadovas“⁹⁴. Pagal leidinyje pateiktą informaciją, 27-ynių organizacijų atstovams buvo surengti gebėjimų didinimo mokymai. Projekto metu parengta aktuali informacija darbdaviams pristatoma interneto svetainėje „lygybesplanai.lt“⁹⁵. Įgyvendinant projektą, surengta 10 apskritojo stalo diskusijų su pažeidžiamų grupių atstovais ir vykdomosios valdžios institucijomis, atsakingomis už informacijos prieinamumo užtikrinimą. Pagal diskusijų metu surinktą informaciją parengtas leidinys „Internetas visiems. Prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas“⁹⁶. Siekiant didinti visuomenės sąmoningumą, po Lietuvą keliauja paroda „Įvairovės veidai“⁹⁷, surengti 5 teatralizuoti renginiai „Įvairovės balsai“ bei įvyko 3 renginiai regionuose, kviečiantys į atvirą pokalbį apie skirtingų tikslinių grupių patiriamus iššūkius bei patirtis. Taip pat buvo surengtos 6 diskusijos darbo rinkos dalyviams, siekiant didinti gebėjimus atpažinti diskriminaciją bei spręsti susijusias problemas⁹⁸.

Praėjusių metų pavasarį Tarnyba atliko viešojo ir privataus sektoriaus darbuotojų apklausą, siekiant išsiaiškinti, kokių poreikių turi dirbantieji, norintys derinti darbą ir vaikų priežiūrą⁹⁹. Apklausos rezultatai atskleidė, kad

⁹² 2016 m. spalio 26 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas Nr. A1-579 „Dėl iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų siūlomų bendrai finansuoti valstybės projektų pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 7 prioriteto „Kokybiško užimtumo ir dalyvavimo darbo rinkoje skatinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 07.3.4-ESFA-V-426 „Diskriminacijos mažinimas“ sąrašo Nr. 07.3.4-ESFA-V-426-01 patvirtinimo“.

⁹³ Nuotolinius mokymosi kursus galite rasti: <https://www.be-ribu.lt/kursai/antidiskriminacijos-teise>.

⁹⁴ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos negalios organizacijų forumas ir Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga, „Internetas visiems. Prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas“, Vilnius, 2018, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/12/prieinamos-informacijos-rengimo-vadovas-versija-internetui.pdf>.
Plačiau skaitykite: <http://www.lygybesplanai.lt>.

⁹⁶ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos negalios organizacijų forumas ir Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjunga, „Internetas visiems. Prieinamos skaitmeninės informacijos rengimo vadovas“, Vilnius, 2018, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/12/prieinamos-informacijos-rengimo-vadovas-versija-internetui.pdf>.

⁹⁷ Fotografijų parodos „Įvairovės veidai“ katalogas, Vilnius, 2018, <https://www.lgl.lt/assets/%C4%AEvairov%C4%97s-veidai.-Fotografij%C5%B3-parodos-katalogas.pdf>.

⁹⁸ Plačiau skaitykite: „Vilma Gabrieliūtė: lygybės užtikrinimas lemia nestandartinius verslo sprendimus“, 15min.lt, 2018 m. gruodžio 6 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/vilma-gabrieliute-lygybes-uztikrinimas-lemia-nestandartinius-verslo-sprendimus-56-1070804?copied>.

⁹⁹ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Šeimos ir darbo derinimo pasirinkimas Viešajame ir privačiuose sektoriuose“, 2018, https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/seimos-ir-darbo-derinimo-pasirinkimas_ataskaita.pdf.

nuotolinis darbas yra aktualiausia priemonė, kuri paskatintų grįžti į darbą net ir pirmaisiais vaiko auginimo metais. 2018 metais buvo aktualios ir Tarnybos parengtos lygių galimybių politikos priemonių rekomendacijos darbdaviams¹⁰⁰, vykdančioms Darbo kodekse įtvirtintą pareigą vykdyti lygių galimybių politikos priemones, ir atmintinė apie darbo skelbimo rengimą¹⁰¹. Tarnybos sukurti lygių galimybių integravimo įrankiai talpinami atskiroje rubrikoje Tarnybos internetinėje svetainėje¹⁰².

2018 metais Tarnyboje buvo priimtos vidinės taisyklės, įvardijančios konkrečias darbuotojų apsaugos nuo (seksualinio) priekabiavimo arba persekiojimo priemones¹⁰³. Dokumentas yra prieinamas kaip pavyzdys ir kitoms institucijoms bei įmonėms, norinčioms užtikrinti savo darbuotojų orumą ir lygiateisiškumą.

3.3. LYGIOS GALIMYBĖS ŠVIETIMO IR UGDYMO ĮSTAIGOSE

2018 metais Tarnyba atliko aukštųjų mokyklų apklausą, siekdama išsiaiškinti, kaip jos yra pasirengusios spręsti (seksualinio) priekabiavimo ir diskriminacijos dėl lyties problemas¹⁰⁴. Universitetų ir kolegijų atsakymai padėjo atskleisti, kad lygių galimybių klausimai suvokiami ganėtinai siaurai; jiems neskiriamas reikalingas dėmesys. Birželio mėnesį Tarnyboje įvyko susitikimas su Lietuvos aukštųjų mokyklų atstovais¹⁰⁵. Jo metu Tarnybos specialistai pristatė rekomendacijas, nuo ko reikėtų pradėti kuriant (seksualinio) priekabiavimo bei diskriminacijos prevencijos mechanizmą. 2018 m. gruodžio 18 d. Kontrolierė su Lietuvos universitetų rektorių konferencija (LURK) pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Šiuo dokumentu šalys įsipareigojo bendradarbiauti užtikrinant, kad universitetuose būtų įgyvendinamos lygios galimybės. Tarnybos ekspertai konsultuos LURK, rengiant seksualinio priekabiavimo bei priekabiavimo dėl lyties prevencijos gaires. 2018 metais Tarnyba taip pat teikė ekspertines konsultacijas Vilniaus universitete veikiančiai darbo grupei, kuri šiuo metu rengia studentams ir darbuotojams skirtą „Atvirumo lygybei ir įvairovei strategiją“.

Tarnybos atlikta 6–7 klasių istorijos vadovėlių analizė atskleidė, kad istorinė moterų veikla nėra vertinama kaip reikšminga, moterys minimos tik „lyg tarp kitko“, istorijos paraštėse. Kalbant apie politinį moterų dalyvavimą, nėra analizuojama, kodėl tam tikrais istoriniais laikotarpiais politinės teisės turėjo tik vyrai, o apie vieną didžiausių politinių moterų judėjimo laimėjimų – balsavimo teisės suteikimą XX a. pradžioje – yra pateikta nepakankamai informacijos.

Įgyvendindama Europos Sąjungos lėšomis iš dalies finansuojamą projektą „BREAK! – kova su lyčių stereotipais naudojant įvairių medijų turinį ir priemones“¹⁰⁶, 2018 metais Tarnyba parengė „Vadovėlių ir kitų mokymo (-si) priemonių vertinimo lyčių aspektu studiją“. Tyrimo metu vertintos 32 mokymo (-si) priemonės, naudojamos 6–7 klasių ugdymo procese. Leidinyje atkreipiamas dėmesys į probleminius su lyčių stereotipais ir nepakankama reprezentacija susijusius aspektus bei formuluojamos atitinkamos rekomendacijos pedagogams, mokymo (-si) priemonių rengėjams ir

¹⁰⁰ „Lygių galimybių politikos priemonių rekomendacijos“, lygybe.lt, <https://lygybe.lt/lt/veikla/lygiu-galimybiu-politikos-priemoniu-rekomendacijos/771>.

¹⁰¹ Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, „Atmintinė darbdaviams apie darbo skelbimų rengimą“, 2018, https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/01/atmintine_darbdaviams.pdf.

¹⁰² Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/veikla/lygiu-galimybiu-integravimo-irankiai/1003>.

¹⁰³ 2018 m. liepos 10 d. Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus įsakymu Nr. V-22 patvirtintos „Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos priekabiavimo, seksualinio priekabiavimo ar persekiojimo prevencijos taisyklės“, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/07/lygiu-galimybiu-kontrolieriaus-tarnybos-priekabiavimo-seksualinio-priekabiavimo-ar-persekiojimo-prevencijos-taisykles.pdf>.

¹⁰⁴ „Aukštosios mokyklos nėra pasirengusios reaguoti į seksualinio priekabiavimo atvejus“, lygybe.lt. 2018 m. gegužės 17 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/aukstosios-mokyklos-nera-pasirengusios-reaguoti-i-seksualinio-priekabiavimo-atvejus/919>.

¹⁰⁵ „Aukštosios mokyklos domėjosi, kaip reaguoti į seksualinį priekabiavimą“, lygybe.lt, 2018 m. birželio 13 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/aukstosios-mokyklos-domejosi-kaip-reaguoti-i-seksualini-priekabiavima/936>.

¹⁰⁶ Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/break-pasitelkiami-skirtingas-medijas-nugalekime-lyciu-stereotipus-svietime>.

švietimo politikos formuotojams. Remiantis vertinimo studijos rezultatais, 2019 metais planuojami mokymai vadovėlių autoriams, pedagogams bei karjeros konsultantams, siekiant, kad mokymo (-si) priemonėse neliktų lyčių stereotipus įtvirtinančių nuostatų, o ugdymo įstaigose būtų kuriamas lyčiai jautrus mokymo (-si) turinys.

3.4. NACIONALINIS IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

Nacionalinis bendradarbiavimas

Bendradarbiavimas su savivaldybėmis, privačiais juridiniais asmenimis, nevyriausybėmis organizacijomis bei akademinė bendruomene – vienas iš Tarnybos veiklos prioritetų¹⁰⁷. 2018 metais šis prioritetas buvo realizuojamas per lygių galimybių integravimą nacionaliniuose strateginės reikšmės dokumentuose ir dalyvavimą darbo grupėse, susitikimuose, posėdžiuose, apskritojo stalo diskusijose bei konferencijose. Skaičiuojama, jog 2018 metais Tarnyba iš viso surengė 18 mokymų, organizavo 15 renginių (diskusijų, spaudos konferencijų, iniciatyvų), dalyvavo 15-oje renginių kitų šalių kvietimu ir savarankiškai iniciavo 30 susitikimų. Toliau aprašomi svarbiausieji iš jų.

Birželio mėnesį Kontrolierė susitiko su Sveikatos apsaugos ministerijos atstovais¹⁰⁸. Susitikimo metu aptarta, kodėl ministerija delsia įgyvendinti Tarnybos sprendimus, susijusius su žmonių su negalia¹⁰⁹, vyresnio amžiaus¹¹⁰ arba nepasiturinčių asmenų diskriminacija¹¹¹. Susitikimas davė pageidaujamų rezultatų.

Pavyzdžiui, rugsėjo mėnesį sveikatos apsaugos ministras pakeitė vairuotojų sveikatos tikrinimo tvarką, kuria vadovaujantis buvo diskriminuojami klausos negalią turintys žmonės¹¹². Lapkričio mėnesį Tarnybos kvietimu įstaigoje lankėsi Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lygių galimybių, moterų ir vyrų lygybės skyriaus darbuotojai¹¹³. Susitikimo metu aptartos institucinio bendradarbiavimo perspektyvos netruko įgauti konkrečią formą – ši ministerija tapo vienu iš Tarnybos organizuojamų Nacionalinių lygybės ir įvairovės apdovanojimų 2018 partnerių.

Gegužės mėnesį Tarnyboje lankėsi Lietuvos parolimpinio komiteto bei Kūno kultūros ir sporto departamento atstovai¹¹⁴. Susitikimo metu buvo aptarta trenerių kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarka, kurios formuluotės nepalankios su negalią turinčiais sportininkais dirbantiems treneriams. Susitikimas tapo puikia paskata įgyvendinti reikalingus pokyčius. Rugpjūčio mėnesį Kūno kultūros ir sporto departamento direktorius pakeitė trenerių kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarką. Nuo šiol aiškiai apibrėžti kriterijai, pagal kuriuos su negalią turinčiais sportininkais dirbantys specialistai

¹⁰⁷ 2017 m. gruodžio 29 d. Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus įsakymu Nr. V-46 patvirtintas „2018–2020-ųjų metų strateginis veiklos planas“, <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/01/v-46-lgkt-2018-2020-strateginis-veiklos-planas.pataisytas.pdf>.

¹⁰⁸ „Sveikatos apsauga: bus keičiamos žmonių teises ribojančios tvarkos“, *lygybe.lt*, 2018 m. birželio 21 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/sveikatos-apsauga-bus-keiciamos-zmoniu-teises-ribojancios-tvarkos/941>.

¹⁰⁹ „Vairuotojams keliama sveikatos patikros reikalavimai diskriminuoja žmones su klausos negalia“, *lygybe.lt*, 2018 m. sausio 12 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/vairuotojams-keliama-sveikatos-patikros-reikalavimai-diskriminuoja-zmones-su-klausos-negalia/857>.

¹¹⁰ „Sauskėlių kompensavimo tvarka yra diskriminuojanti asmenis dėl amžiaus ir negalios“, *lygybe.lt*, 2018 m. sausio 11 d., <https://www.lygybe.lt/lt/sauskelniu-kompensavimo-tvarka-yra-diskriminuojanti-asmenis-del-amziaus-ir-negalios>.

¹¹¹ „Kontrolierė: ministerija turėtų užtikrinti efektyvią galimybę vaistus įsigyti dalimis“, *lygybe.lt*, 2018 m. sausio 24 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/kontroliere-ministerija-turetu-uztikrinti-efektyvia-galimybe-vaistus-isigyti-dalimis/862>.

¹¹² „Nepriigirdinčių vairuotojų teisė vairuoti sunkiasvores mašinas grįs specialisto išvada“, *lygybe.lt*, 2018 m. rugsėjo 14 d., <https://www.lygybe.lt/lt/nepriigirdincu-vairuotoju-teise-vairuoti-sunkiasvores-masinas-gris-specialisto-ivsada>.

¹¹³ „Susitikime aptarti instituciniai pokyčiai lygių galimybių srityje“, *lygybe.lt*, 2018 m. lapkričio 19 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/susitikime-aptarti-instituciniai-pokyciai-lygiu-galimybiu-srityje/1004>.

¹¹⁴ „Žmonių su negalia treneriams valdininkai pažadėjo lygiavertę kvalifikacijos kėlimo tvarką“, *lygybe.lt*, 2018 m. gegužės 15 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/naujienos/zmoniu-su-negalia-treneriams-valdininkai-pazadejo-lygiaverte-kvalifikacijos-kelimo-tvarka/918>.

galės įgyti aukštesnę kvalifikaciją¹¹⁵. Gegužės mėnesį Tarnyboje lankėsi socialinės politikos profesorius Romas Lazutka, kuris su Tarnybos komanda aptarė draudimą diskriminuoti dėl socialinės padėties¹¹⁶. Spalio mėnesį Kontrolierė susitiko su Lietuvos negalios organizacijų forumo atstovais¹¹⁷. Susitikimo metu buvo aptartas ne tik Lygių galimybių įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo steigiamas nepriklausomas Žmonių su negalia teisių stebėsenos komitetas¹¹⁸, bet ir naujausia informacija apie pokyčius socialinės, sveikatos apsaugos ir švietimo srityse.

Vasario mėnesį Tarnyba organizavo diskusiją „Kada (kaip) lygybė Lietuvoje taps madinga?“, kurios metu žmogaus teisių, komunikacijos bei reklamos specialistai svarstė, ką daryti, kad parama lygiateisiškumo principams taptų gero politinio ir kultūrinio tono ženklu¹¹⁹. Birželio mėnesį Lietuvos Respublikos Seime vykusioje konferencijoje „Moteryų įgalinimo iššūkiai – kur link turėtų judėti Lietuva?“ Tarnybos atstovas skaitė pranešimą apie sisteminės moterų ir vyrų atlyginimų atotrūkio priežastis¹²⁰, o spalio mėnesį Kaune vykusioje tarptautinėje konferencijoje „Lyčių lygybė savivaldoje: Šiaurės Europos patirtis“ Tarnybos atstovai dalinosi gerąja patirtimi integruojant lyčių lygybės aspektą savivaldos lygmeniu¹²¹. Rugsėjo mėnesį Tarnybos atstovai diskusijų festivalyje „Būtenti!“ kalbėjo apie kultūrinio seksizmo reiškinį ir jo pasekmes visuomenėje¹²², o spalio mėnesį, minint Vietos savivaldos dieną, Tarnybos atstovas

Vilkaviškio rajono savivaldybei įteikė „Auksinės krivulės“ apdovanojimą „Už lyčių lygybės skatinimą“¹²³. 2018 metais Tarnyba taip pat aktyviai bendradarbiavo su privačiomis verslo įmonėmis. Spalio mėnesį Tarnyba prisijungė prie „Swedbank“ akcijos „Žalia šviesa lygioms galimybėms“, kuria siekiama atkreipti dėmesį į nelygybę tarp moterų ir vyrų darbo rinkoje¹²⁴. Praėjusių metų pabaigoje Tarnyba taip pat prisijungė prie iniciatyvos „Įvairovės chartija“, kuria siekiama kurti draugišką ir įtraukią darbo aplinką bei skatinti įvairovę ir lygias galimybes darbo vietoje¹²⁵.

37 pav. akcijos „Žalia šviesa lygioms galimybėms“ atidarymo akimirka

¹¹⁵ „Sportininkų su negalia treneriams suteiktos naujos garantijos“, *lygybe.lt*, 2018 m. rugpjūčio 10 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/naujienos/sportininku-su-negalia-treneriams-suteiktos-naujos-garantijos/960>.

¹¹⁶ „Socialinė kilmė žmogui užkerta kelią realizuoti savo potencialą“, *lygybe.lt*, 2018 m. gegužės 29 d., <https://www.lygybe.lt/lt/socialine-kilme-zmogui-uzkerta-kelia-realizuoti-savo-potenciala>.

¹¹⁷ „Aptarėme opiausias žmonių su negalia problemas“, *lygybe.lt*, 2018 m. spalio 10 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/aptareme-opiausias-zmoniu-su-negalia-problemas/991>.

¹¹⁸ *Lygių galimybių įstatymo Nr. IX-1826 1 ir 16 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 15(1) straipsniu įstatymo projektas*, reg. Nr. XIII P-941, 2017 m. birželio 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/52cff9f0580211e78869ae36ddd5784f>.

¹¹⁹ „Diskusijoje ekspertai svarstys, ar lygybė Lietuvoje gali būti madinga“, *lygybe.lt*, 2018 m. vasario 19 d., <https://www.lygybe.lt/lt/pranesimai-ziniasklaidai/diskusijoje-ekspertai-svarstys-ar-lygybe-lietuvoje-gali-buti-madinga/874>.

¹²⁰ „Trys priežastys, kodėl moterys uždirba mažiau“, *lygybe.lt*, 2018 m. birželio 12 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/trys-priezastys-kodel-moterys-uzdirba-maziau/935>.

¹²¹ „Tarptautinė konferencija „Lyčių lygybė savivaldoje: Šiaurės Europos patirtis“, *urm.lt*, 2018 m. spalio 29 d., <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/uzsienio-politikos-prioritetai/lietuva-europos-sajungoje/tarptautine-konferencija-lyciu-lygybe-savivaldoje-siaures-europos-patirtis>.

¹²² „Festivalyje „Būtenti!“ kalbėsime apie kultūrinio seksizmo pasekmes“, *lygybe.lt*, 2018 m. rugsėjo 6 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/naujienos/festivalyje-butenti-kalbėsime-apie-kulturinio-seksizmo-pasekmes/972>.

¹²³ „Apdovanojome labiausiai lyčių lygybės srityje pasižymėjusią savivaldybę“, *lygybe.lt*, 2018 m. spalio 15 d., <https://lygybe.lt/index.php/lt/apdovanojome-labiausiai-lyciu-lygybes-srityje-pasizymejusia-savivaldybe>.

¹²⁴ „Vilniaus Konstitucijos prospekte – unikalūs šviesoforai už lyčių lygybę“, *lygybe.lt*, 2018 m. spalio 30 d., <https://lygybe.lt/index.php/lt/vilniaus-konstitucijos-prospekte-unikalus-sviesoforai-uz-lyciu-lygybe>.

¹²⁵ Plačiau skaitykite: <http://www.ivairove.lt>.

Lapkričio mėnesį Tarnyba Lietuvos Respublikos Seime paminėjo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo priėmimo dvidešimtmetį¹²⁶. Šia proga surengtos konferencijos metu Kontrolierė įteikė padėkas įstatymo iniciatoriams, kūrėjams ir labiausiai lyčių lygybės srityje nusipelnusiems asmenims bei organizacijoms. Renginyje pranešėjai apžvelgė įstatymo atsiradimo istoriją, dvidešimties metų pasiekimus bei iššūkius, aptartos lyčių lygybės politikos perspektyvos.

2018 m. gruodžio 10 d., minint tarptautinę Žmogaus teisių dieną, Tarnyba prisidėjo prie pirmą kartą Lietuvoje surengto Nacionalinio žmogaus teisių forumo¹²⁷. Renginys buvo skirtas 70-osioms Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos pasirašymo metinėms. Jo metu daugiau nei 50 šalies ir užsienio ekspertų diskutavo apie žmogaus teisių kultūrą mokyklose, manipuliavimą rinkėjais, prekybą žmonėmis, smurtą artimoje aplinkoje, pažeidžiamų visuomenės grupių teises ir kitus klausimus¹²⁸. Forumo metu Tarnyba rengė tris diskusijas, būtent - „Translyčių asmenų situacija Lietuvoje: kas laukia po asmens dokumentų keitimo?“, „Lygių galimybių integravimas įmonėje: nauda ir priemonės“ ir „Smurtas artimoje aplinkoje: ar apsaugojame aukas?“

38 pav. Nacionalinis žmogaus teisių forumas
© Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos nuotrauka

Tarptautinis bendradarbiavimas

Tarnyba tarptautinį bendradarbiavimą ir tinklaveiką vykdo dalindamasi geraja praktika bei ją perimdama, atstovaudama lygių galimybių ir nediskriminavimo darbotvarkei susitikimų su užsienio valstybių delegacijomis metu bei teikdama informaciją tarptautiniams žmogaus teisių apsaugos mechanizms. Aktyvus tarptautinis bendradarbiavimas leidžia ne tik sąmoningai vykdyti tarptautinę lygybės ir nediskriminavimo darbotvarkę, bet ir aktyviai prisidėti prie šios darbotvarkės formavimo.

Bendradarbiavimas su Europos nacionalinių lygybės institucijų tinklu EQUINET

39 pav. „EQUINET“ seminaras apie neapykantos nusikaltimų prevenciją (Roma, 2018 m. lapkričio mėn.)
© EQUINET nuotrauka

2018 metais Tarnyba tęsė bendradarbiavimą su Europos nacionalinių lygybės institucijų tinklu EQUIENET, kuris vienija 49 Europos Sąjungoje ir kaimyninėse valstybėse veikiančias lygybės institucijas¹²⁹. Tarnyba yra vienintelė ombudsmeno tipo institucija Lietuvoje, priklausanti šiam europiniam tinklui. Narystė suteikia galimybę keistis patirtimi ir žiniomis su kolegomis iš giminingų institucijų kitose valstybėse bei ugdyti Tarnybos darbuotojų

¹²⁶ „Kontrolierė įvertino Lietuvos lyčių lygybės vėliavnešes ir vėliavnešius“, lygybe.lt, 2018 m. lapkričio 30 d., <https://www.lygybe.lt/lt/kontroliere-ivertino-lietuvos-lyciu-lygybes-veliavneses-ir-veliavnesius>.

¹²⁷ „Žmogaus teisių deklaracijos 70-mečio proga – pirmą kartą organizuojamas nacionalinis forumas“, lygybe.lt, 2018 m. gruodžio 3 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/zmogaus-teisiu-deklaracijos-70-mecio-proga-pirma-karta-organizuojamas-nacionalinis-forumas/1011>.

¹²⁸ Plačiau skaitykite: <http://nzt.lt>.

¹²⁹ Plačiau skaitykite: <http://www.equineteurope.org>.

kompetencijas. Tarnybos darbuotojai dirba nuolatinėse EQUINET darbo grupėse „Lygybė ir teisė“, „Politikos formavimas“, „Komunikacijos strategijos ir praktikos“, „Lyčių lygybė“, „Tyrimai ir duomenų rinkimas“, „Lygybės institucijų standartai“ bei „Laisvas piliečių judėjimas“. 2018 metais EQUINET veikloje daug dėmesio buvo skiriama darbo ir šeimos derinimo, rasinio profiliavimo, neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos prevencijos, pozityvių (alternatyvių) diskursų plėtojimo ir Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų įgyvendinimo klausimams.

Dalyvavimas Europos Sąjungos Dvynių programoje

2018 metais baigtas vykdyti Europos Sąjungos remiamas Dvynių programos projektas „Ukrainos parlamento Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro institucinių gebėjimų stiprinimas žmogaus teisių ir laisvių klausimais“, kuriame

Tarnyba dalyvavo kartu su projekto vykdytoju – Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga ir kitomis institucijomis partnerėmis iš Lietuvos ir Austrijos¹³⁰. Dvynių programos projektai skirti skatinti analogiškų institucijų Europos Sąjungoje ir jos kaimyninėse valstybėse bendradarbiavimą bei viešojo administravimo patirties perėmimą. 2018 metais Tarnybos teisininkai dalyvavo misijose Ukrainoje kovo, gegužės, rugsėjo ir spalio mėnesiais (vienos savaitės trukmės vizitai) bei baigiamojoje projekto konferencijoje gruodžio mėnesį. Balandžio mėnesį Tarnyboje lankėsi Ukrainos vicepremierė Ivanna Klymush-Tsintsadze¹³¹. Priimdama delegaciją, Kontrolierė pristatė Tarnybos veiklą, susipažino su situacija Ukrainoje. Tęsiant bendradarbiavimą su partneriais, liepos mėnesį Lietuvoje lankėsi Ukrainos nacionalinės žmogaus teisių institucijos delegacija. Vizito metu Tarnybos teisininkai vedė mokymus, kaip efektyviai įtvirtinti lygių galimybių principus.

Susitikimai su ekspertais, užsienio valstybių delegacijų, nevyriausybinių organizacijų atstovais

Vasario mėnesį Tarnyboje lankėsi socialinio darbo ekspertė iš JAV Viviane Ngwa¹³². Specialistė dalijosi įžvalgomis, kaip Lietuvoje kurti Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos priežiūros mechanizmą. Birželio mėnesį Lietuvoje lankėsi ekspertė iš Švedijos Carina Larusson¹³³. Tarnybos kvietimu atvykusi ekspertė dalijosi lyčių lygybės integravimo patirtimi.

Rugsėjo mėnesį Kontrolierė susitiko su Europos Tarybos Seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės (SOGI) padalinio patarėju João Pereira, su kuriuo aptarė translyčių asmenų teisinę apsaugą Lietuvoje¹³⁴. Rugsėjo mėnesį Tarnyboje viešėjo Patrick Bloche – Paryžiaus merės pavaduotojas ir ilgametis Prancūzijos parlamento narys¹³⁵. Su Kontroliere svečias aptarė lygių galimybių politikos Lietuvoje

40 pav. Susitikimas su Ukrainos vicepremiere (2018 m. balandžio mėn.), © Tarnybos nuotrauka

¹³⁰ Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/apparatus>.

¹³¹ „Ukrainos vicepremierė: lyčių lygybė yra mūsų Vyriausybės prioritetas“, lygybe.lt, 2018 m. balandžio 19 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/ukrainos-vicepremiere-lyciu-lygybe-yra-musu-vyriausybes-prioritetas/910>.

¹³² „Ekspertė iš JAV patarė, kaip efektyvinti žmonių su negalia teisių apsaugą“, lygybe.lt, 2018 m. vasario 7 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/eksperte-is-jav-patare-kaip-efektyvinti-zmoniu-su-negalia-teisiu-apsauga/867>.

¹³³ „Ekspertė iš Švedijos: lyčių lygybė yra demokratijos sąlyga“, lygybe.lt, 2018 m. birželio 5 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/eksperte-is-svedijos-lyciu-lygybe-yra-demokratijos-salyga/934>.

¹³⁴ „Translyčių asmenų apsauga: laikas pereiti prie praktinių veiksmų“, lygybe.lt, 2018 m. rugsėjo 7 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/translyciu-asmenu-apsauga-laikas-pereiti-prie-praktiniu-veiksmu>.

¹³⁵ „Susitikime su Paryžiaus merės pavaduotoju aptarti Tarnybos nepriklausomumo ir efektyvumo klausimai“, lygybe.lt, 2018 m. rugsėjo 18 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/naujienos/susitikime-su-paryziaus-meres-pavaduotoju-aptarti-tarnybos-nepriklausomumo-ir-efektyvumo-klausimai/979>.

ir Prancūzijoje panašumus bei skirtumus. Balandžio mėnesį Tarnyboje lankėsi Pietų Korėjos Šiaurės Džolos provincijos savivaldybės tarnautojų delegacija. Ji domėjosi institucijos veikla bei statusu, skundų tyrimų statistika, diskriminacijos prevencija šalyje¹³⁶.

Tarptautiniai žmogaus teisių apsaugos mechanizmai

Reaguodama į nacionalinės reikšmės diskusijas dėl Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo ratifikavimo, kovo mėnesį Tarnyba parengė atmintinę apie konvencijos tikslus, taikymo apimtis bei iš konvencijos kylančius įsipareigojimus¹³⁷. Tarnybos parengtoje apžvalgoje konstatuojama, kad ši konvencija šiuo metu yra pažangiausias tarptautinis dokumentas, skirtas spręsti plačiai paplitusią smurto lyties pagrindu problemą.

2018 metų rudenį Tarnyba pradėjo aktyviai ruošti 2019 metais suplanuotai šeštajai periodinei Lietuvos Respublikos ataskaitai pagal Jungtinių Tautų konvenciją dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims. Šiuo tikslu Tarnyba parengė ir Moterų diskriminacijos panaikinimo komitetui pateikė papildomą informaciją apie institucinius moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo mechanizmus bei smurto lyties pagrindu problematiką. 2019 metais Tarnyba planuoja tiesiogiai dalyvauti Moterų diskriminacijos panaikinimo komiteto posėdžiuose 2019 metų kovo ir spalio mėnesiais Ženevoje.

¹³⁶ „Pietų Korėjos atstovams pristatėme žmogaus teisių apsaugą Lietuvoje“, lygybe.lt, 2018 m. balandžio 12 d., <https://www.lygybe.lt/lt/naujienos/pietu-korejos-atstovams-pristateme-zmogaus-teisiu-apsauga-lietuvoje/908>.

¹³⁷ „Konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje: ką reikia žinoti?“, lygybe.lt, 2018 m. kovo 27 d., <https://www.lygybe.lt/index.php/lt/konvencija-del-smurto-pries-moteris-ir-smurto-seimoje-ka-reikia-zinoti>.

4. ŠVIETĖJIŠKA IR PREVENCINĖ VEIKLA

4.1. TRANSLYČIŲ ASMENŲ TEISIŲ APSAUGA

Efektyvus translyčių asmenų žmogaus teisių užtikrinimas, realizuojant teisę į lytinės tapatybės pripažinimą ir gaunant reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas, išlieka vienu iš Tarnybos veiklos prioritetų. 2018 m. rugsėjo 6 d. Lietuvos Respublikos Seime vykusios tarptautinės konferencijos „Translyčių asmenų žmogaus teisių užtikrinimas: teisingos pusiausvyros paieškos“ metu Kontrolierė atkreipė dėmesį, jog, neegzistuojant atitinkamam teisiniam reguliavimui, translyčiai asmenys susiduria su įvairiomis praktinėmis problemomis net ir po teismo priimto sprendimo pasikeitę asmens tapatybės dokumentus. Šių praktinių iššūkių aktualizavimas ir turėtų tapti papildoma paskata

Tarnybos užsakymu atliktos visuomenės nuomonės apklausos rezultatai parodė, kad didžiajai daliai Lietuvos gyventojų translyčių asmenų gyvenimo teisinis reguliavimas nėra prioritetinės svarbos klausimas, o nuostatos šių žmonių atžvilgiu ne visuomet nuoseklios. Pavyzdžiui, visuomenė nėra nusiteikusi prieš tokių pačių teisių suteikimą translyčiams asmenims kaip ir kitiems piliečiams. Tam nepritarė tik 12 proc. respondentų, pritarė – 38 proc. Daugiau nei pusė apklaustųjų nebuvo apsisprendę arba neturėjo nuomonės šiuo klausimu.

svarstyti ir priimti Asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektą¹³⁸, *inter alia*, įtvirtinant diskriminacijos lytinės tapatybės pagrindu draudimą.

Igyvendindama Europos Sąjungos lėšomis iš dalies finansuojamą projektą „#LGBT_LT: didinant visuomenės sąmoningumą ir bendruomenės matomumą Lietuvoje“¹³⁹, 2018 metais Tarnyba atliko Lietuvoje gyvenančių translyčių asmenų padėties tyrimą, taikydama tiek kokybinius (t. y., giluminiai interviu su translyčių asmenų bendruomenės nariais ir viešosios politikos formuotojais bei sprendimų priėmėjais), tiek kiekybinius (t. y., reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa) tyrimo metodus. Kiekybinio tyrimo metu surinkti duomenys atskleidė, jog Lietuvos gyventojai yra neigiamai nusiteikę translyčių asmenų atžvilgiu, ypač jei klausiama apie glaudesnę santykį darbe ar kaimynystėje¹⁴⁰. Kokybinio tyrimo metu surinkti duomenys parodė, kad translyčiai asmenys susiduria su praktinėmis problemomis net ir po teismo priimto sprendimo pasikeitę asmens tapatybės dokumentus, pavyzdžiui, keičiant aukštojo mokslo diplomus, naudojantis su lyties keitimu nesusijusiomis sveikatos priežiūros paslaugomis arba užsiimant tam tikra profesine veikla¹⁴¹. Išsamūs tyrimo duomenys bus pristatyti Nacionalinėje translyčių asmenų situacijos apžvalgoje 2019 metų balandžio mėnesį.

2018 m. gruodžio 10 d. Nacionalinio žmogaus teisių forumo metu Tarnyba surengė diskusiją „Translyčių asmenų situacija Lietuvoje: kas laukia po asmens dokumentų keitimo?“ Renginyje buvo pristatyti preliminarūs Tarnybos atlikto kiekybinio ir kokybinio tyrimo rezultatai, o diskusijoje dalyvavę translyčiai asmenys pasidalino savo patirtimi ir kasdieniais iššūkiais. Renginys buvo plačiai aptartas nacionalinėje žiniasklaidoje¹⁴².

¹³⁸ Lietuvos Respublikos asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektas. Reg. Nr. 17-12650, 2017-11-03, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=2r1mh3mn&documentId=bc2a5010c09111e7af36e75c0ac79247&category=TAP>.

¹³⁹ Plačiau skaitykite: https://lygybe.lt/lt/veikla/projektai/lgbt_lt-didinant-visuomenes-samoninguma-ir-bendruomenes-matomuma-lietuvoje/901.

¹⁴⁰ „Apklausa: Lietuvos gyventojai vis dar neigiamai vertina translyčius asmenis“, 15min.lt, 2018 m. gruodžio 10 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/apklausa-lietuvos-gyventojai-vis-dar-neigiamai-vertina-translycius-asmenis-56-1072534?copied>.

¹⁴¹ „Translyčiai asmenys po dokumentų keitimo – teisėti, bet ar lygūs?“, lygybe.lt, 2018 m. gruodžio 3 d., <https://lygybe.lt/lt/naujienos/translyciai-asmenys-po-dokumentu-keitimo-teiseti-bet-ar-lygus/1012>.

¹⁴² „Lyti pakeitusi Emilija: „Jaučiuosi kalta, jog man taip pasisekė, o kitiems – ne“, 15min.lt, 2018 m. gruodžio 10 d., <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/santykiai/lyti-pakeitusi-e-mockute-jauciuosi-kalta-jog-man-taip-pasiseke-o-kitiems-ne-1024-1072548?copied>. „Mes lygūs. Translytė Alisa: „Matuodamasi buvusios žmonos drabužius suvokiame, kad nuo savęs nepabėgsiu“, 15min.lt, 2018 m. gruodžio 27 d., <https://www.15min.lt/gyvenimas/naujiena/santykiai/mes-lygus-translyte-alisa-matuodamasi-buvusios-zmonos-drabuzius-suvokiame-kad-nuo-saves-nepabegsiu-1024-1078298>.

4.2. KOVA SU SMURTU PRIEŠ MOTERIS

Smurtas, nuo kurio neproporcingai dideliu mastu nukenčia tik vienos lyties asmenys, yra vadinamas smurtu lyties pagrindu. Smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje, Europos lyčių studijų centro duomenimis, šiuo metu yra viena labiausiai paplitusių lyčių nelygybės problemų daugelyje Europos ir pasaulio visuomenių¹⁴³. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2017 metais policija gavo 47 941 pranešimą apie smurtą artimoje aplinkoje¹⁴⁴. Informatikos ir ryšių departamento duomenimis, iš visų užregistruotų nuo smurto nukentėjusių asmenų 78 proc. sudarė moterys¹⁴⁵, o 90 proc. tarp visų įtariamų (kaltinamų) asmenų buvo vyrai¹⁴⁶.

Smurto prieš moteris artimoje aplinkoje fenomeno pagrindinės paplitimo priežastys, mokslininkų teigimu, slypi istoriškai susiklosčiusiuose nelygiaverčiuose moterų ir vyrų santykiuose, kuomet moterys dėl savo lyties ypatybių yra vertinamos prasčiauneivys¹⁴⁷. Sisteminių visų formų smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje yra naudojamas dėl vienintelės priežasties – siekio visapusiškai valdyti ir kontroliuoti savo partnerę. Tam pasitelkiamos baimės, kaltinimo, gėdos ir įbauginimo strategijos¹⁴⁸. Kovai su šiuo fenomenu 2018 metais Tarnyba tęsė projektą „Stop smurtui prieš moteris: nuo sąmoningumo didinimo iki nulinės tolerancijos aukų kaltinimui“, iš dalies finansuojamą Europos Sąjungos Teisių, lygybės ir pilietiškumo programos lėšomis¹⁴⁹. 2018-aisiais buvo parengtos ir įgyvendintos dvi socialinės kampanijos – „Tai irgi smurtas“ ir „Palaikyk“.

2018 metų sausio 2–26 dienomis vykusioje socialinėje kampanijoje „Tai irgi smurtas“¹⁵⁰ buvo skirta atkreipti visuomenės dėmesį į tai, kad smurtas prieš moteris artimoje aplinkoje reiškiasi įvairiomis formomis, ne tik fiziniu smurtu. Kampanija rėmėsi Tarnybos užsakymu atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos rezultatais, kurie parodė, kad labiausiai atpažįstamas smurtas artimoje aplinkoje yra fizinis (į klausimą, kokios smurto formos ateina į galvą, galvojant apie smurtą prieš moteris artimoje aplinkoje, fizinį smurtą įvardijo 72 proc. apklaustųjų), mažiau – psichologinis (šių smurto formų paminėjo 25 proc. apklaustųjų), o seksualinis ir ekonominis – beveik visai neatpažįstami (šias smurto formas paminėjo 6 proc. ir mažiau nei 1 proc. apklaustųjų atitinkamai)¹⁵¹.

Kampanijos metu buvo sukurti 5 vaizdo klipai: du ilgesnės trukmės klipai buvo supažindinti su įvairiomis smurto prieš moteris formomis, trys trumpesni – pristatyti atskirai psichologinį, seksualinį ir ekonominį smurtą. Kartu su vaizdo klipų transliacijomis nacionalinės televizijos eterijoje, 17-oje Lietuvos didžiausių miestų buvo išplatinti lauko reklamos plakatai, kuriuose 5 žymūs Lietuvos žiniasklaidos atstovai kvietė gyventojus užsukti į interneto svetainę www.tobulašeima.lt ir daugiau sužinoti apie smurtą prieš moteris (žr. 41 pav.).

¹⁴³ Kas yra smurtas lyties pagrindu? Prieiga per internetą: <https://eige.europa.eu/lt/gender-based-violence/what-is-gender-based-violence>

¹⁴⁴ Smurtas artimoje aplinkoje 2017 m. Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <https://osp.stat.gov.lt/naujienos?articleId=5558717>.

¹⁴⁵ Daugiau informacijos: https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7668&datasource=31707.

¹⁴⁶ Daugiau informacijos: https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=7641&datasource=31215.

¹⁴⁷ Ten pat.

¹⁴⁸ Daugiau informacijos: <https://www.visureikalas.lt/naujienos/socialiniams-darbuotojams/2017/12/kaip-atpazinti-sistemi-smurta-artimoje-aplinkoje>.

¹⁴⁹ Plačiau skaitykite: <https://www.visureikalas.lt/lt/apie-projekta>.

¹⁵⁰ Su kampanijos priemonėmis galima susipažinti: <https://www.visureikalas.lt/lt/kampanija-tai-irgi-smurtas>.

¹⁵¹ Lietuvos gyventojų požiūris į smurtą artimoje aplinkoje ir smurtą patyrusias moteris. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/01/lietuvos-gyventoju-pozioris-i-smurta-artimoje-aplinkoje_2017.pdf.

41 pav. Socialinės kampanijos „Tai irgi smurtas“ lauko reklamos plakatai

Kampaniją papildė radijo klipų transliacijos 11-oje Lietuvos radijo stočių, aktyvi vaizdo klipų sklaida socialiniuose tinkluose „Facebook“ (klipu pasidalino daugelis žmogaus teisių organizacijų, Lietuvos policija, policijos generalinis komisaras Linas Pernavas, žmogaus teisių aktyvistai ir visuomenės *influenceriai*) ir „Youtube“, straipsniai interneto portaluose, radijo laidos.

Kampanija sulaukė didelio visuomenės dėmesio ir palaikymo. Kampanijos pabaigoje Vilniaus miesto krizių centre vykusioje diskusijoje „Smurtas – ne tik kumščiai“ žurnalistas Edmundas Jakilaitis diskutavo kartu su smurtą patyrusiomis moterimis, policijos atstove Edita Lastovskiene, Krizių centro vadove Nijole Dirsiene, psichologe Agne Grušauskaite ir į diskusiją susirinkusiais šios srities profesionalais apie tai, ką visi galėtume padaryti, kad įvairias smurto formas patiriančios moterys būtų geriau apsaugotos ir sulauktų reikiamos pagalbos.

Spalio 2–16 dienomis organizuota kampanija „Palaikyk“¹⁵² kvietė Lietuvos visuomenę palaikyti apie patiriamą smurtą prabilusias moteris jų nekaltinant. Kampanija rėmėsi Tarnybos užsakymu atliktos reprezentatyvios Lietuvos gyventojų apklausos rezultatais, kurie parodė, jog net 85 proc. apklaustų gyventojų sutinka, kad „jei nori, moteris visada gali nutraukti santykius / išsiskirti su smurtaujančiu vyru“, šiek tiek daugiau nei 50 proc. sutinka su teiginiais, kad smurtą patyrusios moterys „žinojo į kokius santykius veliasi“, „pačios išprovokuoja smurtą“, kalbėdamos apie smurtą „sutirština spalvas“. Net 27 proc. apklaustųjų sutiko su teiginiu, kad dalis moterų mėgsta, kai prieš jas smurtaujama¹⁵³. Kampaniją kuriant taip pat remtasi Žmogaus teisių stebėjimo instituto atlikto kokybinio tyrimo duomenimis, kurie parodė, kad pagalbos dėl patiriamo smurto artimoje aplinkoje ieškančios moterys nesiryžta palikti smurtaujančių vyrų dėl visuomenės pasmerkimo ir kaltinimų¹⁵⁴.

¹⁵² Su kampanijos priemonėmis galima susipažinti: <https://www.visureikalas.lt/lt/kampanija-palaikyk>.

¹⁵³ Lietuvos gyventojų požiūris į smurtą artimoje aplinkoje ir smurtą patyrusias moteris. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/01/lietuvos-gyventoju-pozioris-i-smurta-artimoje-aplinkoje_2017.pdf.

¹⁵⁴ Tyrimas „Intymaus partnerio smurtavimo apraiškos Lietuvoje – moterų perspektyva“. Prieiga per internetą: <https://hrmi.lt/tyrimo-ataskaita-intymaus-partnerio-smurtavimo-apraiskos-lietuvoje-moteru-perspektyva/>.

Kampanijos metu nacionalinės televizijos eteryje buvo transliuojamas vaizdo klipas, kuriame vaizduojama, su kokiais kaltinimais iš artimų žmonių ir institucijų atstovų savo kasdienoje susiduria pagalbos ieškančios smurtą patyrusios moterys. Taip pat 6-iose didžiausiuose Lietuvos miestuose buvo išplatinti plakatai su kaltinimų pavyzdžiais, kuriuos moterims tenka išgirsti iš draugių, mamų, policijos pareigūnų, teisėjų, kunigų ir vaiko teisių apsaugos specialistų (žr. 42 pav.).

42 pav. socialinės kampanijos „Palaikyk“ lauko reklamos plakatai

Kampaniją papildė radijo klipo transliacijos 2 radijo stotyse, aktyvi vaizdo klipo sklaida socialiniuose tinkluose „Facebook“ (reklama, kaip ir pirmosios kampanijos atveju, pasidalino daugelis žmogaus teisių aktyvistų, organizacijų, visuomenės *influencerių*). Klipas buvo peržiūrėtas beveik milijoną kartų ir „Youtube“, straipsniai interneto portaluose, radijo ir televizijos laidos, reklama kino teatruose ir parduotuvių *Maxima* ekranuose.

Kampanija „Palaikyk“ sulaukė ne tik didelio žiniasklaidos ir visuomenės dėmesio bei diskusijų viešojoje erdvėje, bet ir 3 raštų iš Seimo narių. Viena jų 9 Seimo nariai išreiškė palaikymą ir lūkestį, kad tokių socialinių akcijų ateityje bus ir daugiau, kitame – 3 Seimo nariai prašė nutraukti kampanijos, kaip įžeidžiančios bažnyčią ir tikinčiųjų bendruomenę, sklaidą. Kampanijos pabaigoje trečiuoju,

14 Seimo narių pasirašytu, raštu Kontrolierė buvo pakviesta atvykti į Seimą atsakyti į raštu užduotus klausimus apie tai, ar šia kampanija nėra diskredituojamos valstybės institucijos bei Bažnyčia, taip pat, ar kampanija nežeidžia tikinčiųjų jausmų. Dėl Kontrolierės pakvietimo atsakyti į Seimo narių pateiktus klausimus Seimo posėdžio metu daugiau nei 50 žmogaus teisių srityje dirbančių organizacijų išsiuntė kreipimąsi Seimo nariams, kuriame išreiškė susirūpinimą jų reakcija kvestionuoti nepriklausomą ombudsmeno instituciją, užuot siekus, kad „parlamentinės kontrolės priemonėmis būtų prisidedama prie smurto artimoje aplinkoje mažinimo, kviečiant atsakingas institucijas bei plačiąją visuomenę keisti nuostatas ir dalintis informacija apie tai, kaip policija, vaiko teisių apsaugos tarnybos, medikai ir kt. galėtų talkinti mažinant smurto artimoje aplinkoje mastus, nenuvertinant smurto artimoje aplinkoje aukų patyrimo, ir neprimetant joms atsakomybės už patiriamą smurtą. Smurtaujančio asmens elgesys yra jo atsakomybė“¹⁵⁵.

Abi minėtos socialinės kampanijos buvo vykdomos bendradarbiaujant su Prezidentės Dalios Grybauskaitės inicijuotos socialinio saugumo kampanijos „Už saugią Lietuvą“ organizatoriais.

Siekdami išsiaiškinti, kaip žurnalistai aprašo vyrų smurtą prieš moteris artimoje aplinkoje, Tarnybos darbuotojai 2018 metų pradžioje pradėjo vykdyti žiniasklaidos monitoringą ir konkrečių straipsnių analizę. Atsižvelgiant į tai, kad žiniasklaidos teikiama informacija daro didelį poveikį visuomenei ir gali keisti Lietuvos visuomenėje paplitusią smurtą patyrusių moterų kaltinimo kultūrą, kartu su lyčių lygybės ir komunikacijos ekspertais buvo parengta atmintinė žiniasklaidos atstovams „Kaip rašyti apie smurtą prieš moteris?“¹⁵⁶ Vykdomo monitoringo metu atradus problemišką ir aukų kaltinimą stiprinančią publikaciją, jos autoriui (-ei) buvo siunčiama ekspertų parengta atmintinė bei konkretus jo arba jos rašytas straipsnis su pažymėtomis problemiškomis teksto vietomis. Straipsnių autoriams buvo pateikti siūlymai ir rekomendacijos, kaip būtų galima tą patį įvykį aprašyti be nukentėjusiųjų kaltinimo bei

mažinant smurto prieš moteris nematomumo tendencijas visuomenėje. Monitoringas bus tęsiamas ir 2019 metais.

2018 metais vykdyti mokymai gydytojams, socialiniams darbuotojams bei vaiko teisių apsaugos specialistams apie tai, kaip atpažinti, kad asmuo galimai patiria smurtą artimoje aplinkoje, ir tinkamai suteikti reikiamą pagalbą. Šiems specialistams buvo parengtos atmintinės su informacija apie pagrindinius sisteminio smurto bruožus bei patarimais, ko reikėtų klausti ir kaip su galimai smurtą patiriančia moterimi kalbėti¹⁵⁷. Du kartus organizuotas informacinis renginys Vilniaus psichiatrijos ligoninės pacientams apie smurto artimoje aplinkoje atpažinimą ir pagalbos būdus.

¹⁵⁵ Plačiau skaitykite: <http://manoteises.lt/straipsnis/zmogaus-teisiu-organizacijos-ragina-mazinti-smurta-seimoje-o-ne-persekioti-problema-ivardijusia-kontroliere/>.

¹⁵⁶ Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/kaip-rasyti-apie-smurta-pries-moteris.pdf>.

¹⁵⁷ Plačiau skaitykite: <http://gap.lt/leidiniai/atmintines-specialistams-kurie-savo-darbe-susiduria-su-moterimis-galimai-patyrusiomis-smurta-artimoje-aplinkoje/>.

4.3. ŽMONIŲ SU NEGALIA TEISIŲ APSAUGA

Tarnybos atstovai aktyviai dalyvavo posėdžiuose, kuriuose spręsti žmonėms su negalia aktualūs klausimai, patys inicijavo svarbius susitikimus. Gegužę Tarnyboje lankėsi Lietuvos parolimpinio komiteto bei Kūno kultūros ir sporto departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovai. Kontrolierė su jais aptarė trenerių kvalifikacinių kategorijų suteikimo tvarką, kurios formuluotės nebuvo palankios treneriams, dirbantiems su negalia turinčiais sportininkais. Vėliau ši tvarka buvo pakeista.

Birželį Kontrolierė susitiko su Sveikatos apsaugos ministerijos atstovais. Susitikime buvo aptarti tuo metu dar neįgyvendinti Kontrolierės sprendimai, kuriais ji rekomendavo pašalinti lygių galimybių pažeidimus, išvengiant diskriminacijos dėl negalios, amžiaus ir socialinės padėties. Ministerijos atstovai pažadėjo ieškoti būdų, kaip gerinti situaciją.

Spalį Kontrolierė ir Tarnybos teisininkai susitiko su atstovais organizacijų, kurios gina žmonių su negalia interesus, aptarė Seime užregistruotą Lygių galimybių įstatymo pakeitimo projektą (kurį Seimas priėmė 2018 metų gruodį), pasidalijo naujausia informacija apie pokyčius socialinės bei sveikatos apsaugos, švietimo srityse. Rugsėį Teisės skyriaus vyriausiasis specialistas skaitė pranešimą Lietuvos kurčiųjų draugijos konferencijoje. Jo tema – lygių galimybių kontrolieriaus vaidmuo inicijuojant pokyčius kurčiųjų teisių apsaugoje.

Vykdamas Kontrolieriaus sprendimų įgyvendinimo stebėseną, Teisės skyriaus vedėjas tarpininkavo tarp pareiškėjo ir Kauno „Žalgirio“ arenos administracijos. Kontrolierė nustatė, kad po rekonstrukcijos žmonėms su negalia buvo apribota bilietų įsigijimo paslauga, atliekant tyrimą buvo nustatytas Lygių galimybių įstatymo pažeidimas. Arenos administracija geranoriškai sutiko vykdyti rekomendacijas nutraukti lygias galimybes pažeidžiančius veiksmus, konsultavosi su Tarnybos teisininku, kaip tinkamiausiai tai padaryti.

2018 metais pradėjus visuomenei atvirų diskusijų ciklą, viena jų buvo skirta žmonių su negalia kine temai. Renginio „Lietuvos ekranai:

negalia tarp dokumentinio ir vaidybinio kino“ metu kino industrijos atstovai svarstė, kokia vieta šalyje rodomuose ir kuriamuose filmuose tenka negalios temai.

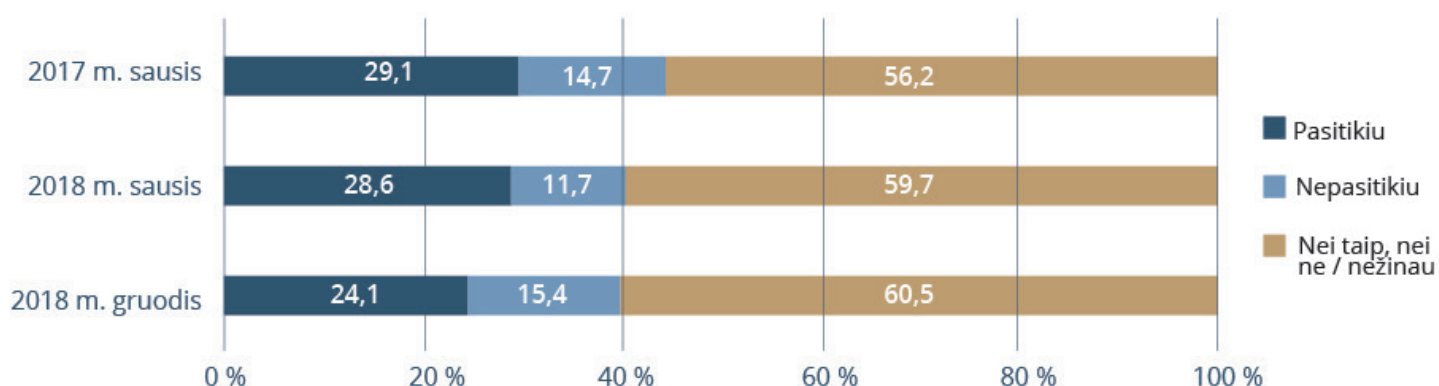
Įgyvendinant projektą „Pokytis versle, viešajame sektoriuje, visuomenėje – nauji standartai diskriminacijos mažinimui“ ne tik apskritai kalbėta apie diskriminacijos darbo rinkoje mažinimą (įtraukiant negalios aspektą), bet ir kartu su partneriais iš Lietuvos negalios organizacijų forumo sukurtas leidinys „Internetas visiems“. Leidinyje paprastai ir suprantamai pateikta informacija apie skaitmeninės erdvės prieinamumo naudą, tarptautinius ir nacionalinius teisinius įsipareigojimus, interneto vartotojų įvairovę, konkrečius sprendimus, užtikrinančius, kad skaitmeninė erdvė būtų prieinama įvairių galimybių ir poreikių vartotojams¹⁵⁸. Tarnybos Komunikacijos skyriaus atstovai buvo susitikę su vienais iš leidinio kūrėjų, teiravosi, kaip būtų galima pagerinti informacijos pateikimą svetainėje www.lygybe.lt, kituose Tarnybos leidiniuose bei kituose produktuose.

¹⁵⁸Plačiau skaitykite: https://lygybe.lt/data/public/uploads/2019/02/internetas_visiems.pdf.

4.4. TARNYBOS ŽINOMUMO DIDINIMAS

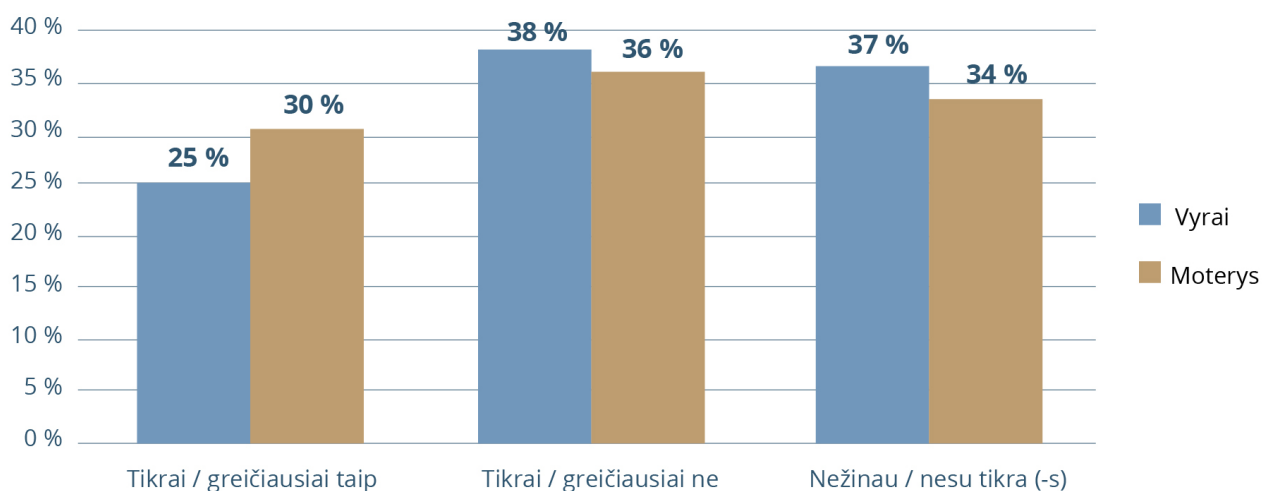
Nuo 2017 metų Tarnyba vykdo visuomenės apklausą dėl pasitikėjimo institucija. Apklausos duomenys rodo (žr. toliau), kad pasitikėjimas Tarnyba per pastaruosius dvejus metus nukrito nuo 29,1 proc. iki 24,1 proc. Labiausiai Tarnyba pasitiki asmenys iki 29 metų (40,6 proc.), moksleiviai ir studentai (48,6 proc.), mažiausiai – 70 metų amžiaus asmenys ir vyresni (66,7 proc.), pensininkai (66 proc.).

Ar pasitikite Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą?

2018-aisiais vykdytos apklausos metu visuomenės buvo klausama, „Ar esate girdėję apie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą“. Rezultatai parodė, kad 73,7 proc. Lietuvos gyventojų apie Tarnybą žino. Geriausiai apie jos veiklą žino 40–49 metų asmenys (83 proc.). Taip pat klausta, „Ar kreiptumėtės į Tarnybą dėl patirtos diskriminacijos“ (žr. toliau); 28 proc. Lietuvos gyventojų teigė, kad tikrai arba greičiausiai kreiptųsi. Daugiausia į Tarnybą kreiptųsi asmenys iki 29 metų amžiaus (48,1 proc.), mažiausiai – 70 metų amžiaus ir vyresni asmenys (48,9 proc.).

Ar kreiptumėtės dėl diskriminacijos į lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą?

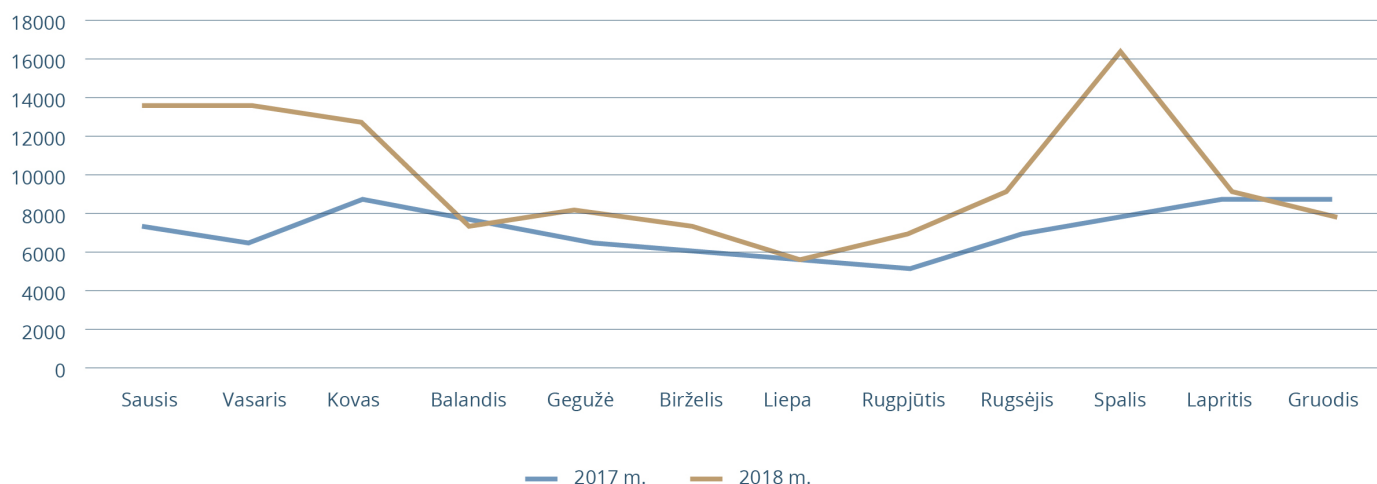

2018 metais buvo vykdomas Tarnybos vardo paminėjimo monitoringas, kuris apėmė internetinės žiniasklaidos, radijo ir televizijos kanalų stebėseną. Jo tikslas – stebėti ir vertinti, kokiuose kontekstuose minimas institucijos vardas ir kaip plačiai sklinda Tarnybos teikiama informacija. Monitoringas suteikė galimybę efektyviau planuoti ir kontroliuoti lygių galimybių sklaidą.

Iš viso Tarnybos vardas žiniasklaidoje per metus paminėtas 613 kartų. Daugiausia paminėjimų sulaukta tais mėnesiais, kai Tarnyba organizavo socialines kampanijas apie smurtą prieš moteris (sausio ir spalio mėn.), rengė Nacionalinius lygybės ir įvairovės apdovanojimus bei pristatė visuomenei 2017 metų veiklos ataskaitą (kovo mėn.). Dažniausiai Tarnybos vardas minimas didžiausiuose naujienų portaluose 15min.lt, Delfi.lt, Lrytas.lt, tačiau naujienos apie Tarnybos veiklą ir sprendimus pasiekė ir regioninius interneto naujienų portalus.

Nuo liepos mėn. pradėta rinkti Kontrolierės vardo paminėjimo statistika. Paaiškėjo, kad kontrolierės Agnetos Skardžiuvienės pavardė minima vidutiniškai trečdalyje visų publikacijų, kuriose minimas ir Tarnybos pavadinimas.

2018 metais Tarnybos interneto svetainę www.lygybe.lt aplankė daugiau nei 41 tūkst. vartotojų, o tai rodo, kad svetainėje, lyginant su 2017 metais, laikėsi 97 proc. daugiau žmonių. Per metus svetainė sulaukė 117 703 puslapio peržiūrų, svetainė aplankyta 98 182 kartų. Lyginant su 2017 metais, puslapių peržiūrų (PV) padaugėjo beveik 40 proc., atėjimų į svetainę (angl. *unique pageviews*) – beveik 20 proc. „Lygybe.lt“ lankomumo dinamiką galima matyti 43 paveikslėlyje.

43 pav. Svetainės „Lygybe.lt“ lankomumas pagal puslapių peržiūras

2018 metais iš viso publikuota 120 tekstų (38 pranešimai žiniasklaidai ir 82 naujienos). Absoliučią daugumą jų sudarė informacinės žinutės (71 proc.), dešimtadalį turinio sudarė straipsniai; interviu – beveik 13 proc. Taip pat skelbti komentarai bei kvietimai žiniasklaidai.

2018 metais pastebimai išaugo Tarnybos paskyros socialiniame tinkle „Facebook“ sekėjų skaičius (padidėjo daugiau nei 5 000 vartotojų). Didžiausią sekėjų skaičių sudaro moterys (87 proc.). Per metus šiame socialiniame tinkle gautos 255 žinutės su paklausimais.

4.5. SĄMONINGUMO DIDINIMO KAMPANIJA „UŽ KOMPETENCIJĄ“

Tarnyba toliau tęsė sąmoningumo didinimo kampaniją „Už kompetenciją“. Šia kampanija siekiama informuoti visuomenę apie diskriminuojančius darbo skelbimus, išmokyti juos atpažinti bei paskatinti apie tai pranešti. Kampanija taip pat siekiama edukuoti darbdavius supažindinant juos su lygių galimybių įstatymais, kurie draudžia darbo skelbimuose nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę įsidarbinti konkrečios lyties, amžiaus, tautybės, lytinės orientacijos arba kitus Lygių galimybių įstatyme numatytus tapatybės bruožus turinčius asmenis. Gavę informaciją apie netinkamą darbo skelbimą Tarnybos darbuotojai susisiekiama su darbdaviu arba įgaliojais asmenimis dėl skelbimo pataisymo arba pašalinimo. Tais atvejais, kai diskriminuojantį skelbimą atsisakoma pataisyti arba pašalinti, Kontrolierė pradeda tyrimą dėl lygių galimybių pažeidimo.

moterų. Dažniausiai ieškota administratorių, padavėjų, barmenių, pardavėjų, kambarinių, pagalbinių darbuotojų virtuvėje, valytojų, asistenčių. Viena įmonė ieškojo administracijos vadovės moters. Tarp vyrų ieškota „pagalbininkų scenos parengimu“, baro padėjėjų, administratorių, cecho darbuotojo,

PAIEŠKOMI:

Ištvėringas, puikiai vairavimo subtilybes išmanantis, iššūkių nebijantis, picas mėgstantis (ir valgyti, ir vežioti) Kauno duobes apvažiuoti gebantis ir kelių eismo taisyklės žinantis VAIRUOTOJAS 🚗🚗🚗

Mėgstanti sukurti tarp puodų, keptuvų ir kitų virtuvės įrenginių, norinti pamaitinti visą pasaulį ir žinanti, jog svarbiausias ingredientas - MEILĖ, VIRTUVINĖ 🍳🥗🥕🥦

SUTEIKUSIEMS VERTINGOS INFORMACIJOS APIE PAIEŠKOMUS ASMENIS PAŽADAME ATLYG!

#sharingiscaring

45 pav. Diskriminuojančio darbo skelbimo pavyzdys

vairuotojo, kineziterapeuto, statybos darbų vadovo, paplūdimiotinklinio aikštelės priežiūrėtojo. Skelbimuose buvo nurodymų ir dėl reikalavimų konkrečiam darbuotojui (-os) amžiui. Pirmenybė teikta jaunesniems darbuotojams, pavyzdžiui, į administratoriaus pareigas ieškota iki 35 metų amžiaus asmenų, darbui gėlių šiltnamyje – iki 45 metų amžiaus, padavėjų iki 30 metų amžiaus

ADMINIS– TRATORĖS

Jei Tu esi mylinti ir negali gyventi be bendravimo ir žmonių, jei domiesi grožio ir mados pasauliu

–TU esi TA,

kurios mes laukiame, ieškome ir kviečiame pas save!

44 pav. Diskriminuojančio darbo skelbimo pavyzdys

2018 metais, gavus informaciją apie diskriminuojančius darbo skelbimus, susisiekti su 140 darbdaviais arba jų atstovais; 3-ims iš jų atsisakius skelbimą tikslinti, buvo pradėtas tyrimas dėl lygių galimybių pažeidimo.

Daugiausia kreipimusi sulaukta dėl skelbimų, kuriais buvo ieškoma darbuotojų

(ir be vaikų), pagalbinės auklėtojos – iki 40 metų amžiaus, darbui ceche – iki 40 metų amžiaus. Vyresnių darbuotojų ieškota pagalbiniam buitiniams darbams (pensinio amžiaus). Kaip ir kiekvienais metais, darbo skelbimuose pasitaikė ir diskriminacijos dėl socialinės padėties, kai iš potencialių darbuotojų reikalaujama turėti nuosavą automobilį. Atkreiptinas dėmesys, kad, jeigu darbo funkcijoms užtikrinti yra reikalingas automobilis (pavyzdžiui, darbas yra susijęs su daiktų nuvežimu, prekių pristatymu, pastoviomis komandiruotėmis į kitus miestus arba valstybes ir pan.), darbdavys privalo tai užtikrinti ir negali reikalauti, kad darbuotojas šia priemone

pasirūpintų pats. Viename darbo skelbime buvo nurodytas reikalavimas būti vegetaru arba veganu. Pranešta ir apie darbo skelbimus, kuriuose buvo nurodytas išvaizdos reikalavimas. Tiesa, šiuo atveju lygių galimybių pažeidimas nekonstatuotas, kadangi Lygių galimybių įstatyme nenumatytas draudimas diskriminuoti dėl asmens išvaizdos.

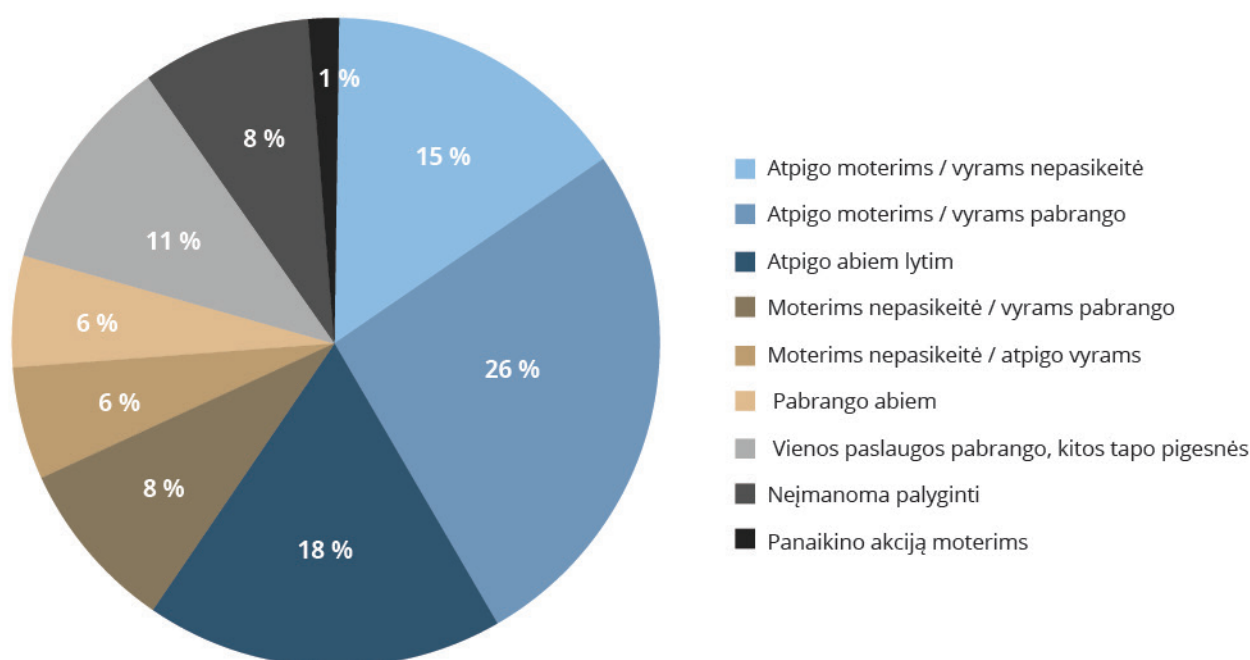

46 pav. Diskriminuojančio darbo skelbimo pavyzdys

4.6. SĄMONINGUMO DIDINIMO KAMPANIJA „KAINA NETURI LYTIES“

Kovo 8 d. minėdama Tarptautinę moterų solidarumo dieną, Tarnyba pradėjo socialinę kampaniją „Kaina neturi lyties“, kurios metu akcentuota, kad lytis neturi būti kriterijus, lemiantis paslaugų ir prekių kainą. Nepaisant to, kad ši nuostata numatyta lygių galimybių įstatymuose, kai kurie paslaugų ir prekių teikėjai vis dar nustato kainas pagal kliento lytį. Labiausiai ši tendencija „įsišaknijo“ grožio ir laisvalaikio paslaugų srityje. Rengdamasi kampanijai, Tarnyba išanalizavo didžiuosiuose Lietuvos miestuose įsikūrusių kirpyklų ir grožio salonų kainas. Apžvelgus kirpimo, manikiūro, pedikiūro paslaugų teikimą pusšimtyje salonų, paaiškėjo, kad dauguma jų moterims ir vyrams už tokias pačias procedūras taiko skirtingas kainas¹⁵⁹.

Paslaugų kainų pokyčiai po kainų koregavimo, proc.

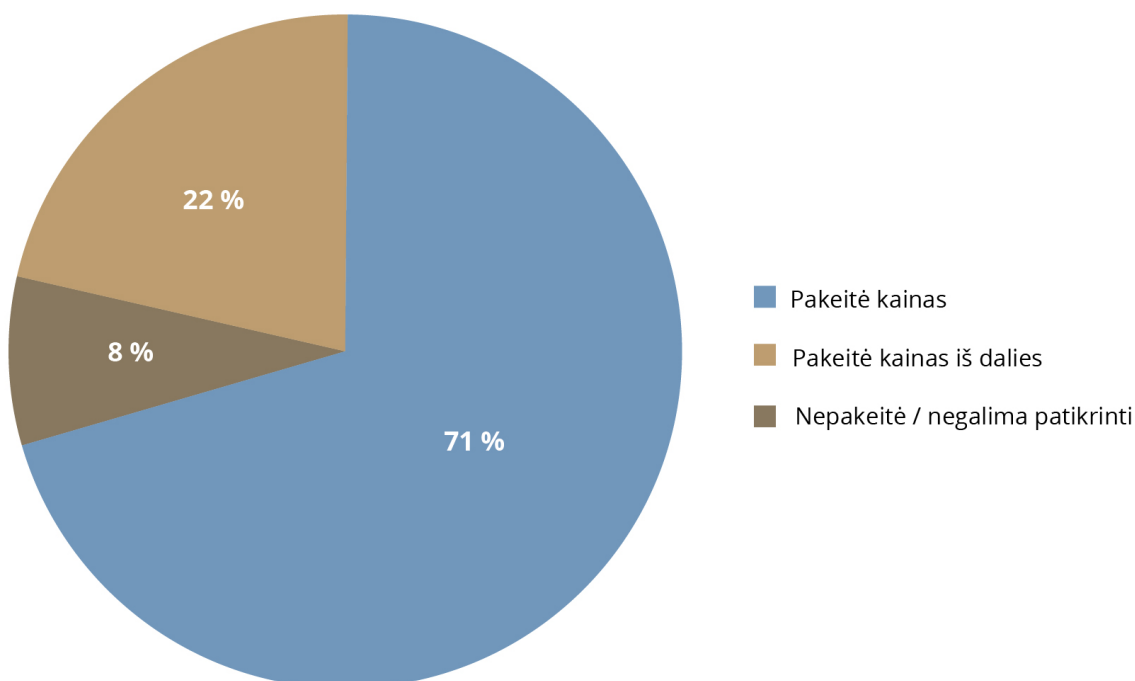
Kampanijos metu buvo komunikuojama, kad kainas svarbu nustatyti vadovaujantis objektyviais kriterijais. Šią žinutę Tarnybos atstovai pabrėždavo komentuodami pranešimus žiniasklaidai, rašydami šviečiamuosius straipsnius ir įrašus socialiniuose tinkluose, sukurdami atmintinę grožio paslaugų teikėjams su objektyvaus kainų nustatymo pavyzdžiais¹⁶⁰. Pradėjusi kampaniją, Tarnyba taip pat išsiuntė žinutes grožio salonams su raginiu pakeisti ydingą kainodarą. Tai paskatino paslaugų teikėjus konsultuotis su Tarnybos teisininkais ir ieškoti geriausio sprendimo.

Iš viso Tarnyba išsiuntė žinutes 102-iems paslaugų teikėjams. Savo kainas pakoregavo 72, iš dalies kainų pokyčius atliko 8, o nepakeitė (arba buvo neįmanoma patikrinti) 22 paslaugų teikėjai. Tie, kurie kainas pakeitė, dažniausiai (lyginant su buvusiomis kainomis) paslaugas atpigino moterims, o vyrams – pabrangino; pastebėta, kad tai buvo padaryta 19-oje grožio paslaugų įmonių. Tačiau neretai paslaugos buvo atpigintos abiem lytims (13-oje įmonių). Nesutikus pakeisti diskriminacinės kainos, pradėta 14 tyrimų dėl galimo lygių galimybių pažeidimo.

¹⁵⁹ Plačiau skaitykite: <https://lygybe.lt/lt/kampanija-kaina-neturi-lyties-keis-grozio-paslaugu-kainas>.

¹⁶⁰ Daugiau informacijos: <https://lygybe.lt/data/public/uploads/2018/05/knl-atmintine.png>.

Paslaugų teikėjų veiksmai po Tarnybos kreipimosi, proc.

4.7. NACIONALINIAI LYGYBĖS IR ĮVAIROVĖS APDOVANOJIMAI 2017 M.

Kovo 22 d. Valdovų rūmuose iškilmingai išdalyti penktieji Nacionaliniai lygybės ir įvairovės apdovanojimai. Jų metu pagerbti 2017 metais žmogaus teisių srityje labiausiai pasižymėję žmonės.

Apdovanojimų statulėlės įteiktos 8 kategorijose: Metų proveržio (aktorė Erika Račkytė), Lyčių lygybės (Specializuotos pagalbos centrų tinklas), Įveiktos kliūtys (Henrika Varnienė), LGBT* lygiateisiškumo (Tomas Vytautas Raskevičius), Atviros visuomenės piliečio (laikraščio „Širvis“ redakcija), amžiaus (Gita Mickevičiūtė ir projektas „Senelių darželis“), Tautų dialogo (Lenkų diskusijų klubas), Religijų ir įsitikinimų įvairovės (Jehovos liudytojų bendruomenės tarnas Erikas Rutkauskas)¹⁶¹.

Ceremonijoje dalyvavo daugiau nei 300 žmonių, renginys transliuotas LRT Plius (tuomet

– LRT Kultūros) kanalu. Pirmą kartą buvo sukurti 24 vaizdo reportažai, kuriais televizijos žiūrovai buvo supažindinti su visomis nominuotomis iniciatyvomis. Renginys tiesiogiai transliuotas ir naujienų svetainėje 15min.lt.

Išskirtiniu renginio akcentu tapo solidarumas su apie patirtą seksualinį priekabiavimą prabilusiomis moterimis. Dauguma žmonių ceremonijos metu vilkėjo juodus drabužius, taip išreišdami palaikymą pasauliniam #MeToo judėjimui.

¹⁶¹ Plačiau skaitykite: <https://www.lygybe.lt/lt/valdovu-rumuose-isdalyti-zmogaus-teisiu-oskarais-vadinami-apdovanojimai>.

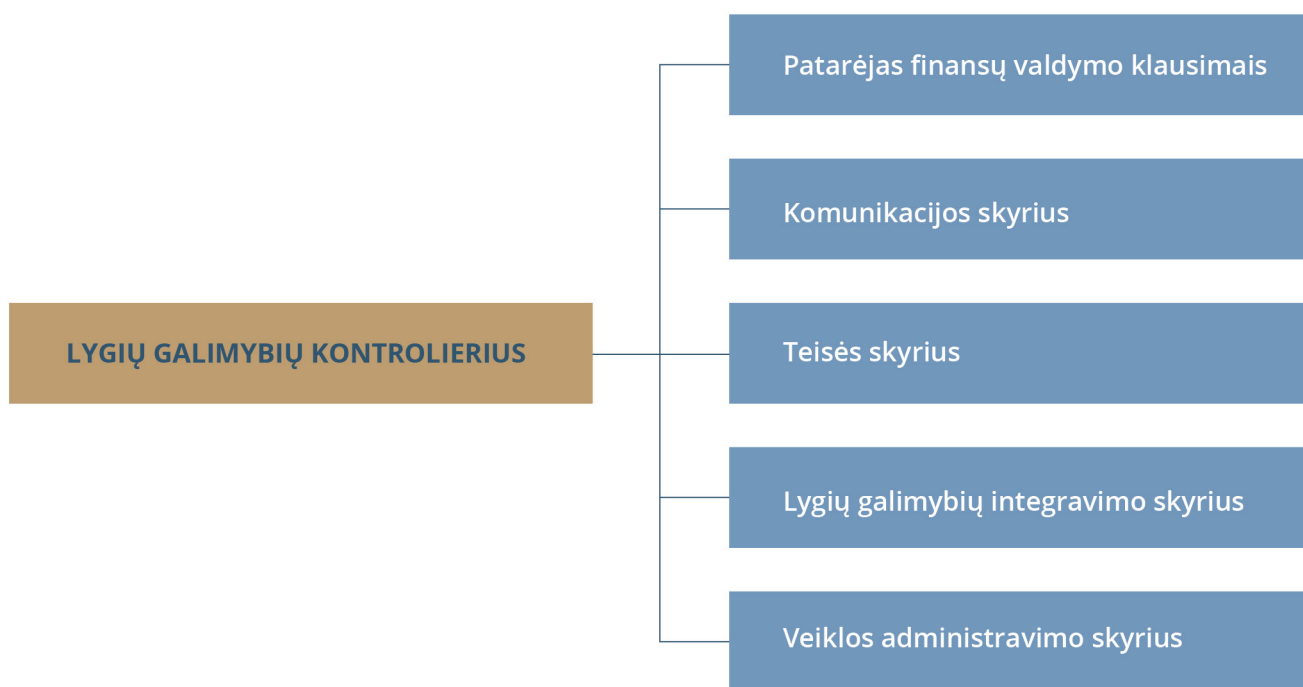
47 pav. Nacionalinių lygybės ir įvairovės apdovanojimų 2017 laureatai su lygių galimybių kontroliere

5. LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBOS VALDYMAS

5.1. ŽMOGIŠKIEJI IŠTEKLIAI

Lygių galimybių kontrolieriaus darbui užtikrinti Tarnyboje įsteigta 17 pareigybių. Dar 2 darbuotojai dirba pagal terminuotas projektinio darbo sutartis, Tarnybos vykdomų valstybės projektų „Pokyti versle, viešajame sektoriuje, visuomenėje – nauji standartai diskriminacijos mažinimui“ bei „Savivaldybės sėkmės kodas – lyčių lygybė“ administravimui užtikrinti.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos struktūra

48 pav. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos valdymo schema

Formuojant Tarnybos darbuotojų komandą siekiama, kad darbuotojai gerbtų ir puoselėtų įvairovę. Kolektyvo įvairiapusiškumui ir atvirumui atskleisti kasmet vykdoma laisvanoriška anoniminė Tarnybos darbuotojų apklausa.

Kaip rodo apklausos rezultatai, Tarnybos darbuotojai turi aukštą kvalifikaciją ir didelę patirtį. Visi darbuotojai turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 8 iš jų – teisinį. Net 9 darbuotojai turi daugiau nei vieną aukštąjį išsilavinimą.

DARBUOTOJŲ IŠSILAVINIMO ĮVAIROVĖ

- Filologija
- Žurnalistika
- Politika
- Veiklos auditas
- Socialinis darbas
- Sociologija
- Saugumo studijos
- Vadyba
- Istorija
- Filosofija
- Edukologija
- Lyčių studijos
- Viešasis administravimas
- Žmogaus teisės
- Teisė

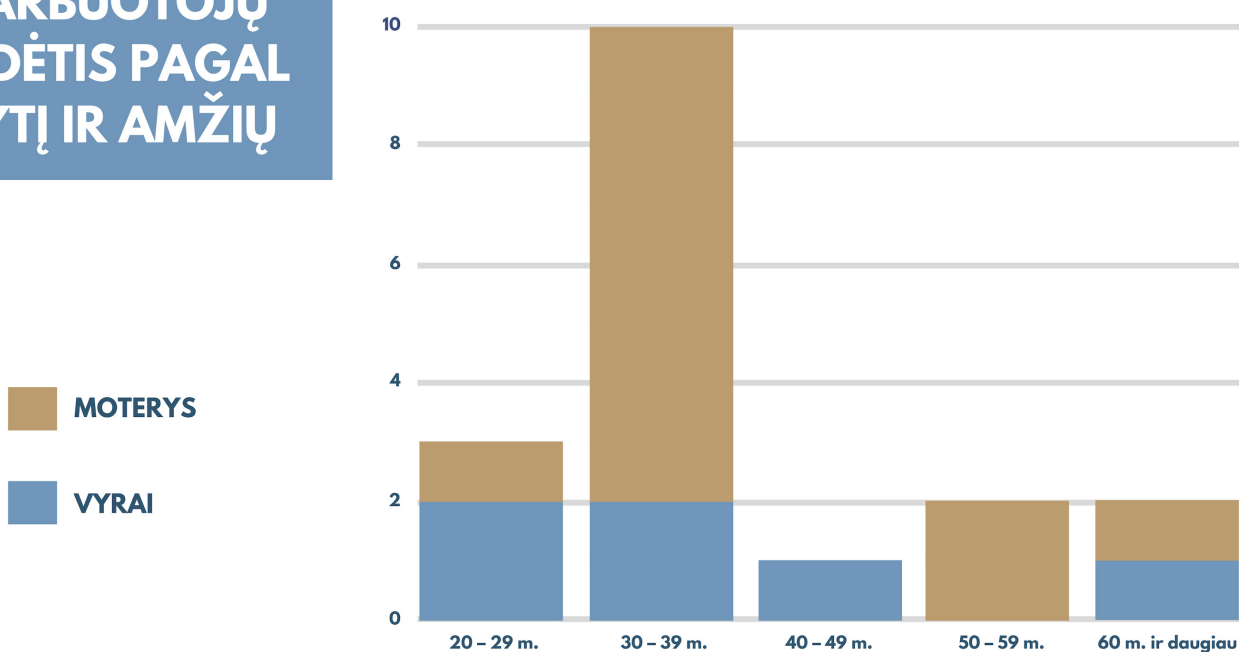
49 pav. Darbuotojų išsilavinimo įvairovė

DARBUOTOJŲ ĮSITIKINIMAI IR PAŽIŪROS

50 pav. Darbuotojų įsitikinimai arba pažiūros

DARBUOTOJŲ SUDĖTIS PAGAL LYTĮ IR AMŽIŲ

51 pav. Darbuotojų sudėtis pagal lytį ir amžių

Tarnyboje dirba 6 katalikai, 3 evangelikai, 9 netikintys darbuotojai. 17 darbuotojų yra lietuviai, 2 lenkų tautybės. Darbuotojai kalba lietuvių, anglų, vokiečių, ispanų, lenkų, rusų kalbomis. 9 darbuotojai savo šeiminių padėtį nurodė kaip susituokę, 6 nesusituokę, 1 išsiskyręs ir 3 gyvena poroje nesusituokę. 10 darbuotojų turi pareigą rūpintis artimaisiais, reikalingais priežiūros.

52 pav. Tarnybos darbuotojai

5.2. FINANSINIAI IŠTEKLIAI

2018 metais Tarnybos vykdomai Lygių galimybių užtikrinimo programai iš valstybės biudžeto buvo skirta 507 tūkst. eurų. Pagal Lygių galimybių užtikrinimo programą Tarnyba panaudojo 99,9 % valstybės biudžeto lėšų (atlyginimai sudarė 53,6 %, projektų kofinansavimas – 20,7 %).

Vykdomai projektinei veiklai papildomai buvo panaudota 150,6 tūkst. eurų, gautų iš tiesiogiai Europos Komisijos finansuojamų programų, ir 266,8 tūkst. eurų, gautų iš Europos Sąjungos fondų investicijų.

III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. 2017 metais perkėlus direktyvos nuostatas, Lygių galimybių įstatymas papildytas nauju, pilietybės, pagrindu. Atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Lygių galimybių įstatymą, šeimos nariais laikomi tik sutuoktiniai ir tiesioginiai palikuonys, tačiau į šią sąvoką neįeina partneriai, kaip tai numatyta 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2014/54/ES dėl priemonių, kad darbuotojai galėtų lengviau naudotis laisvo darbuotojų judėjimo teisėmis. Rekomenduotina papildyti į Lygių galimybių įstatymą įrašytą pilietybės sąvoką, įtraukiant ir partnerius, bei priimti teisės aktus, reglamentuojančius partnerystę (ypatingai atsižvelgiant į 2019 m. sausio 11 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimą, kuriame aktualizuojamas konstitucinės šeimos sąvokos apibrėžimas).

2. Nuo 2017 metų galioja naujos redakcijos Lygių galimybių įstatymas, kuriuo praplėstos Lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijos ribos, papildomai numatant prevencinę ir švietėjišką veiklą, lygių galimybių užtikrinimo sklaidą. Tarnyba tapo mišraus tipo lygybės institucija, kuri paraleliai vykdo kvaziteisminę ir lygybės sklaidos veiklą. Kita vertus, pažymėtina, jog prevencinei ir švietėjiškai veiklai, lygių galimybių užtikrinimo sklaidai vykdyti Tarnybai nėra skiriami asignavimai iš valstybės biudžeto pagal suformuluotą poreikį. Rekomenduojama atsižvelgti į Tarnybos suformuluotą poreikį skirti finansavimą prevencinei ir švietėjiškai veiklai, lygių galimybių užtikrinimo sklaidai vykdyti. Pabrėžtina, jog, neskyrus būtino finansavimo, Tarnybai nėra sudaryta galimybė, inter alia, efektyviai vykdyti skatinamąsias iniciatyvas priemones, numatytas 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2014/54/ES dėl priemonių, kad darbuotojai galėtų lengviau naudotis laisvo darbuotojų judėjimo teisėmis. Direktyvos įgyvendinimo priežiūra Tarnybai pavesta 2017 metais.

3. 2018 metais Kontrolierė atliko Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 metų programos įgyvendinimo veiksmų plano 2018–2021 metams priemonių nepriklausomą apžvalgą. Nepriklausoma apžvalga atskleidė, kad nacionalinę moterų ir vyrų lygybės politiką būtina peržiūrėti, taisyti ir tobulinti. Rekomenduojama tobulinti Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos nuostatus bei taikyti strateginį bei sisteminį požiūrį į vykdomą nacionalinę lyčių lygybės politiką.

4. Tarnybos atliko Lietuvoje gyvenančių translyčių asmenų padėties tyrimo preliminariais duomenimis, Lietuvos gyventojai yra neigiamai nusiteikę translyčių asmenų atžvilgiu, o asmens tapatybės dokumentus po teismo sprendimo pasikeitę translyčiai asmenys susiduria su įvairiomis praktinėmis problemomis. Rekomenduojama nedelsiant svarstyti ir priimti Asmens lytinės tapatybės pripažinimo įstatymo projektą, inter alia, įtvirtinant diskriminacijos lytinės tapatybės pagrindu draudimą.

5. Lygių galimybių įstatymu bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu prekių pardavėjai, gamintojai ir paslaugų teikėjai įpareigojami informacijoje apie prekes ir paslaugas arba jų reklamoje užtikrinti, kad asmenys nebūtų žeminami, niekinami, kad nebūtų ribojamos jų teisės ar teikiamos privilegijos dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės ir religijos ir kad nebūtų formuojamos visuomenės nuostatos, jog dėl šių požymių asmuo pranašesnis arba menkesnis už kitą. Tarnyboje gaunamų skundų turinys parodo, kad dažnai nėra teisinio pagrindo publikuojamose reklamose įžvelgti Lygių galimybių įstatymo arba Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo pažeidimus, tačiau reklamų turiniu ir vaizdiniais

3.

4.

5.

pažeidžiamos etikos, padorumo normos, žeminamas žmogaus orumas. Pagal Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo 20 straipsnio nuostatas reklamos vertinimą dėl padorumo, etikos, normų pažeidimo įgaliota atlikti reklamos savitvarkos institucija, kuri šiuo metu Lietuvoje nefunkcionuoja ir kurią rekomenduojama įsteigti.

6. Sėkmingai įgyvendinant Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatytas paramos jaunimui priemones (parama jaunoms šeimoms įsigyti būstą, jaunųjų ūkininkų paramos priemonės ir kt.), siūlytina atsižvelgti ir į vyresnių asmenų padėtį šiuolaikinėje visuomenėje bei apsvarstyti jų socialinę atskirtį mažinančias priemones.

7. Atkreiptinas dėmesys, jog Lygių galimybių įstatymas įtvirtina apsaugos nuo priekabiavimo principą tik darbo santykių ir švietimo srityse. Siekiant didinti apsaugą nuo šio asmenų orumą žeidžiančio elgesio, tikslinga priekabiavimo draudimo principą įtvirtinti ir vartotojų teisių apsaugos srityje.

8. Nemažėjant į Tarnybą besikreipiančiųjų dėl diskriminacijos šeiminių padėties pagrindu, kuris nepatenka į socialinės padėties apibrėžimą, numatytą Lygių galimybių įstatyme, skaičiui, rekomenduotina praplėsti socialinės padėties apibrėžimą, įtraukiant į šį pagrindą apibrėžiančių kriterijų sąrašą šeiminių padėčių.

9. Tam tikrais atvejais, įvertinus asmenų amžių, turimą negalią arba tam tikrai socialinei grupei priklausančių asmenų materialinę padėtį, ribotą teisinį veiksnumą, finansinės paramos poreikį, lengvatų teikimas įsigyjant prekes ir paslaugas galėtų būti pateisinamas, nors Lygių galimybių įstatyme tokių lengvatų pateisinimas nenustatytas. Siūlytina papildyti Lygių galimybių įstatymą nuostatomis, kuriomis būtų nustatyti išimtiniai atvejai, kuomet prekių ir paslaugų teikimą vien tik (arba visų pirma) tam tikrais požymiais pasižymintiems asmenims pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis, ir tokie atvejai nebūtų laikomi mažiau palankiu elgesiu.

10. Skundų bei atliktų tyrimų dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu mažėjo ir 2018 metais. Manytina, kad tam didelės įtakos turėjo aplinkybė, kad viešojoje erdvėje pastebėjus galimai diskriminuojančius darbo skelbimus ir informavus apie juose pastebėtus pažeidimus, darbdaviai dažniausiai nedelsiant pakeičia arba pašalina juos. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad situacija dėl diskriminuojančių darbo skelbimų (bent jau amžiaus pagrindu) keičiasi dėl didėjančio darbdavių ir jų atstovų sąmoningumo.

11. Siekiant suvienodinti Seimui atskaitingų kontrolierių įstaigų vykdomas funkcijas, siūlytini lygių galimybių kontrolieriaus, Seimo kontrolierių bei vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus veiklą bei kompetenciją reglamentuojančių teisės aktų pakeitimai. Šiuo tikslu aktualu Lygių galimybių įstatyme numatyti teisę lygių galimybių kontrolieriui kreiptis į Lietuvos Respublikos Seimą su prašymu pastarajam kreiptis į Lietuvos Konstitucinį Teismą dėl įstatymų bei kitų teisės aktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai; taip pat teisę lygių galimybių kontrolieriui bet kuriuo metu (ne tik atlikus tyrimą dėl lygių galimybių pažeidimo) kreiptis į administracinį teismą su prašymu ištirti, ar norminis teisės aktas neprieštarauja įstatymams.

TARNYBOS VEIKLOS PRIORITETAİ 2019 METAMS

1. Tarnybos žinomumo ir pasitikėjimo ja didinimas visuomenėje.

2. Visuomenėje paplitusių stereotipų apie skirtingas visuomenės grupes mažinimas ir diskriminacinių nuostatų keitimas, vykdant švietėjišką ir prevencinę veiklą bei sąmoningumo didinimo iniciatyvas.

3. Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos užtikrinimas ir dalyvavimas jos veikloje, užtikrinant nepriklausomą Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos įgyvendinimo stebėseną ir kontrolę.

4. Bendradarbiavimo su privataus ir viešojo sektorių subjektais stiprinimas, integruojant lygių galimybių principus.

Lygių galimybių kontrolierė

Agneta Skardžiuvienė